

“Εφαρμοσμένων Οικονομικών και Περιφερειακής Ανάπτυξης”

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα: "Διερεύνηση της σχέσης μεταξύ της διαφθοράς και της οικονομικής μεγέθυνσης"

Νίκου Βασίλειος

Εξεταστική Επιτροπή:

**Κεραμίδου Ιωάννα (Επιβλέπουσα), Επίκουρος Καθηγήτρια
Σιουρούνης Γρηγόριος, Επίκουρος Καθηγητής
Λεδουσόπουλος Απόστολος, Καθηγητής**

Αθήνα 2019

Περίληψη

Αντικείμενο: Η διπλωματική εργασία διερευνά τη σχέση μεταξύ της οικονομικής μεγέθυνσης και της διαφθοράς. Σε αντίθεση με τις προγενέστερες έρευνες οι οποίες επικεντρώνονταν στην ανάλυση των άμεσων επιπτώσεων ή των αιτιών της διαφθοράς, η συγκεκριμένη μελέτη έχει ως στόχο να διασαφηνίσει σε ένα ενιαίο στατιστικό πλαίσιο τις γενεσιουργές αιτίες και συνέπειες της διαφθοράς στην οικονομική και κοινωνική πρόοδο υπό το πρίσμα μιας θεσμικής προσέγγισης. Στο ευρύτερο αυτό αναλυτικό περιβάλλον, δύο κρίσιμα ζητήματα εξετάζονται: α) το κατά πόσο η ποιότητα της δημοκρατίας, η αμερόληπτη και ανεξάρτητη λειτουργία της δικαιοσύνης, η ελευθερία του τύπου, η οικονομική ελευθερία και άλλοι δημοκρατικοί θεσμοί επηρεάζουν το επίπεδο της διαφθοράς σε μια χώρα, και β) εάν οι θεσμικές αυτές μεταβλητές μαζί με τη διαφθορά παίζουν καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση των ρυθμών οικονομικής μεγέθυνσης και στις εισοδηματικές ανισότητες.

Μεθοδολογία: Τα εμπειρικά δεδομένα που χρησιμοποιούνται αντλούνται από δευτερογενείς πηγές και αφορούν τα εθνικά στοιχεία 40 χωρών συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας κατά την χρονική περίοδο 1995 - 2017. Η ανάλυση των δεδομένων, η διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ των μεταβλητών ενδιαφέροντος και η εκτίμηση της στατιστικής τους σημαντικότητας πραγματοποιείται με τη μέθοδο μοντελοποίησης Μερικών Ελαχίστων Τετραγώνων (PLS) μέσω δομικών εξισώσεων (SEM). Πρόκειται για μια μέθοδο που ενσωματώνει σύγχρονες στατιστικές και οικονομετρικές τεχνικές, όπως η επιβεβαιωτική παραγοντική ανάλυση, η πολλαπλή παλινδρόμηση, η ανάλυση διαδρομών, τα μοντέλα δομικών εξισώσεων, ο συνδυασμός των οποίων επιτρέπει τη διερεύνηση σύνθετων θεωρητικών ζητημάτων και τη συνεπή εκτίμηση μιας σειράς σχέσεων μεταξύ αλληλεξαρτούμενων μεταβλητών σε ένα μοντέλο, καθώς επίσης και την κατασκευή ενός έγκυρου δείκτη διαφθοράς για κάθε εξεταζόμενη χώρα και έτος.

Συνεισφορά της διπλωματικής και Κοινωνικό όφελος: Δεδομένου του σχετικά μικρού αριθμού εμπειρικών ερευνών σε αυτό το πεδίο και των αμφιλεγόμενων ευρημάτων τους, η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ των δημοκρατικών θεσμών, της διαφθοράς, της οικονομικής μεγέθυνσης και των εισοδηματικών ανισοτήτων σε ένα μοντέλο μπορεί να συμβάλλει στη θεωρητική συζήτηση και να παρέχει χρήσιμες πληροφορίες για την χάραξη και τη λήψη αποτελεσματικότερων μέτρων για την καταπολέμηση της διαφθοράς

Λέξεις κλειδιά: Διαφθορά, Οικονομική μεγέθυνση, Εισοδηματικές Ανισότητες, Μοντέλα Δομικών Εξισώσεων, Ελλάδα.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	2
Ευρετήριο Πινάκων και Διαγραμμάτων.....	5
Εισαγωγή.....	6
Κεφάλαιο Πρώτο.....	9
Θεωρητικές Προσεγγίσεις της διαφθοράς: Οι υποθέσεις έρευνας.....	9
1.1 Ορισμός της διαφθοράς.....	9
1.2 Οι μορφές διαφθοράς.....	10
1.3 Οι αιτίες διαφθοράς.....	12
Το μέγεθος δημοσίου τομέα.....	15
Διάγραμμα Δ. I.1: Οι υποθέσεις έρευνας.....	16
Θεσμικοί παράγοντες.....	18
Η ποιότητα της δημοκρατίας.....	18
Διάγραμμα Δ. I.2: Δείκτης Αντιλαμβανόμενης Διαφθοράς και Δημοκρατικοί Θεσμοί, 2018.....	19
Η ανεξαρτησία και αμεροληψία της δικαιοσύνης.....	20
Η ελευθερία του Τύπου.....	21
Νομοθετικές ρυθμίσεις για τη διασφάλιση της οικονομικής ελευθερίας.....	21
1.4 Οι επιπτώσεις της διαφθοράς.....	22
Οικονομική μεγέθυνση.....	23
Εισοδηματικές ανισότητες.....	27
Οικονομική μεγέθυνση και Εισοδηματικές ανισότητες.....	28
Κεφάλαιο Δεύτερο.....	29
Μεθοδολογία για την Ανάλυση των δεδομένων.....	29
2.1 Μοντέλα Δομικά Εξισώσεων (SEM).....	29
Το εσωτερικό και το εξωτερικό μοντέλο.....	31
Διάγραμμα 2.1.1: Μοντελοποίηση με PLS -PM.....	32
2.2 Δείκτες μέτρησης.....	32
2.2.1 Η λανθάνουσα μεταβλητή Διαφθορά (S-CPI).....	33
2.2.1. Δείκτες διαφθοράς.....	34
2.2.2 Μέγεθος του Δημοσίου τομέα.....	37
2.2.3 Το μοντέλο μέτρησης της ποιότητας της δημοκρατίας.....	37
2.2.4 Δείκτες μέτρησης της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης.....	38
2.2.5 Η ελευθερία του Τύπου.....	38

2.2.6 Οικονομική Ελευθερία	38
2.2.7 Εισοδηματικές ανισότητες	39
2.2.8 Οικονομική Ανάπτυξη.....	40
Κεφάλαιο Τρίτο.....	41
Εμπειρικά Ευρήματα	41
3.1. Αξιολόγηση του μοντέλου μέτρησης	41
Πίνακας Π.IV.1 Κριτήρια ποιότητας για το μοντέλο μέτρησης.....	41
Πίνακας Π.IV.2 Το κριτήριο της διακρίνουσας εγκυρότητας των Fornell-Larcker	43
3.2 Το δομικό μοντέλο	44
Διάγραμμα Δ.III.2 Τα ευρήματα του PLS path modeling (PLS-PM)	45
Πίνακας Π.IV.3 Path Coefficients: Mean, STDEV, T-Values	46
Πίνακας Π.IV.4: Communality and GoF	47
Πίνακας Π.IV.5 Total effects (Mean, STDEV, T-Values).....	48
3.3 Ο δείκτης αντιλαμβανόμενης διαφθοράς	49
Πίνακας Π.IV.6: Ο Δείκτης Διαφθοράς S-CPI	50
3.4 Συζήτηση των εμπειρικών ευρημάτων.....	52
3.5 Αντί Επιλόγου: προτάσεις για την αντιμετώπιση της διαφθοράς.....	54
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	59
Πίνακας Α.I.1	59
Βιβλιογραφικές Αναφορές	70
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία	70
Ελληνική Βιβλιογραφία.....	73

Ευρετήριο Πινάκων και Διαγραμμάτων

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας Π.IV.1 Κριτήρια ποιότητας για το μοντέλο μέτρησης	41
Πίνακας Π.IV.2 Το κριτήριο της διακρίνουσας εγκυρότητας των Fornell-Larcker	43
Πίνακας Π.IV.3 Path Coefficients: Mean, STDEV, T-Values.....	46
Πίνακας Π.IV.4: Communality and GoF	47
Πίνακας Π.IV.5 Total effects (Mean, STDEV, T-Values)	48
Πίνακας Π.IV.6: Ο Δείκτης Διαφθοράς S-CPI	50
Πίνακας A.I.1: Παραρτήματα	59

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα Δ. I.1: Οι υποθέσεις έρευνας.....	16
Διάγραμμα Δ.1.2: Δείκτης Αντιλαμβανόμενης Διαφθοράς και Δημοκρατικοί Θεσμοί, 2018.....	19
Διάγραμμα 2.1.1: Μοντελοποίηση με PLS -PM.....	32
Διάγραμμα Δ.III.2 Τα ευρήματα του PLS path Modeling (PLS-PM)	45

Εισαγωγή

Η διαφθορά ως φαινόμενο αλλά και ως καθοριστικός παράγοντας της καθημερινότητάς μας έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον πλήθους μελετητών και ερευνητών σχετικά με τις αιτίες που τη «γεννούν», τις επιδράσεις που αυτή ασκεί στη ζωή μας, καθώς και τις συνέπειες για το μελλοντικό «γίγνεσθαι» κάθε χώρας. Μετά την τελευταία διεθνή χρηματοοικονομική κρίση που βίωσαν οι περισσότερες οικονομίες από το 2007/2008 και έκτοτε, η καταπολέμηση της διαφθοράς βρίσκεται στο επίκεντρο της συζήτησης μεταξύ των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας και των υπεύθυνων πολιτικής σε ολόκληρο τον πλανήτη. Η ιδιαίτερη έμφαση που δίνεται κατά τη σύγχρονη περίοδο στις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις της διαφθοράς είναι δικαιολογημένη, καθώς το ύψος της διαφθοράς ως ποσοστό του ΑΕΠ δεν είναι αμελητέο. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας (2013), η διαφθορά σε παγκόσμιο επίπεδο εκτιμάται στο 5% του παγκόσμιου ΑΕΠ, ενώ ταυτόχρονα σε αυτό το εξαιρετικά υψηλό μέγεθος έρχονται να προστεθούν και οι δωροδοκίες οι οποίες ξεπερνούν το 1 τρισεκατομμύριο δολάρια ΗΠΑ ετησίως. Στις χώρες της ΕΕ, το ύψος της διαφθοράς υπολογίζεται γύρω στα 120 δισ. ευρώ ετησίως, ποσό ελάχιστα μικρότερο από τον ετήσιο προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Εκθεση της ΕΕ για την καταπολέμηση της διαφθοράς, 2014).

Παρά το αυξημένο ενδιαφέρον της ακαδημαϊκής κοινότητας και των κυβερνητικών αξιωματούχων για το φαινόμενο της διαφθοράς, η πολυμορφία που την χαρακτηρίζει καθιστούν δύσκολο το εγχείρημα εννοιολογικού προσδιορισμού και οριοθέτησής της στο πλαίσιο ενός γενικά αποδεκτού ορισμού. Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα (2002), η διαφθορά μπορεί να οριστεί ως η κατάχρηση δημόσιας θέσης για προσωπικό όφελος. Πιθανοί προσδιοριστικοί παράγοντες της διαφθοράς, όπως αυτοί ερμηνεύθηκαν από μελετητές όπως οι Tanzi (1997), Rose-Ackerman (1997), Kaufmann και Siegelbaum (1997), Rijckeghem και Weder (2001), είναι η δομή του πολιτικού συστήματος (Kaufmann, 2005), η αποσταθεροποίηση και αποσύνθεση της πολιτικής και ηθικής τάξης (Rose-Ackerman, 1997), ο εγωκεντρισμός, η ιδιοτέλεια και η ηθική παρακμή (Friedrich, 1989), η παραβίαση της νομοθεσίας (Fisman and Gatti, 2006), οι επικρατούσες κοινωνικές σχέσεις στις κοινωνίες της αγοράς που προάγουν τον ανταγωνισμό (Rose-Ackerman, 1997), οι δυσλειτουργίες στους δημοκρατικούς θεσμούς (Treisman, 2000; Cartier-Bressou 2000), η ασάφεια ως προς τους κανονισμούς των συναλλαγών (Ades and Tella, 1995; Treisman, 2000), το μέγεθος του δημοσίου τομέα (Becker, 1994; Porta et al., 1999), η έλλειψη εμπιστοσύνης στον κρατικό μηχανισμό (Tanzi, 1998), οι χαμηλοί μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων (Tanzi, 1998).

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στις σύγχρονες κοινωνίες της αγοράς όπου η οικονομία, αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα (τα λεγόμενα 3Es, economy, efficiency and effectiveness) έχουν επισκιάσει κάθε ηθική αξία, η διαφθορά τείνει να αντιμετωπίζεται από αρκετούς μελετητές ως απόρροια της κοινωνικής δομής και των ισχυουσών στο χώρο και στο χρόνο θεσμικών διακανονισμών. Υπό αυτό το πρίσμα, ο Cartier-Bressou (2000) θεωρεί ότι η διαφθορά γεννιέται κυρίως εξαιτίας των "ελαττωμάτων" στο δημοκρατικό πολιτειακό σύστημα. Στο ευρύτερο αυτό αναλυτικό περιβάλλον η εύρυθμη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτειακού συστήματος και η υψηλής ποιότητας δημοκρατία θεωρείται ότι περιορίζει την έκταση της διαφθοράς καθώς αυξάνει το σχετικό κόστος της παραβατικής συμπεριφοράς. Πρόκειται για μια θεσμική προσέγγιση της διαφθοράς, η οποία υποστηρίζει ότι θεσμοί και η δομή της κοινωνίας και οι αντίστοιχες κοινωνικές σχέσεις παίζουν ένα καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του επιπέδου της διαφθοράς σε κάθε χώρα.

Αν και η πλειοψηφία της κοινής γνώμης τυγχάνει τις περισσότερες φορές να έχει μία συνολικά αρνητική εικόνα σχετικά τις συνέπειες της διαφθοράς, όπως για παράδειγμα μίας πράξης δωροδοκίας ή υπεξαίρεσης, οι απόψεις των επιστημόνων διαφέρουν σημαντικά. Η

πλειονότητα των θεωρητικών και εμπειρικών εργασιών που έχουν πραγματοποιηθεί κατά τη διάρκεια των τελευταίων εβδομήντα χρόνων, αναγνωρίζει ότι η διαφθορά επιβραδύνει την οικονομική μεγέθυνση, αυξάνει τις εισοδηματικές ανισότητες, και ευθύνεται για την μη άριστη και αποτελεσματική διαχείριση των πόρων (Buchanan and Tullock, 1962; Gould and Amaro-Reyes, 1983; Shleifer and Vishny, 1993; Mauro, 1995; Frisch, 1996; Tanzi and Davoodi, 1997; Ades and Tella, 1997; Rose-Ackerman, 1999; Gupta, 2000; Mo, 2001; Aburime, 2009; Lalountas et al., 2011). Ως εκ τούτου, κάθε δράση ή ενέργεια που στοχεύει στην καταπολέμηση της διαφθοράς είναι θετική καθώς αναμένεται να συμβάλλει στην οικονομική και κοινωνική πρόοδο. Η καταπολέμηση της διαφθοράς συνιστά τουλάχιστον σε επίπεδο διακηρύξεων άμεση προτεραιότητα στην πολιτική ατζέντα κάθε χώρας.

Ωστόσο, στη συγκεκριμένη σχολή σκέψης που αντιμετωπίζει τη διαφθορά ως βασικό παράγοντα επιβράδυνσης και στασιμότητας της οικονομικής ανάπτυξης και διεύρυνσης των εισοδηματικών ανισοτήτων, αντιτίθεται ένας μικρός αριθμός οικονομολόγων, οι οποίοι θεωρούν ότι η διαφθορά είναι το αναγκαίο «γράσο» στους τροχούς της αμάξης και συντελεί στην επίτευξη της εύρυθμης λειτουργίας του οικονομικού συστήματος. Οι Ehrlich και Lui (1999), από την άλλη, αμφισβητούν την ύπαρξη μιας αιτιώδους σχέσης μεταξύ της διαφθοράς και της οικονομικής μεγέθυνσης. Σύμφωνα με τα ευρήματα του Mo (2001), η επίδραση της διαφθοράς στην οικονομική ανάπτυξη δεν είναι στατιστικά σημαντική, από τη στιγμή που δεν καταπατώνται τα πολιτικά δικαιώματα. Κατά τους Leff (1964), Huntington (1968), Acemoglu και Verdier (1998), η διαφθορά είναι μάλλον κοινωνικά επιθυμητή γιατί προσφέροντας ένα συμπληρωματικό «μισθό» στους γραφειοκράτες συμβάλλει στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των δημοσίων υπηρεσιών, ενώ ταυτόχρονα λειτουργεί ευεργετικά για τους επιχειρηματίες οι οποίοι μπορούν να αποφύγουν τους εξαντλητικούς και μη αποδοτικούς ελέγχους. Στην ίδια λογική, ο Lui (1985) επισημαίνει, ότι εκείνοι που λαμβάνουν την απόφαση να δωροδοκήσουν δημόσιους λειτουργούς, προσπαθούν ουσιαστικά να εξοικονομήσουν χρόνο από την υστερόβουλη γραφειοκρατική μηχανή ώστε να επωφεληθούν από το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της περάτωσης των επιχειρηματικών τους υποθέσεων σε συντομότερο χρονικό διάστημα έναντι των υπολοίπων οι οποίοι ακολουθούν κατά γράμμα τις διαδικασίες. Η δωροδοκία, κατά τον προαναφερόμενο συγγραφέα, επιτελεί με άλλα λόγια ένα θετικό ρόλο, καθώς βελτιώνει το χρόνο ολοκλήρωσης των επιχειρηματικών υποθέσεων, περιορίζει τον χρόνο που πιθανώς θα χρειαζόταν να σπαταληθεί σε «ουρές αναμονής» και αίρει τα εμπόδια που δημιουργεί η γραφειοκρατία για την υλοποίηση των επιχειρηματικών σχεδίων. Παρομοίως, οι Meon και Sekkat (2005) εκτιμούν, ότι το αποτέλεσμα της διαφθοράς στην οικονομική ανάπτυξη είναι θετικό, γιατί οι δωροδοκίες προσελκύουν στο δημόσιο τομέα πιο κατηρτισμένους υπάλληλους, οι οποίοι κατά κανόνα είναι περισσότερο παραγωγικοί και είναι σε θέση να λαμβάνουν καλύτερες οικονομικά αποφάσεις, συμβάλλοντας κατά τον τρόπο αυτό στην αύξηση της συνολικής παραγωγικότητας και στην ταχύτερη οικονομική ανάπτυξη.

Τα αμφιλεγόμενα αυτά αποτελέσματα των εμπειρικών μελετών αυξάνουν την αμφιβολία σχετικά με τις αιτίες και τις επιπτώσεις της διαφθοράς και καθιστούν τη διερεύνηση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών διαστάσεων της διαφθοράς ένα επίκαιρο και αναγκαίο ερευνητικό στόχο. Η διπλωματική εργασία θα επιχειρήσει να συμβάλει σε τούτη τη βιβλιογραφία, διερευνώντας τις γενεσιουργές αιτίες και τις οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες της διαφθοράς υπό το πρίσμα μιας θεσμικής προσέγγισης, χρησιμοποιώντας δεδομένα από μια ομάδα χωρών συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας από το 1995 έως το 2017. Ο στόχος της μελέτης αυτής, ήταν να διασαφηνισθεί σε ποιο βαθμό η δυσλειτουργία των δημοκρατικών θεσμών σε ορισμένες χώρες συντελεί στη ραγδαία αύξηση της διαφθοράς στις χώρες αυτές και εάν οι θεσμικές

αυτές δυσλειτουργίες και η διαφθορά δημιουργούν εμπόδια στην οικονομική μεγέθυνση και διευρύνουν τις εισοδηματικές ανισότητες στο εσωτερικό αυτών των χωρών. Συγκεκριμένα ελέγχθηκαν τρεις υποθέσεις: α) εάν οι χώρες με υψηλότερη ποιότητα δημοκρατίας, ελευθερία του τύπου, ανεξαρτησία της δικαιοσύνης και οικονομική ελευθερία γνωρίζουν χαμηλότερα επίπεδα διαφθοράς, β) εάν οι στρεβλώσεις στους δημοκρατικούς θεσμούς σε μια χώρα αυξάνουν τη διαφθορά και γ) εάν και με ποιο τρόπο οι δημοκρατικοί θεσμοί και οι διαφθορά επηρεάζει την οικονομική μεγέθυνση και τις εισοδηματικές ανισότητες.

Η μέθοδος που εφαρμόστηκε για την ανάλυση των εμπειρικών δεδομένων και για την εμπειρική επαλήθευση των ερευνητικών υποθέσεων είναι η μοντελοποίηση Μερικών Ελαχίστων Τετραγώνων (Partial Least Squares Path Modelling, PLS-PM) μέσω δομικών εξισώσεων (SEM). Η τεχνική αυτή έχει το πλεονέκτημα, ότι επιτρέπει την ποσοτικοποίηση αφηρημένων εννοιών όπως η διαφθορά, η ποιότητα της δημοκρατίας, η ελευθερία του Τύπου, η οικονομική ελευθερία, οι οποίες δεν μπορούν να μετρηθούν άμεσα, ενώ συγχρόνως καθιστά εφικτή την κατασκευή ενός δείκτη μέτρησης της διαφθοράς, ο οποίος περιλαμβάνει σημαντικές διαστάσεις του υπό διερεύνηση φαινομένου. Η μοντελοποίηση μέσω δομικών εξισώσεων επιτρέπει με άλλα λόγια τον έλεγχο σύνθετων θεωρητικών μοντέλων όπου πολλές μεταβλητές τυγχάνει να έχουν πολλές συσχετίσεις (Hershberger et al., 2003, Tenenhaus et al., 2005). Η εφαρμογή της PLS-PM καθιστά δυνατή τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ των δημοκρατικών θεσμών, της διαφθοράς, της οικονομικής μεγέθυνσης και των εισοδηματικών ανισοτήτων σε ένα ενιαίο στατιστικό πλαίσιο. Τα εμπειρικά αυτά ευρήματα μπορούν να συμβάλλουν στη θεωρητική συζήτηση και να παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες για την χάραξη και τη λήψη αποτελεσματικότερων μέτρων για την καταπολέμηση της διαφθοράς.

Η διπλωματική εργασία ολοκληρώνεται σε τρία κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αφιερώνεται στις θεωρητικές προσεγγίσεις σχετικά με τις αιτίες και τις επιπτώσεις της διαφθοράς, ενώ εξηγούνται οι υποθέσεις της έρευνας. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία για την ανάλυση των δεδομένων και περιγράφονται οι παρατηρήσιμες μεταβλητές που χρησιμοποιούνται για τη μέτρηση της διαφθοράς, της ποιότητας του θεσμικού πλαισίου και των άλλων μεταβλητών ενδιαφέροντος. Το τρίτο κεφάλαιο αφιερώνεται στην παρουσίαση και ερμηνεία των αποτελεσμάτων της PLS μοντελοποίησης μέσω δομικών εξισώσεων, ενώ κατόπιν παρουσιάζονται και σχολιάζονται τα εμπειρικά ευρήματα του νέου δείκτη διαφθοράς που κατασκευάσαμε (S-CPI). Παράλληλα, διατυπώνεται μία δέσμη προτάσεων που προκύπτουν από τα εμπειρικά μας ευρήματα, σχετικά με την αντιμετώπιση του φαινομένου της διαφθοράς.

Κεφάλαιο Πρώτο

Θεωρητικές Προσεγγίσεις της διαφθοράς: Οι υποθέσεις έρευνας

Η καταπολέμηση του φαινομένου της διαφθοράς αποτελούσε από την αρχαιότητα και εξακολουθεί μέχρι σήμερα τουλάχιστον σε επίπεδο διακηρύξεων να συνιστά την ύψιστη πολιτική προτεραιότητα σε όλες τις χώρες του πλανήτη. Η χάραξη μιας αποτελεσματικής πολιτικής και η λήψη μέτρων για την καταπολέμηση της διαφθοράς προϋποθέτει όμως τη γνώση των βαθύτερων αιτιών που γεννούν τη διαφθορά καθώς και των επιπτώσεων που αυτή προκαλεί σε κοινωνικοοικονομικό επίπεδο. Ο άνθρωπος τείνει προς την διαφθορά λόγω του εγωκεντρισμού που χαρακτηρίζει την ανθρώπινη φύση και την παρακμή των ηθικών αξιών; Ή μήπως είναι το πολιτικό σύστημα που διαφθείρει και καταστρέφει τους ανθρώπους όπως πίστευε ο Rousseau; Η αποσταθεροποίηση και αποσύνθεση της πολιτικής και ηθικής τάξης είναι η κύρια αιτία της διαφθοράς όπως υποστήριζαν οι αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι και συγκεκριμένα ο Σωκράτης, ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης; Η διαφθορά υπονομεύει πράγματι, όπως εκτιμούν οι περισσότεροι σύγχρονοι αναλυτές, την οικονομική και κοινωνική πρόοδο; Ποιες είναι οι συνέπειες της διαφθοράς στην οικονομική μεγέθυνση μιας χώρας, στη διανομή του εισοδήματος και στην οικονομική αποτελεσματικότητα;

Τα ζητήματα αυτά θεωρούνται σημαντικά και η ανάλυση τους θεωρείται δόκιμο να αποτελέσει το σημείο αφετηρίας της παρούσας έρευνας. Η παρουσίαση της θεωρητικής συζήτησης σχετικά τους προσδιοριστικούς παράγοντες και τις οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες της διαφθοράς, αντικείμενο του παρόντος κεφαλαίου, θα ξεκινήσει με τους ορισμούς της διαφθοράς που έχουν διατυπωθεί από διάφορους συγγραφείς και στην καταγραφή των επιμέρους μορφών που αυτή μπορεί να λάβει στις σύγχρονες κοινωνίες και θα συνεχίσει με την καταγραφή των υποθέσεων της παρούσας έρευνας. Η κύρια υπόθεση έρευνας της διπλωματικής εργασίας, όπως θα δούμε στις επόμενες ενότητες είναι ότι η δομή της κοινωνίας και οι θεσμοί που ισχύουν σε μια χώρα και εποχή είναι εκείνοι που καθορίζουν τους κανόνες του παιχνιδιού και το επίπεδο της διαφθοράς και κατ' επέκταση την οικονομική και κοινωνική πρόοδο.

1.1 Ορισμός της διαφθοράς

Σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Παγκόσμια Τράπεζα (2002), η διαφθορά δηλώνει την κατάχρηση μιας δημόσιας θέσης ή δημοσίου ρόλου για προσωπικό όφελος. Το στοιχείο της ιδιοτέλειας και της παραβατικότητας εμπεριέχεται σε όλους σχεδόν τους ορισμούς της διαφθοράς. Κατά την αρχαιότητα, η διαφθορά σύμφωνα με τον Σωκράτη, τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη δήλωνε τον εκφυλισμό των πολιτικών θεσμών, την αποσύνθεση και καταστροφή της ιδεώδους πολιτείας η οποία επέρχεται μέσα από την κατάχρηση της δημόσιας θέσης εις βάρος της κοινωνίας. Υπό την επίδραση της ελληνικής κλασικής σκέψης, η διαφθορά ταυτίζεται εννοιολογικά με την αντιιδεοντολογική συμπεριφορά που εκπορεύεται από την επιδίωξη ιδιωτικού οφέλους εις βάρος του δημοσίου συμφέροντος (Friedrich, 1989). Η μη τήρηση των νόμων από τα άτομα που είναι επιφορτισμένα με την εκτέλεση ενός δημόσιου καθήκοντος με σκοπό το ιδιωτικό όφελος αποτελεί το κοινό τόπο στην πλειονότητα των ορισμών του φαινομένου της διαφθοράς.

Στις πρώτες δεκαετίες του εικοστού αιώνα, ο Bryce (1921) ορίζει ως διαφθορά την παραβίαση της νομοθεσίας από τους κατέχοντες δημόσια αξιώματα με σκοπό να αποκομίσουν ίδια οφέλη. Αρκετές δεκαετίες αργότερα, ο Nye (1967) ταυτίζει τη διαφθορά με την παραβατική συμπεριφορά με σκοπό το ιδιωτικό όφελος καθώς επίσης και με τη μη εκτέλεση των τυπικών καθηκόντων ενός δημόσιου ρόλου επιδιώκοντας ένα προσωπικό

όφελος σε οικονομικό ή σε ιεραρχικό επίπεδο. Κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, ο Myrdal (1968) εισαγάγει στον ορισμό της διαφθοράς και τη δράση των διαφθορέων και την πίεση που οι τελευταίοι ασκούν στο ισχύον οικονομικό σύστημα.

Υπό αυτή την επιρροή, τη δεκαετία του 1990, η Rose-Ackerman (1997) ορίζει ως διαφθορά κάθε παράνομη πληρωμή σε ένα δημόσιο λειτουργό ή υπάλληλο, προκειμένου να επιτευχθεί ένα όφελος που ο διαφθορέας δεν θα μπορούσε να αποκομίσει εάν δεν υπήρχε η δωροδοκία και ο χρηματισμός. Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό, η διαφθορά υπάρχει όταν ένας δημόσιος λειτουργός αποδέχεται, επιζητεί ή εκβιάζει χρηματισμό αλλά και όταν οι ιδιωτικοί φορείς επιζητούν να χρηματίζουν τους δημόσιους λειτουργούς ή υπαλλήλους προκειμένου να παρακάμψουν δημόσιες πολιτικές και διαδικασίες με απώτερο σκοπό να διασφαλίσουν ένα πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών τους. Σε αυτό το αναλυτικό πλαίσιο, η διαφθορά μπορεί να λάβει τη μορφή του χρηματισμού ενός απλού υπαλλήλου χαμηλά στην ιεραρχία ο οποίος γίνεται αποδέκτης χρηματικών ποσών για να παραβλέψει ένα πρόστιμο της κυκλοφορίας ή να μειώσει έναν τελωνειακό δασμό, όσο και τον χρηματισμό των υπουργών ή του πρωθυπουργού μιας χώρας ώστε να εξασφαλισθεί η προτίμηση μιας πολυεθνικής ή μεγάλης εγχώριας εταιρείας (Rose-Ackerman, 2001).

Αρκετοί συγγραφείς, όπως οι Porta και Vanucci (1997), ορίζουν ως διαφθορά κάθε κρυφή πράξη, παράνομη συναλλαγή και παραβατική συμπεριφορά που συνεπάγεται την κατάχρηση δημόσιων πόρων με σκοπό την αποκόμιση ίδιου οφέλους. Η παραχάραξη του δημόσιου συμφέροντος περιλαμβάνεται επίσης στον ορισμό για τη διαφθορά που εισαγάγει ο Friedrichs (1989): η διαφθορά δηλώνει τις χρηματικές ή άλλες μη νόμιμες αμοιβές σε βάρος του δημοσίου τις οποίες αποκομίζουν οι κάτοχοι μιας δημόσιας θέσης για ιδιοτελείς σκοπούς. Στο ίδιο μήκος κύματος, ο Huntington (1989) ταυτίζει την διαφθορά με τη συμπεριφορά των δημόσιων λειτουργών που αποκλίνει από αποδεκτές κανονικότητες για να εξυπηρετήσουν ίδιους σκοπούς. Για τον Bardhan (1996), η διαφθορά δηλώνει τη χρησιμοποίηση μιας δημόσιας θέσης με σκοπό όχι το δημόσιο αλλά το προσωπικό όφελος. Παρομοίως οι Shleifer και Vishny (1993), προσεγγίζουν τη διαφθορά ως την πώληση δημόσιας περιουσίας από κυβερνητικά στελέχη με σκοπό την αποκόμιση ιδιωτικού οφέλους, ενώ ο Collier (2002) εκλαμβάνει ως διαφθορά, την καταπάτηση της δημόσιας πίστης για προσωπικό όφελος. Τέλος, σύμφωνα με πρόσφατη Έκθεση της Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων για τη διαφθορά και τα ανθρώπινα δικαιώματα σε τρίτες χώρες (2017), διατυπώθηκε η θέση, ότι η διαφθορά αποτελεί ένα σύνθετο παγκόσμιο φαινόμενο το οποίο μπορεί να οριστεί ως η κατάχρηση ανατεθείσας εξουσίας για ατομικό, συλλογικό, άμεσο ή έμμεσο ιδιωτικό όφελος, που συνιστά σοβαρή απειλή για το δημόσιο συμφέρον, την κοινωνική, πολιτική και οικονομική σταθερότητα και ασφάλεια, ενώ υπονομεύει την εμπιστοσύνη του κοινού και την αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα των θεσμών καθώς και τις αξίες της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ηθικής, της δικαιοσύνης, της βιώσιμης ανάπτυξης και της χρηστής διακυβέρνησης.

1.2 Οι μορφές διαφθοράς

Η διαφθορά μπορεί να εκδηλωθεί μέσα από διάφορες μορφές. Οι κυριότερες μορφές της διαφθοράς που αναφέρονται στη σχετική βιβλιογραφία είναι η πατρωνία και οι πελατειακές σχέσεις, ο νεποτισμός, ο χρηματισμός και η δωροδοκία, η επαγγελματική απάτη και οι υπεξαιρέσεις, καθώς και η μικρή διαφθορά που συντελείται από χαμηλόβαθμα στελέχη του ιδιωτικού τομέα (Huntington, 2001; Johnston, 2002). Η πατρωνία ως μια μορφή διαφθοράς, δηλώνει την προστασία των χαμηλότερων οικονομικά στρωμάτων της κοινωνίας (πελατών) από ανώτερα κοινωνικά στρώματα σε αντάλλαγμα την υπακοή και την προσφορά διαφόρων υπηρεσιών με σπουδαιότερη την πολιτική υποστήριξη. Ο όρος

νεποτισμός, από την άλλη, προέρχεται από τη λατινική λέξη νέπος (nepos, γεν. nepotis) που σημαίνει «ανεψιός» ή «εγγονός». Η μορφή αυτή διαφθοράς αναφέρεται στην οικογενειοκρατία, η οποία εκδηλώνεται με την παραχώρηση θέσεων και αξιωμάτων σε συγγενείς και φίλους. Είναι η εκμετάλλευση από κάποιους, του αξιώματος ή της θέσης που κατέχουν, για να προωθήσουν συγγενικά ή άλλα πρόσωπα του περιβάλλοντός τους σε θέσεις κι αξιώματα χωρίς αξιοκρατικά κριτήρια.

Ο χρηματισμός και η δωροδοκία αποτελεί την συνηθέστερη μορφή διαφθοράς, η οποία δημιουργεί πολύ συγκεκριμένες και χρονικά οριοθετημένες υποχρεώσεις προς τους διαφθορείς. Αρκετοί ερευνητές ταυτίζουν τη διαφθορά με το χρηματισμό. Μια πράξη δωροδοκίας μπορεί να λάβει τη μορφή χρηματικών ανταποδόσεων, φιλοδωρημάτων και λοιπών οικονομικών παροχών από πιθανούς αναδόχους των έργων σε δημόσιους υπαλλήλους ή από επίδοξους προμηθευτές σε υπαλλήλους ιδιωτικών επιχειρήσεων προκειμένου να αποσπάσουν μια ευνοϊκή υπέρ αυτών οικονομική απόφαση. Η δωροδοκία συνήθως διακρίνεται σε ενεργητική και παθητική και δύναται να λάβει χώρα τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Κατά τον Osbourne (1997), η δωροδοκία είναι αποτέλεσμα του μονοπωλίου της εξουσίας, των ισχυρών συγγενικών δεσμών, των υπερβολικών κανονιστικών ρυθμίσεων, και της ασυμμετρίας στις ανταμοιβές. Οι κυριότερες συνέπειες της δωροδοκίας είναι η αύξηση του κόστους συναλλαγής και η δημιουργία αβεβαιότητας στην κοινωνία. Με τη δωροδοκία, οι ιδιώτες αναγκάζονται να καταβάλλουν έναν επιπρόσθετο «φόρο» για την αναγκαία διευθέτηση των επαγγελματικών τους υποχρεώσεων ο οποίος κατόπιν επιδρά αρνητικά τόσο στην απόδοση των επενδύσεων όσο και στα συνολικά έσοδα. Πρόκειται ουσιαστικά για ένα ανασταλτικό παράγοντα που επηρεάζει αρνητικά τη λήψη αποφάσεων για επενδύσεις και την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας (Mauro, 2004). Στις σύγχρονες κοινωνίες, σύμφωνα με τον Weber (1919), η πολιτική τείνει να μετατραπεί από λειτούργημα σε επάγγελμα, με ιδιαίτερα ευνοϊκές προοπτικές κοινωνικής αναρρίχησης και προσωπικού πλουτισμού (Σεραφετινίδου, 2005). Σε αυτό το πλαίσιο, η παράνομη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων αποτελεί μια ακόμη σοβαρή μορφή διαφθοράς.

Η επαγγελματική απάτη δηλώνει συνήθως την κατάχρηση ή υπεξαίρεση χρημάτων. Η υπεξαίρεση μπορεί να πραγματοποιηθεί με την αφαίρεση χρημάτων ή εμπορευμάτων και τις δόλιες πληρωμές. Με τη σειρά τους οι μεθοδεύσεις χρηματικής αφαίρεσης ή κλοπής μετρητών εντάσσονται σε δύο ευρύτερες κατηγορίες: την κλοπή (larceny) και την υφαρπαγή (skimming). Η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στις δύο κατηγορίες χρηματικής απόσπασης είναι η καταχώρηση ή μη του χρηματικού ποσού στα λογιστικά βιβλία. Με την υφαρπαγή οι εργαζόμενοι αποσπούν χρηματικά ποσά από πωλήσεις ή εισπρακτέους λογαριασμούς προτού αυτά καταχωρηθούν στα βιβλία μια εταιρείας. Πρόκειται ουσιαστικά για μια μη καταγεγραμμένη απάτη, ενώ ως κλοπή μπορεί να οριστεί η σκόπιμη απόσυρση μετρητών που ανήκουν στον εργοδότη χωρίς τη συγκατάθεση του και ενάντια στη βούλησή του τα οποία έχουν καταχωρηθεί στα λογιστικά βιβλία (ACFE, 2008).

Στην κατηγορία των δόλιων πληρωμών περιλαμβάνονται οι μεθοδεύσεις εικονικής τιμολόγησης και ψευδών δαπανών, η παραποίηση ταμειακών διαθεσίμων και επιταγών καθώς και μισθολογικές απάτες. Οι απάτες τιμολόγησης αποτελούν έναν προσφιλή τρόπο απάτης από υπαλλήλους, «επειδή ακριβώς προσφέρουν την προοπτική των υψηλών ανταμοιβών» (ACFE, 2008). Ως μισθολογική απάτη μπορεί να οριστεί η αλλοίωση πληροφοριών στα αρχεία μισθοδοσίας καθώς και η παραποίηση της κάρτας χρόνου εργασίας, ενώ συνήθως πραγματοποιείται μέσω «εικονικών υπαλλήλων» που μπορούν να ενταχθούν σε μισθολόγια αλλά στην πραγματικότητα δεν αποτελούν εργατικό δυναμικό. Με τον τρόπο αυτό, μεταβιβάζονται ή δικαιολογούνται κεφάλαια προς τους «εικονικούς υπαλλήλους» μέσα από την έκδοση επιταγών που κατόπιν ρευστοποιούνται. Οι

μεθοδεύσεις απατηλών αποζημιώσεων περιγράφονται μέσα από την υπερτιμολόγηση δαπανών, τις εικονικές δαπάνες, τις πολλαπλές αποζημιώσεις και το ψευδή χαρακτηρισμό των δαπανών. Η παραποίηση επιταγών αναφέρεται στη δημιουργία ψευδών πληρωμών προς ένα φυσικό πρόσωπο που τις δικαιολογεί συνήθως μέσω της κατάθεσης πλαστών τιμολογίων. Η παραποίηση στοιχείων ταμείου αφορά τις ψευδείς συναλλαγές που πραγματοποιούνται μέσα από την εικονική επιστροφή χρημάτων και την εικονική ακύρωση πωλήσεων (ACFE, 2008). Παράλληλα, η έννοια της μη χρηματικής απόσπασης συνοψίζεται στην κατάχρηση τόσο του αποθεματικού όσο και άλλων περιουσιακών στοιχείων για προσωπικό όφελος (ACFE, 2008). Ωστόσο, το κόστος της συγκεκριμένης κατάχρησης είναι δύσκολο να προσδιοριστεί με ακρίβεια.

Η απάτη οικονομικών καταστάσεων, σύμφωνα με τον ορισμό της ACFE (2008), περιγράφει τη σκόπιμη παραποίηση της οικονομικής κατάστασης μιας επιχείρησης που επιτυγχάνεται με την εσκεμμένη αλλοίωση ή παράλειψη ποσών ή γνωστοποιήσεων στις οικονομικές καταστάσεις με σκοπό την εξαπάτηση εκείνων που θα τις χρησιμοποιήσουν. Οι απάτες οικονομικών καταστάσεων διακρίνονται σε οικονομικές και σε μη οικονομικές. Ως οικονομικές μπορούν να χαρακτηριστούν τόσο η υπερεκτίμηση στοιχείων ενεργητικού ή εσόδων μιας επιχείρησης, όσο και η υποτίμηση στοιχείων ενεργητικού ή εσόδων μιας επιχείρησης. Παράδειγμα αυτής της μορφής αποτελεί η κεφαλαιοποίηση μιας δαπάνης με σκοπό να περιοριστεί το ποσοστό κέρδους και να καταβάλλει η επιχείρηση λιγότερους φόρους. Από την άλλη πλευρά, ως απάτη θεωρείται η παραποίηση των προσόντων πρόσληψης και η σκόπιμη απόκρυψη πληροφοριών και εγγράφων που ενδεχομένως να επηρεάζουν αρνητικά το τζίρο ή τη φήμη της εταιρείας.

Οι λόγοι για τους οποίους καταφεύγει μία οντότητα σε παραποίηση οικονομικών καταστάσεων ποικίλλουν. Ειδικότερα, μπορούν να εντοπιστούν στην εμφάνιση αυξημένης κερδοφορίας ώστε να επωφεληθούν οι μέτοχοι από αναλογικά μεγαλύτερα μερίσματα, στην απορρόφηση των κραδασμών της αγοράς, στην εξασφάλιση της απαραίτητης χρηματοδότησης, στην ανάγκη πίστωσης επιπλέον χρόνου από την αγορά, στην απόκρυψη ενδεχόμενης αδυναμίας κάλυψης των αρνητικών cashflows, στην προσπάθεια επίτευξης μίας νέας συμφωνίας δανεισμού με ευνοϊκότερους όρους. Στην ευρύτερη κατηγορία της απάτης συγκαταλέγεται και η πλαστογραφία, η οποία ορίζεται ως η «πράξη στην οποία προβαίνει κάποιος είτε καταρτίζοντας ένα πλαστό έγγραφο, είτε νοθεύοντας τις διαδικασίες έκδοσης ενός εγγράφου με σκοπό να παραπλανήσει με τη χρήση του κάποιο άλλο φυσικό ή νομικό πρόσωπο που μπορεί να έχει έννομες συνέπειες (Άρθρο 216, ΠΚ «πλαστογραφία»). Οι οικονομικοί εκβιασμοί αναφέρονται στην απόσπαση χρημάτων από φυσικά ή νομικά πρόσωπα κάτω από συνθήκες ψυχολογικής πίεσης με τη μορφή δώρων ή άτυπων πληρωμών κάτω από το τραπέζι. Οικονομικοί εκβιασμοί υπάρχουν όταν ένα πρόσωπο, είτε απολαμβάνοντας θέση ισχύος, είτε ασκώντας μεγάλη επιρροή, απαιτεί τη χρηματική αποζημίωσή του από ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο, προκειμένου να μεσολαβήσει στη διαδικασία λήψης μιας οικονομικής απόφασης. Ως βασικό μέσο επίτευξης του σκοπού του επιστρατεύεται συνήθως κάθε μορφή βίας ή εκφοβισμού (OECD, 2013).

1.3 Οι αιτίες διαφθοράς

Δεδομένου ότι η διαφθορά δεν είναι ένα σύγχρονο φαινόμενο, αλλά παρατηρείται σε όλες τις μορφές οργάνωσης της ανθρώπινης κοινωνίας στις οποίες αναπτύσσονται εξουσιαστικές σχέσεις και κατοχυρώνεται η ατομική ιδιοκτησία, η συζήτηση για τη διαφθορά, ανάλογα με την εποχή, εστιάζει και τονίζει περισσότερο ορισμένες διαστάσεις και αιτίες του φαινομένου της διαφθοράς. Οι παράγοντες που αναγνωρίζονται ότι

συντελούν στην ταχεία εξάπλωση του φαινομένου της διαφθοράς είναι συνήθως η κρίση στους δημοκρατικούς θεσμούς (Treisman, 2000; Cartier-Bressou 2000), η δομή του πολιτικού συστήματος (Kaufmann, 2005), το μέγεθος του δημόσιου τομέα (Becker, 1994; Porta et al., 1999), η αποκέντρωση της δημόσιας διοίκησης, οι κοινωνικοί και ταξικοί συσχετισμοί (Rose-Ackerman, 1997), η ατομική παθολογία και η παρακμή των ηθικών αξιών (Friedrich, 1989), η έλλειψη ανταγωνισμού (Rose-Ackerman, 1997) κ.α. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της μελέτης της Παγκόσμιας Τράπεζας, οι κύριες αιτίες του φαινομένου της διαφθοράς στις κοινωνίες της αγοράς είναι οι στρεβλώσεις που υφίσταται η οικονομία λόγω της οικονομικής πολιτικής των κυβερνήσεων, το ασταθές δικαστικό σώμα, η έλλειψη αξιοκρατίας στις προσλήψεις υπαλλήλων καθώς και η ανισότητα στους μισθούς μεταξύ των εργαζόμενων στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα. Μέσα από μια σύντομη ιστορική αναδρομή διαπιστώνουμε, ότι οι αιτίες της διαφθοράς είναι διαφορετικές ανάλογα με το ιστορικό πλαίσιο και την θεωρητική και φιλοσοφική αφετηρία του κάθε ερευνητή.

Στην κλασική ελληνική σκέψη, η αποσταθεροποίηση και αποσύνθεση της πολιτικής και ηθικής τάξης συνιστά την κύρια αιτία της διαφθοράς. Πρώτα ο Πλάτωνας και αργότερα ο Αριστοτέλης μίλησαν περί διεφθαρμένων πολιτευμάτων όταν αυτά δεν ορίζονται με βάση το νόμο και το δημόσιο συμφέρον, αλλά με βάση τα συμφέροντα των ολίγων. Ο Rousseau με τη σειρά του υποστήριξε, ότι «δεν είναι η διαφθορά των ανθρώπων που καταστρέφει το πολιτικό σύστημα, αλλά το πολιτικό σύστημα που διαφθείρει και καταστρέφει τους ανθρώπους», ενώ για τον Montesquieu διαφθορά σήμαινε τη μετατροπή μια καλής πολιτικής πράξης σε κακή. Ωστόσο, στα τέλη περίπου του 20^{ου} αιώνα, ο Scott (1972) επισήμανε, ότι το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσεται η διαφθορά διαμορφώνει και την ατομική ή συλλογική στάση αναφορικά με την αποδοχή ή την απόρριψή της. Αργότερα, η διαφθορά αποδόθηκε στην παθολογία της ατομικής συμπεριφοράς παρά σε μια δομική αδυναμία του κοινωνικοοικονομικού συστήματος. Μέσα από την ιστορική αναδρομή είναι προφανές ότι οι αιτίες που δημιουργούν το φαινόμενο της διαφθοράς προσεγγίζονται από δύο διαφορετικούς θεωρητικούς προσανατολισμούς και οπτικές: την ατομικιστική και την κοινωνική δομική προσέγγιση.

Η ατομοκεντρική προσέγγιση αναζητά τις αιτίες εμφάνισης του φαινομένου της διαφθοράς στη ατομική συμπεριφορά και στο αξιακό σύστημα. Η διαφθορά αντανακλά κατά βάση ατομικές επιλογές και αποφάσεις που προωθούνται συνήθως στο βωμό των ιδιοτελών συμφερόντων και είναι συχνά ενάντια στο κοινό καλό. Σε αυτό το θεωρητικό πλαίσιο, η έμφυτη ροπή του ατόμου να απομακρύνεται από ορισμένα καθήκοντα ή αρχές και να παρεκκλίνει από την επιβαλλόμενη αρμόζουσα συμπεριφορά του σε βάρος του δημόσιου συμφέροντος, είναι εκείνη που γεννά και συντελεί στην ανάπτυξη της διαφθοράς. Εξαιτίας της εγωκεντρικής τους φύσης αλλά και της ηθικής χαλάρωσης και κατάπτωσης των ηθικών και κοινωνικών αξιών, το άτομο ωθείται προς τη διαφθορά και το χρηματισμό. Η έκπτωση από τις ηθικές επιταγές είναι η κύρια αιτία εκδήλωσης ποικίλων μορφών «κοινωνικής παρέκκλισης» όπως για παράδειγμα η απόκλιση από τα τυπικά καθήκοντα της δημόσιας θέσης έναντι χρηματικών απολαβών ή άλλων ωφελημάτων, με απώτερο σκοπό είτε τη βελτίωση της κοινωνικής θέσης, είτε το ιδιωτικό όφελος.

Σύμφωνα με την κοινωνική προσέγγιση, η διαφθορά δεν οφείλεται στην παθολογία της ατομικής συμπεριφοράς και τον εγωκεντρισμό, αλλά απορρέει από την δομή της κοινωνίας και τους θεσμούς (Κουτσούκης, 1998). Η διαφθορά δεν πηγάζει από την ανθρώπινη φύση αλλά σύμφωνα με τον Heywood (2007) είναι συνυφασμένη με την εξουσία. Η σκέψη ότι η διαφθορά έχει συστημικό χαρακτήρα έχει αναπτυχθεί από πολύ νωρίς. Ήδη από το 18^ο αιώνα, ο Rousseau αναγνώριζε ότι η διαφθορά απορρέει από την κρατική εξουσία και τους νόμους που αναγνωρίζουν το δίκαιο της ιδιοκτησίας ενώ

ταυτόχρονα παγιώνουν την ανισότητα υπέρ των πλουσίων (Κιτρομηλίδης, 2000; Λάζου, 2005). Ο Μαρξ, από την άλλη, απέδιδε τη διαφθορά στις κοινωνικές σχέσεις που συγκροτούν το θεμελιώδες αμετάβλητο του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Σύμφωνα με τη μαρξιστική προσέγγιση, στην καπιταλιστική κοινωνία, όπου τα μέλη της επιδίδονται σε μία διαρκή πάλη επιβίωσης δρώντας ατομικιστικά και ανταγωνιστικά μεταξύ τους, οι δημόσιοι οργανισμοί και οι μεγάλες εταιρίες ελέγχονται από μια γραφειοκρατική τάξη η οποία τείνει να χρησιμοποιεί τη θέση της για να κατοχυρώσει να προωθήσει τα δικά της συμφέροντα. Κατά τη ριζοσπαστική αυτή αντίληψη, η γραφειοκρατική τάξη συνιστά μία αυτόνομη συντεχνία που αποδιοργανώνει το μηχανισμό τόσο του κράτους όσο και των εταιρειών στο βωμό της εξυπηρέτησης ιδιοτελών συμφερόντων. Ο ατομικός γραφειοκράτης, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Μαρξ, χρησιμοποιεί τον κρατικό μηχανισμό ως ένα μέσο για την κατοχύρωση και προώθηση των προσωπικών του συμφερόντων (Marx, 1843). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ιδιοτέλεια των γραφειοκρατών, εκ διαμέτρου αντίθετη με κάθε έννοια κοινωνικής συνείδησης και ευθύνης, καλλιεργείται από την κυρίαρχη ιδεολογία του άκρατου ατομικισμού που έχει επικρατήσει στις σύγχρονες κοινωνίες. Υπό αυτές τις συνθήκες, ο εγωκεντρισμός που χαρακτηρίζει την ανθρώπινη φύση και διέπει την ατομική συμπεριφορά, εντείνεται στη σημερινή κοινωνία της αγοράς, της οποίας τα μέλη της μπορούν να επιβιώνουν μόνο εφόσον δρουν και συναλλάσσονται ως ανταγωνιστικά και ατομικιστικά όντα.

Νεοφιλελευθερισμός Vs Θεσμικής προσέγγισης

Στις σύγχρονες κοινωνίες, επικρατεί κατά τις τελευταίες δεκαετίες στο δημόσιο διάλογο ο ισχυρισμός, ότι εφόσον η συνηθέστερη μορφή διαφθοράς είναι η συστηματική παραβίαση των ηθικών και θεσμικών κανόνων κατά την άσκηση των καθηκόντων ενός δημοσίου λειτουργού, αξιωματούχου ή υπάλληλου, όσο λιγότερο εμπλέκεται το κράτος στην οικονομία τόσο μικρότερο θα είναι το ύψος της διαφθοράς σε μια χώρα. Υπό αυτή την οπτική, το αποτελεσματικότερο και πιο ασφαλές όπλο σύμφωνα με τούτη την παραδοσιακή θέση του άκρατου νεοφιλελευθερισμού για την καταπολέμηση της διαφθοράς, είναι ο περιορισμός του μεγέθους του δημόσιου τομέα και η ελαχιστοποίηση του οικονομικού ρόλου του κράτους.

Η επικρατούσα νεοφιλελεύθερη αυτή υπόθεση δέχεται έντονη κριτική (North, 1990). Ο αντίλογος που αναπτύσσεται, μεταθέτει τις αιτίες της διαφθοράς από την ατομική παθογένεια και ηθική παρακμή των κατόχων μιας δημόσιας θέσης, στη δομή της κοινωνίας και τους ισχύοντες θεσμούς τόσο στο χώρο όσο και στο χρόνο, οι οποίοι καθορίζουν τους κανόνες του παιχνιδιού και κατόπιν μέσα από τα επίπεδα της διαφθοράς ρυθμίζουν την οικονομική και κοινωνική πρόοδο. Σε αυτό το πλαίσιο, η καταπολέμηση της διαφθοράς δεν δύναται να συντελεστεί με τον περιορισμό της κρατικής παρέμβασης στην οικονομία, αλλά προϋποθέτει διαθρωτικές και ριζικές μεταρρυθμίσεις στους ισχύοντες θεσμικούς κανόνες, αντιλήψεις και συμπεριφορές και στο ίδιο το κράτος. Στις κοινωνίες της αγοράς, στις οποίες τα λεγόμενα 3Es, (economy, efficiency and effectiveness) δηλαδή η οικονομία, η αποτελεσματικότητα και η αποδοτικότητα έχουν επισκιάσει κάθε ηθική αξία, η διαφθορά θα πρέπει να αντιμετωπισθεί ως απόρροια της κοινωνικής δομής και των ισχυουσών στο χώρο και στο χρόνο θεσμικών διακανονισμών.

Υπό την οπτική αυτή, αρκετοί συγγραφείς, όπως ο Cartier-Bressou (2000), υποστηρίζει ότι η διαφθορά γεννιέται κυρίως από τα ελαττώματα στο δημοκρατικό πολιτειακό σύστημα, ενώ αντίθετα η δημοκρατία θεωρείται ότι περιορίζει την έκταση της διαφθοράς καθώς αυξάνει το σχετικό κόστος της παραβατικής συμπεριφοράς. Καθοριστικός παράγοντας για τη μείωση της διαφθοράς δεν είναι η απλή υιοθέτηση του δημοκρατικού πολιτεύματος, όπως επισημαίνει ο Treisman (2000), αλλά η μακροχρόνια

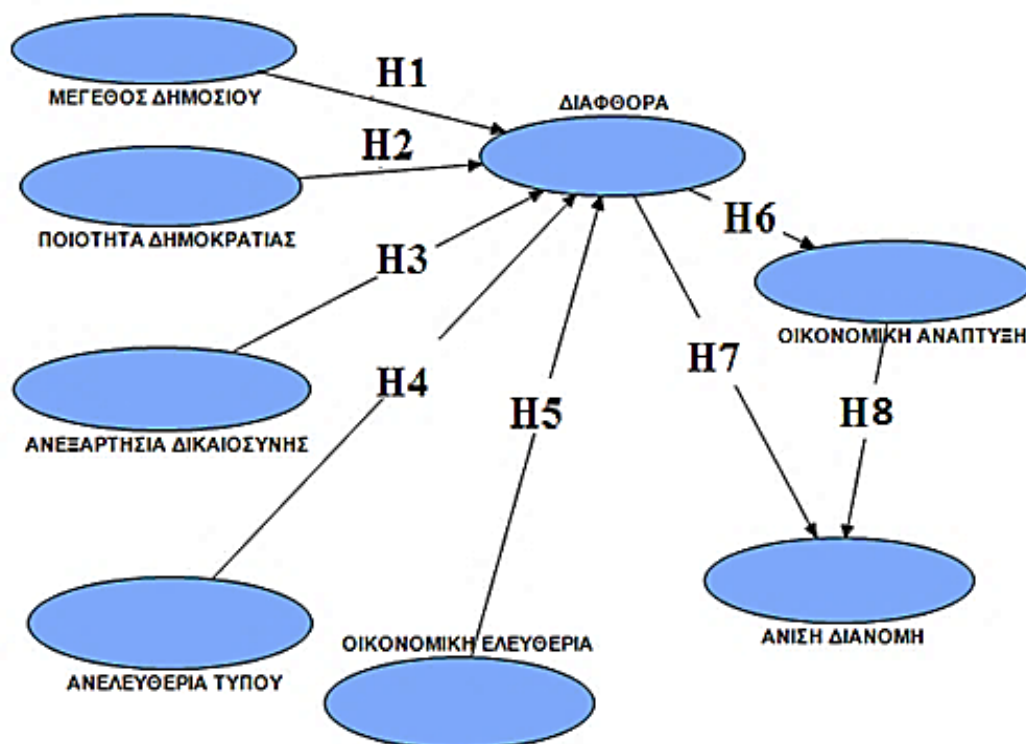
δημοκρατία, η οποία εγγυάται υψηλής ποιότητας θεσμούς. Η διαφθορά, σύμφωνα με τον Warren (2004) είναι σύμπτωμα αλλά και συγχρόνως αίτιο της δυσλειτουργίας των δημοκρατικών θεσμών. Ο Bertrand (2013), διερευνώντας τη σχέση ανάμεσα στους θεσμούς, τη διαφθορά και τη βιώσιμη ανάπτυξη, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η ποιότητα των θεσμικού πλαισίου σε συνδυασμό με το επίπεδο της διαφθοράς ασκούν μια σημαντική επίδραση στην οικονομική μεγέθυνση. Με στόχο να αξιολογήσει την ποιότητα του θεσμικού πλαισίου σε διάφορες χώρες και τις επιπτώσεις τους στη διαφθορά και την οικονομική μεγέθυνση, ο εν λόγω ερευνητής εφάρμοσε την τεχνική μοντελοποίησης μέσω δομικών εξισώσεων. Συγκεκριμένα εφάρμοσε τη μέθοδο ελαχίστων τετραγώνων την οποία εισήγαγε πρώτος ο Wold (1982,1985) και βασίζεται σε έναν επαναληπτικό συνδυασμό ανάλυσης κύριων συνιστωσών και παλινδρόμησης. Η μέθοδος αυτή του επέτρεψε να κατασκευάσει μια λανθάνουσα μεταβλητή ή δείκτη για την ποιότητα του θεσμικού πλαισίου σε κάθε χώρα από τέσσερις δείκτες διακυβέρνησης που δημοσιεύει η Παγκόσμια Τράπεζα και οι οποίοι αναφέρονται: α) στη πολιτική σταθερότητα και απουσία της τρομοκρατίας, β) στην αποτελεσματικότητα της διακυβέρνησης, γ) στην ποιότητα του νομοθετικού πλαισίου και δ) στους κανόνες δικαίου. Οι χώρες που συμπεριελήφθησαν στη μελέτη ήταν χώρες είτε με χαμηλή είτε με υψηλή ποιότητα θεσμών.

Η παρούσα μελέτη δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στους θεσμούς, αναγνωρίζει ως βαθύτερες αιτίες της διαφθοράς τέσσερις θεσμικές μεταβλητές οι οποίες αναφέρονται στην ποιότητα της δημοκρατίας, στην αμεροληψία και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, στην ελευθερία του Τύπου αλλά και στις εφαρμοζόμενες πολιτικές από μια χώρα που εγγυώνται ένα υψηλό βαθμό οικονομικής ελευθερίας. Όπως φαίνεται από το θεωρητικό μοντέλο και τις υποθέσεις έρευνας της διπλωματικής εργασίας που απεικονίζονται στο Διάγραμμα Δ.Ι.1, παρά τα όποια επιχειρήματα και αμφισβητήσεις μπορεί να εγείρει κάποιος έναντι της ιδέας ότι το λιγότερο κράτος προσφέρει μια αποτελεσματική λύση για τα οικονομικά δεινά της κοινωνίας, θεωρούμε δόκιμο να συμπεριλάβουμε στην ανάλυση το μέγεθος του δημόσιου τομέα ως μια ακόμη πιθανή αιτία της διαφθοράς.

Το μέγεθος δημοσίου τομέα

Η διαφθορά δηλώνει τη συστηματική παραβίαση των ηθικών και θεσμικών κανόνων που διέπουν την άσκηση των καθηκόντων και εργασιών ενός κρατικού λειτουργού, αξιωματούχου, ή απλού υπαλλήλου. Η ταύτιση της διαφθοράς με τη δημόσια εξουσία δημιουργεί σε αρκετούς οικονομολόγους την εντύπωση μιας ισχυρής συσχέτισης μεταξύ του δημοσίου τομέα και της διαφθοράς. Ο Tanzil (1998) υποστήριξε, ότι ένα ευρύ μέγεθος δημοσίου τομέα το οποίο δηλώνει ουσιαστικά μια έντονη κρατική παρέμβαση στην οικονομία, εντείνει τη διαφθορά. Μια θετική συσχέτιση μεταξύ της διαφθοράς και του μεγέθους του δημοσίου βρίσκουν επίσης οι Goel και Nelson (1998), ο Lambsdorff (2006), και οι Arvate et al. (2010) η οποία, κατά την άποψη των συγγραφέων, δείχνει ότι όσο μεγαλύτερο είναι το μέγεθος του δημόσιου τομέα τόσο υψηλότερα θα είναι τα επίπεδα διαφθοράς σε μια χώρα και συνεπώς μία μείωση του μεγέθους του δημόσιου τομέα θα είχε ευεργετικά αποτελέσματα για την οικονομία.

Διάγραμμα Δ. Ι.1: Οι υποθέσεις έρευνας

Σε αυτό το πλαίσιο ανάλυσης, η πιθανότητα εμφάνισης περιστατικών δωροδοκίας είναι υψηλή όσο μεγαλύτερο είναι το μέγεθος του δημοσίου τομέα, και ως εκ τούτου, η πολιτική πρόταση για την αντιμετώπιση της διαφθοράς είναι ο περιορισμός της κρατικής παρέμβασης στην οικονομία.

Ο αντίλογος στη νεοφιλελεύθερη πολιτική πρόταση για την καταπολέμηση της διαφθοράς εστιάζει στο γεγονός, ότι τα εμπειρικά ευρήματα και εκτιμήσεις στις οποίες στηρίζεται είναι εσφαλμένα, λόγω της μεροληψίας των παραλειπόμενων μεταβλητών όπως οι δημοκρατικοί θεσμοί και το επίπεδο ανάπτυξης της χώρας. Συγκεκριμένα υποστηρίζεται, ότι στις αναπτυσσόμενες χώρες με χαμηλά επίπεδα μισθών και μικρά κόστη διαφθοράς λόγω στρεβλώσεων στους δημοκρατικούς θεσμούς, μία αύξηση στη δημόσια δαπάνη οδηγεί πράγματι στην εμφάνιση νέων κρουσμάτων διαφθοράς μεταξύ των δημοσίων λειτουργών και ως εκ τούτου, οι χώρες αυτές δεν θα πρέπει να καταφεύγουν αλόγιστα σε πολιτικές αύξησης των δημοσίων δαπανών γιατί ενδέχεται να προκύψουν αποτελέσματα αντιστρόφως ανάλογα στην κοινωνική και οικονομική ευημερία (Dzhumashev, 2013). Ωστόσο, η κατάσταση είναι διαφορετική στις ανεπτυγμένες οικονομίες με υψηλό κόστος διαφθοράς και υψηλής ποιότητας δημοκρατικούς θεσμούς.

Υπό αυτή την οπτική, σύμφωνα με την Rose-Ackerman (1997), η ερμηνεία που δίνεται στη θετική συσχέτιση μεταξύ της διαφθοράς και του δημοσίου τομέα δείχνει περισσότερο την πίστη των ίδιων των ερευνητών στους μηχανισμούς της αγοράς και την έλλειψη εμπιστοσύνης που περιβάλλει την πολιτική εξουσία. Οι Dimant και Tosato (2018) ανακαλύπτουν ότι τα εμπειρικά στοιχεία σε αρκετές περιπτώσεις δεν αναδεικνύουν μια ισχυρή στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ του μεγέθους του δημοσίου τομέα και διαφθοράς. Από τη άλλη μεριά, για τους Kotera et al. (2012), η συσχέτιση μεταξύ του μεγέθους του δημοσίου τομέα και της διαφθοράς πάσχει από μεροληψία λόγω παραλειπόμενων μεταβλητών όπως τα επίπεδα δημοκρατίας στις διάφορες χώρες. Αναζητώντας λοιπόν μια εναλλακτική προσέγγιση, προχωρούν στη διερεύνηση των

σχέσεων μεταξύ της διαφθοράς, των επιπέδων δημοκρατίας και του μεγέθους του δημοσίου τομέα στις χώρες του ΟΟΣΑ και της Λατινικής Αμερικής και βρίσκουν ότι το μέγεθος του δημοσίου τομέα αυξάνει τη διαφθορά μόνο όταν τα επίπεδα της δημοκρατίας είναι χαμηλά, ενώ αντίθετα μειώνει τη διαφθορά όταν τα επίπεδα της δημοκρατίας είναι υψηλά.

Μια άλλη ομάδα ερευνητών ήδη από τη δεκαετία του 1990 (Barro, 1990), κρατάει ίσες αποστάσεις μεταξύ των δύο αυτών προσεγγίσεων για την αντιμετώπιση της διαφθοράς, υποστηρίζοντας ότι κάθε αύξηση των δημοσίων δαπανών μπορεί να είναι ευεργετική για την οικονομική ανάπτυξη όταν το μέγεθος του κρατικού μηχανισμού δεν υπερβαίνει το άριστο μέγεθος. Κατά τον Hessami (2010), η κοινωνική ευημερία συνδέεται αρνητικά με το μέγεθος των δημοσίων δαπανών στις χώρες όπου τα επίπεδα της διαφθοράς είναι υψηλά. Σημαντικός αριθμός εμπειρικών μελετών συγκλίνουν επίσης στη θέση ότι η διαφθορά «φθείρει» την αποτελεσματικότητα των δημοσίων δαπανών καθώς παραποιεί τη δομή του κρατικού προϋπολογισμού (Angelopoulos et al., 2009; Blackburn, et al., 2006).

Παρά τις όποιες διαφωνίες μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών, η πλειοψηφία των αναλυτών συμφωνεί ότι ο κίνδυνος εμφάνισης κρουσμάτων διαφθοράς δεν είναι ο ίδιος σε όλες τις οικονομικές λειτουργίες του κράτους και στις δημόσιες δαπάνες. Ορισμένες δαπάνες, όπως αυτές της Εθνικής Αμύνης ή των Δημοσίων Έργων είναι πιο ευάλωτοι ως προς τη συχνότητα αλλά το ύψος των δωροδοκιών. Σύμφωνα με τους Tanzi και Davoodi (1997), τα υψηλά ποσοστά διαφθοράς σχετίζονται κυρίως με ένα περιορισμένο αριθμό μεγάλων δημοσίων έργων ή αγορά εξοπλισμών σε τομείς που δεν αποδίδουν υψηλή κοινωνική προστιθέμενη αξία.

Με αυτές τις σκέψεις, οι Gupta et al. (2000) εξέτασαν την πιθανότητα συσχέτισης μεταξύ του ύψους των αμυντικών δαπανών και του επιπέδου της διαφθοράς σε μια χώρα, αξιοποιώντας τους δείκτες που δημοσιεύουν οι διεθνείς οργανισμοί για τη διαφθορά. Πράγματι λοιπόν ανακάλυψαν, ότι όσο υψηλότερες είναι οι αμυντικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ και ως ποσοστό των συνολικών δημοσίων δαπανών, τόσο μεγαλύτερο θα είναι το σχετικό μέγεθος των δωροδοκιών. Σύμφωνα με αυτή την ανάλυση, οι αρνητικές πιέσεις που ασκεί η διαφθορά στον καταρτισμό των αμυντικών δαπανών μπορεί να επηρεάσουν είτε την πλευρά της προσφοράς των οπλικών συστημάτων, είτε την πλευρά της ζήτησης αμυντικών εξοπλισμών, μειώνοντας ταυτόχρονα και την παραγωγικότητα των πόρων, αφού επιδρά αρνητικά στην ποιοτική τους σύνθεση. Στην πρώτη περίπτωση, οι ξένες εταιρείες παραγωγής οπλικών συστημάτων στην προσπάθεια τους να εξασφαλίσουν συμβόλαια για τη σύναψη συνεργασίας με τα εκάστοτε κράτη, είναι πολύ πιθανό να δωροδοκήσουν κυβερνητικά στελέχη για να χειραγωγήσουν υπέρ τους την απόφαση αναδοχής, ενώ στην περίπτωση της ζήτησης αμυντικών εξοπλισμών, τα ίδια τα κυβερνητικά στελέχη που αποφασίζουν για τα συμβόλαια, είναι πιθανό να απαιτήσουν υψηλά ποσά προμήθειας ως «δώρο» για την προτίμησή τους. Η καταπολέμηση της διαφθοράς είναι πολύ πιθανό όχι μόνο να αυξήσει άμεσα τη μέση οικονομική απόδοση μιας χώρας, αλλά και να οδηγήσει στον περιορισμό των στρεβλώσεων στη σύνθεση του προϋπολογισμού των στρατιωτικών δαπανών. Σε παρόμοια συμπεράσματα καταλήγει και η δημοσκοπήση που διεξήγαγε η Διεθνής Διαφάνεια το 2002 σε ένα δείγμα 835 ανώτερων στελεχών από επιχειρήσεις και επιμελητήρια. Σύμφωνα με τις αντιλήψεις των δημοσκοπούμενων, οι πιο ευάλωτοι τομείς στη δωροδοκία είναι κατά σειρά ο τομέας των δημοσίων έργων και κατασκευών, ενώ ακολουθεί ο τομέας της εθνικής άμυνας.

Σύμφωνα με την πλειοψηφία των ερευνητών, για την αντιμετώπιση των συγκεκριμένων μορφών διαφθοράς απαιτείται η χάραξη μιας σαφούς πολιτικής η οποία θα συνδυάζει πρακτικές καταπολέμησης της διαφθοράς με ταυτόχρονη μείωση των στρατιωτικών δαπανών μέσω διασυννοριακών συμφωνιών για τη βελτίωση του επιπέδου

ανάπτυξης μιας χώρας. Μερικά χρόνια αργότερα, οι Hudson και Jones (2008), διαπίστωσαν ότι η αγορά οπλικών συστημάτων και στρατιωτικού εξοπλισμού προκύπτει ως απόρροια του φαινομένου της διαφθοράς, των εξωτερικών απειλών και του κατά κεφαλήν ΑΕΠ μιας χώρας. Τέλος, οι d'Agostino et al. (2012) ανακαλύπτουν ότι οι αμυντικές δαπάνες σε μια χώρα με υψηλά επίπεδα διαφθοράς υπονομεύουν την οικονομική μεγέθυνση. Σύμφωνα με τα παραπάνω, θεωρούμε δόκιμο να εξετάσουμε την υπόθεση ότι:

H1: Το μέγεθος του δημοσίου τομέα σχετίζεται θετικά και στατιστικά σημαντικά με το επίπεδο διαφθοράς σε μια χώρα

Θεσμικοί παράγοντες

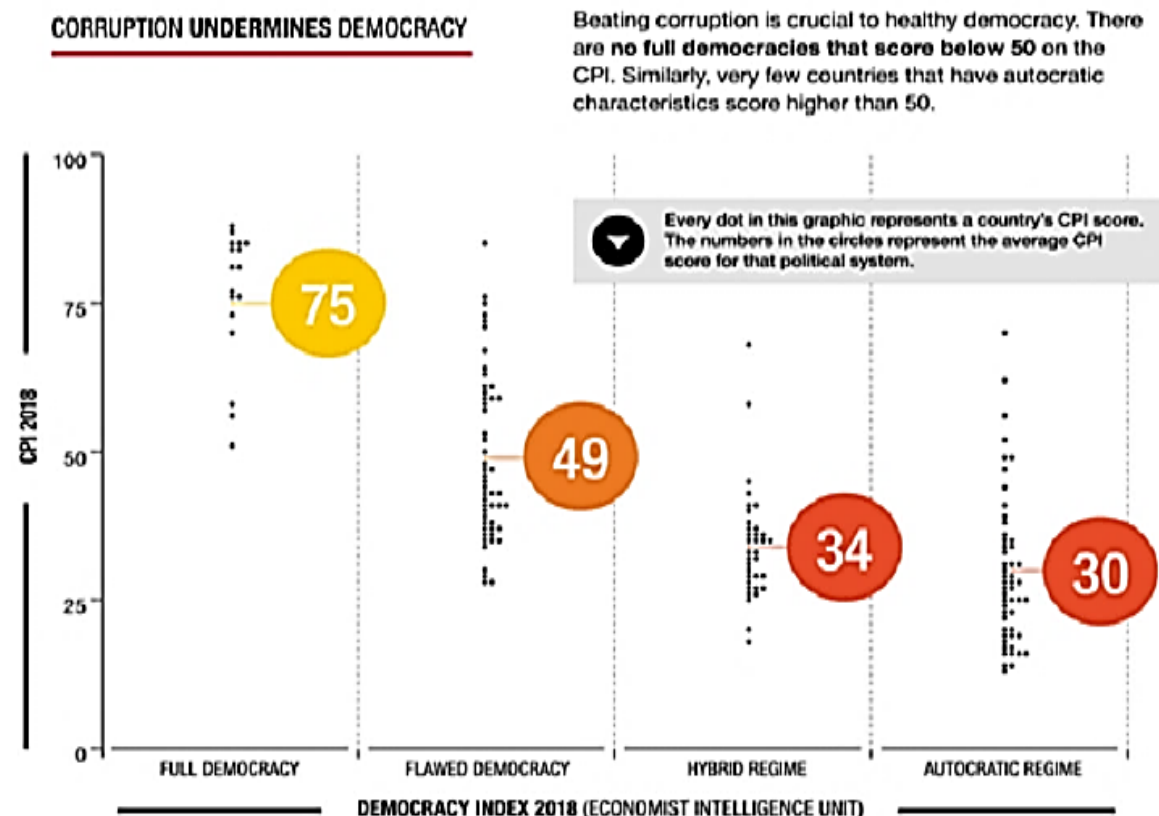
Η ποιότητα της δημοκρατίας

Σχετικές εμπειρικές μελέτες έχουν δείξει, ότι η δημοκρατία περιορίζει την έκταση της διαφθοράς καθώς αυξάνει το αντίστοιχο κόστος της παραβατικής συμπεριφοράς. Μάλιστα, είναι η μακροχρόνια δημοκρατία και όχι η απλή υιοθέτηση του δημοκρατικού πολιτεύματος η οποία κατά ορισμένους συγγραφείς συμβάλλει καθοριστικά στη μείωση της διαφθοράς (Treisman, 2000). Σύμφωνα με την έκθεση Freedom in the World που συντάσσει η μη κυβερνητική οργάνωση Freedom House (2019), το 2018, οι χώρες με πλήρη δημοκρατία, όπως αυτές κατατάσσονται με βάση το δείκτη δημοκρατίας¹ που καταρτίζει ο οργανισμός Economist Intelligence Unit (EIU), γνωρίζουν χαμηλότερα επίπεδα διαφθοράς, καθώς οι αριθμητικές τιμές του Δείκτη Αντιλαμβανόμενης διαφθοράς είναι κατά μέσο όρο πολύ υψηλότερες (βλ. Διάγραμμα Δ.Ι.2). Η τάση αυτή επιβεβαιώνεται και μέσα από πλήθος εμπειρικών μελετών (Sandholtz and Koeltze, 2000; Treisman, 2000; Kunicova and Rose-Ackerman, 2005) οι οποίες συγκλίνουν στη θέση, ότι η χαμηλή ποιότητα της δημοκρατίας αποτελεί προσδιοριστικό παράγοντα αύξησης των επιπέδων διαφθοράς, επειδή ο εκλογικός ανταγωνισμός αυξάνει το αίσθημα της πολιτικής ευθύνης για τους κυβερνητικούς εκπροσώπους. Η Pellegata (2012) με τη σειρά της διακρίνει, ότι σε υψηλής ποιότητας δημοκρατικά συστήματα, οι πολιτικοί εκπρόσωποι δεν έχουν μεγάλο κίνητρο να δωροδοκηθούν επειδή ακριβώς η πολιτική τους θέση δεν είναι εξασφαλισμένη στο βαθμό που εγγυόνται τα απολυταρχικά καθεστάτα. Ωστόσο, η Rose-Ackerman (1999) δίνει μία άλλη διάσταση στη συγκεκριμένη υπόθεση, καθώς υποστηρίζει ότι η διαφθορά δύναται να αυξηθεί κατά τη διάρκεια της προεκλογικής διαδικασίας, επειδή η ανάγκη εξεύρεσης πόρων για προεκλογικές καμπάνιες μπορεί να ωθήσει τους υποψηφίους στην αποδοχή δωροδοκιών και παράνομων πληρωμών. Από την πλευρά του, ο Dell'Anno σε πρόσφατο άρθρο του (2018), βρίσκει ότι η υψηλή ποιότητα της δημοκρατίας ασκεί άμεσα μία θετική οριακή επίδραση στην αντιλαμβανόμενη διαφθορά, ωστόσο η συνολική έμμεση επίδραση της δημοκρατίας μειώνει εν τέλει το συνολικό επίπεδο της διαφθοράς.

---

¹ Ο δείκτης της δημοκρατίας βασίζεται σε 60 δείκτες που ομαδοποιούνται σε πέντε διαφορετικές κατηγορίες και μετρούν τον πλουραλισμό, τις πολιτικές ελευθερίες και την πολιτική κουλτούρα. Εκτός από την αριθμητική βαθμολογία και την κατάταξη, ο δείκτης κατατάσσει κάθε χώρα σε έναν από τους τέσσερις τύπους καθεστώτων: πλήρεις δημοκρατίες, ελλιπείς δημοκρατίες, υβριδικά καθεστάτα και αυταρχικά καθεστάτα.

Διάγραμμα Δ.1.2: Δείκτης Αντιλαμβανόμενης Διαφθοράς και Δημοκρατικοί Θεσμοί, 2018

Πηγή: Economist Intelligence Unit

Στις πλήρως δημοκρατικές χώρες, ο δείκτης αντιλαμβανόμενης διαφθοράς (CPI) λαμβάνει μέση βαθμολογία 75 στα 100 (με το 100 να ισοδυναμεί με ελάχιστη διαφθορά). Οι ελλειμματικές δημοκρατίες έχουν μια χαμηλότερη μέση βαθμολογία (49) στο Δείκτη Αντίληψης Διαφθοράς (CPI), τα υβριδικά καθεστώτα -τα οποία παρουσιάζουν απολυταρχικές τάσεις- έχουν βαθμολογία 35, ενώ τα αυταρχικά καθεστώτα συγκεντρώνουν την χειρότερη βαθμολογία, με μέσο όρο μόλις 30 στον Δείκτη Αντίληψης Διαφθοράς, μια τιμή που φανερώνει πολύ υψηλά επίπεδα διαφθοράς. Με βάση αυτά τα δεδομένα, φαίνεται πως υπάρχει μια άμεση συσχέτιση μεταξύ της διαφθοράς και των δημοκρατικών θεσμών. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει η Διευθύντρια της Διεθνούς Διαφάνειας Patricia Moreira, «η διαφθορά φαίνεται να υπονομεύει τη δημοκρατία, προκαλώντας ένα φαύλο κύκλο όπου η διαφθορά υπονομεύει τους δημοκρατικούς θεσμούς, με αποτέλεσμα οι ελλειμματικοί δημοκρατικοί θεσμοί να αποδεικνύονται αναποτελεσματικοί στην καταπολέμηση της διαφθοράς» (Διεθνής Διαφάνεια, 2018).

Μέσα από τη βιβλιογραφική επισκόπηση, το άνοιγμα στους δημοκρατικούς θεσμούς εμφανίζεται να μειώνει τη διαφθορά, ενώ αντιθέτως η «λιγότερη» δημοκρατία οδηγεί σε αύξηση της διαφθοράς (Treisman 2000; Yehoue 2007). Ήδη από τη δεκαετία του 1990, οι Porta και Vanucci (1999), αφού μελέτησαν το μηχανισμό της πολιτικής διαφθοράς στην Ιταλία, υποστήριξαν ότι η διαφθορά στα δημοκρατικά κράτη είναι ουσιαστικά μία διαφθορά της ίδιας της δημοκρατίας, των θεσμών και των δομών της που προστατεύει και υπερασπίζεται όσους την προωθούν και την αποδέχονται. Η διαφθορά λοιπόν, δρώντας έμμεσα ως ένας αυθαίρετος «φόρος» που περιορίζει την ικανότητα των κυβερνήσεων να εφαρμόσουν τις αναγκαίες ρυθμίσεις για τη διόρθωση των ατελειών της αγοράς όπως και

την αποτελεσματικότητά τους στην εφαρμογή των απαραίτητων αναπτυξιακών πολιτικών (Tanzi, 2000), θέτει ουσιαστικά τις βάσεις για μία «κακή» διακυβέρνηση και συνεπώς για «λιγότερη δημοκρατία». Παρομοίως, οι Meon και Sekkat (2005) παρατήρησαν, ότι όσο χαμηλότερη είναι η ποιότητα διακυβέρνησης σε μια χώρα, τόσο δυσμενέστερα θα είναι τα αποτελέσματα της διαφθοράς στις επενδύσεις και στην οικονομική ανάπτυξη. Για τη διαδικασία εκτίμησης της ποιότητας διακυβέρνησης σε μια χώρα, οι συγκεκριμένοι συγγραφείς χρησιμοποίησαν ως αντιπροσωπευτικές μεταβλητές την ύπαρξη ενός κράτους δικαίου καθώς και τα φαινόμενα πολιτικής βίας.

Η υπόθεση ότι η ποιότητα των δημοκρατικών θεσμών διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για την αύξηση ή τη μείωση της διαφθοράς έχει επιβεβαιωθεί από αρκετές εμπειρικές μελέτες οδηγώντας τους ερευνητές στο συμπέρασμα ότι η έλλειψη των δημοκρατικών θεσμών αποτελεί μία από τις κύριες αιτίες αύξησης της διαφθοράς (Sandholtz and Koetzle, 2000; Treisman, 2000; Kunicova and Ackerman, 2005). Σύμφωνα με τις αναλύσεις αυτές, ο κίνδυνος αποκάλυψης μιας διεφθαρμένης πράξης τείνει να είναι μεγαλύτερος σε πιο δημοκρατικά πολιτικά συστήματα (Treisman, 2000). Κατά την εκτίμηση των Dimant και Tosato (2017), η πολιτική συμμετοχή υπό τη μορφή της δημοκρατίας μπορεί να καταπολεμήσει την διαφθορά καθώς οι εκλογές δίνουν στο κοινό τη δυνατότητα να απομακρύνει από το αντιπροσωπευτικό σώμα τους διεφθαρμένους πολιτικούς.

Σε αρκετές περιπτώσεις όμως, τα εμπειρικά δεδομένα άλλων χωρών δεν ανέδειξαν μια θετική σχέση μεταξύ της δημοκρατίας και της διαφθοράς. Συγκεκριμένα ο Moran (2001) βρήκε, ότι μία δυτικού τύπου δημοκρατία δεν αποτελεί συγχρόνως και αιτία εξάλειψης των περιστατικών διαφθοράς αλλά ούτε και τα προκαλεί. Οι Montinola και Jackman (2002) υποστήριξαν, ότι στα δικτατορικά καθεστώτα η διαφθορά τείνει να παρουσιάζει μικρότερη έκταση συγκριτικά με τις δυτικού τύπου δημοκρατίες παρά το γεγονός ότι οι χώρες παραγωγής και εξαγωγής πετρελαίου (OPEC), που στην πλειοψηφία τους τελούν υπό δικτατορικά καθεστώτα, συγκαταλέγονται στις πλέον διεφθαρμένες παγκοσμίως. Ο Lynch (2004) αποκάλυψε ότι σε ένα δημοκρατικό σύστημα, η απειλή της διαφθοράς είναι πάντοτε παρούσα στα ανώτατα επίπεδα. Οι εκλεγμένοι αξιωματούχοι οι οποίοι απολαμβάνουν θέσεις εξουσίας, μπορούν πάντοτε να πωλούν σε κάποια τιμή την επιρροή τους ανεξαρτήτως του ευρύτερου δημόσιου συμφέροντος, καθώς στις περισσότερες περιπτώσεις τα ιδιωτικά συμφέροντα είναι πρόθυμα να πληρώσουν αυτή την τιμή. Σύμφωνα με τα παραπάνω, υποθέτουμε ότι :

H2: Τα υψηλά επίπεδα δημοκρατίας μειώνουν τα επίπεδα διαφθοράς

Η ανεξαρτησία και αμεροληψία της δικαιοσύνης

Η ικανότητα του συστήματος απονομής δικαιοσύνης να επιβάλλει αποτρεπτικές ποινικές κυρώσεις διαδραματίζει επίσης σημαντικό ρόλο και αποτελεί ένδειξη μιας αποτελεσματικής πολιτικής καταπολέμησης των κρουσμάτων διαφθοράς. Για την εξάλειψη των πιθανών εμποδίων στις δικαστικές αρχές να διώκουν και να τιμωρούν αποτελεσματικά τη διαφθορά, απαιτείται η λήψη μιας σειράς μέτρων όπως η εξάλειψη των υπερβολικών ή ασαφών διατάξεων για την άρση ασυλιών και την παραγραφή οι οποίες εμποδίζουν την ολοκλήρωση πολύπλοκων υποθέσεων, ο εξορθολογισμός των υστερόβουλων γραφειοκρατικών διαδικασιών όσον αφορά τη δυνατότητα πρόσβασης σε τραπεζικές πληροφορίες που εμποδίζουν χρηματοοικονομικές έρευνες και η διεύρυνση των διασυνοριακών συνεργασιών.

Ο αποτελεσματικός χειρισμός των υποθέσεων διαφθοράς, κατά τον Mo (2001), προϋποθέτει την ανεξαρτησία και την αμεροληψία της δικαιοσύνης. Συγκεκριμένα, εστιάζει στη σημασία της ικανότητας του δικαστικού σώματος να ενεργεί ανεξάρτητα,

αποδίδοντας δικαιοσύνη με αντικειμενικό και αμερόληπτο τρόπο σε υποθέσεις διαφθοράς, χωρίς αθέμιτες επιρροές. Η ανεξαρτησία του δικαστικού σώματος έχει επίσης αντίκτυπο στη συνολική πρόληψη της εγκληματικότητας, συμπεριλαμβανομένων των αδικημάτων που σχετίζονται με τη διαφθορά. Κατά συνέπεια, ο βαθμός ακεραιότητας εντός του δικαστικού σώματος είναι καίριας σημασίας για τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας. Η διαφθορά δεν αφορά μόνο τη σχέση μεταξύ του προσωπικού των δικαστηρίων και τρίτων (δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς, εισαγγελείς και κατηγορούμενοι σε ποινικές υποθέσεις)· αφορά επίσης τις εσωτερικές σχέσεις εντός του δικαστικού σώματος, συμπεριλαμβανομένων των διορισμών, της κατανομής υποθέσεων και των ευκαιριών σταδιοδρομίας. Οι σαφείς προσδοκίες σχετικά με την ακεραιότητα καθώς και οι αξιόπιστες και αξιοκρατικές διαδικασίες διορισμού σε όλα τα επίπεδα, συμβάλλουν στη διαμόρφωση ενός υψηλότερου βαθμού ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης. Στο πλαίσιο αυτό, ο Dell’Anno (2018) εκτίμησε σε σχετική μελέτη του, ότι η ποιότητα του δικαστικού συστήματος ασκεί τη μεγαλύτερη άμεση επίδραση στα επίπεδα της αντιλαμβανόμενης διαφθοράς. Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω, υποθέτουμε ότι:

H3: Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης συμβάλλει καθοριστικά στην καταπολέμηση της διαφθοράς.

Η ελευθερία του Τύπου

Ο βαθμός ελευθερίας του Τύπου διαδραματίζει πρωταρχικό ρόλο τόσο στην διάδοση των κανόνων για την καταπολέμηση της διαφθοράς, όσο και στην αύξηση του δυνητικού κοινωνικού κόστους της δημόσιας κατακραυγής για κάποια διεφθαρμένη συμπεριφορά. Πρόκειται για μια λιγότερο δημοφιλή υπόθεση, η οποία έχει πλεχθεί από τους Brunetti and Weder (2003) και Kalenborn and Lessmann (2013) με τα εμπειρικά ευρήματα να υποδεικνύουν, ότι ο υψηλός βαθμός ελευθερίας και ανεξαρτησίας των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας συμβάλλει καθοριστικά στη μείωση της διαφθοράς. Με τη σειρά τους, οι Enste και Heldman (2017) συμπέραναν, ότι η ελευθερία του Τύπου συνδέεται με χαμηλότερα επίπεδα διαφθοράς. Η θετική αυτή επίδραση του Τύπου στην αντιμετώπιση του φαινομένου της διαφθοράς επισημάνθηκε προσφάτως από τους Dimant και Tosato (2018), προσθέτοντας ότι η αμεροληψία του Τύπου αυξάνει τα κόστη της κοινωνικής εξαπάτησης από την απόκρυψη των μεθοδεύσεων διαφθοράς μόνο εφόσον τείνει να φωτίζει σημαντικές πτυχές υπονόμησης του δημοσίου συμφέροντος. Ως εκ τούτου, θεωρούμε δόκιμο να συμπεριλάβουμε στο θεωρητικό μας μοντέλο την ακόλουθη υπόθεση:

H4: Τα υψηλά επίπεδα ελευθερίας και ανεξαρτησίας του Τύπου επιδρούν θετικά στη μείωση της διαφθοράς

Νομοθετικές ρυθμίσεις για τη διασφάλιση της οικονομικής ελευθερίας

Το ευρύτερο πλαίσιο της ποιότητας του θεσμικού πλαισίου για την διασφάλιση της οικονομικής ελευθερίας, περιγράφεται ουσιαστικά αν το ισχύουν νομοθετικό πλαίσιο και οι κανόνες, διασφαλίζουν την ελευθερία των συναλλαγών. Εμπειρικές μελέτες έχουν δείξει, ότι όσο αυξάνονται τα επίπεδα ελευθερίας του εμπορίου και γενικότερα της οικονομικής ελευθερίας, τόσο θα μειώνονται τα επίπεδα της διαφθοράς (Graeff and Mehlkop, 2003; Kumar, 2011; Pieroni and D’Agostino, 2013; Chiung-Ju Huang, 2015; Shabbir and Anwar, 2007; Chauven and Guzman, 1999). Μεταξύ των πρώτων, ο Tanzi (1998) υποστήριξε, ότι κάθε μέτρο που προσδίδει μονοπωλιακή δύναμη στα κυβερνητικά στελέχη και στους δημόσιους λειτουργούς μπορεί να αποτελέσει πιθανή δεξαμενή κατάχρησης της εξουσίας. Υιοθετώντας το συλλογισμό αυτό, οι Dimant και Tosato (2018)

διέκριναν ότι κάθε αύξηση των ρυθμιστικών παρεμβάσεων που παρεμποδίζει την οικονομική ελευθερία, δηλαδή την ελευθερία επιλογής και άσκησης μιας οικονομικής δραστηριότητας και αυξάνει την εξουσιαστική δύναμη των δημοσίων υπαλλήλων έναντι του ιδιωτικού τομέα, θα συντελεί στην εμφάνιση περισσότερων διεφθαρμένων συμπεριφορών. Επιπλέον, η συνταγματική προστασία του συστήματος του ελεύθερου ανταγωνισμού ως οιοονεί «θεσμική εγγύηση», επιβάλλει στη νομοθετική και εκτελεστική εξουσία, παρεμβάσεις μόνο για περιπτώσεις που υπαγορεύονται από λόγους γενικότερου δημοσίου ή κοινωνικού συμφέροντος, αλλά και τη λήψη των απαραίτητων μέτρων για τη διαφύλαξη των όρων και των προϋποθέσεων της ομαλής λειτουργίας της οικονομίας της αγοράς. Σύμφωνα με τα εμπειρικά ευρήματα του Dell'Anno (2018), ο βαθμός οικονομικής ελευθερίας ασκεί σημαντική επίδραση στα συνολικά επίπεδα της διαφθοράς για μία χώρα. Στο πλαίσιο αυτής της συζήτησης θεωρούμε δόκιμο να εξετάσουμε την υπόθεση ότι:

H5: Η διασφάλιση από τις νομοθετικές ρυθμίσεις υψηλών επιπέδων οικονομικής ελευθερίας μειώνουν τη διαφθορά σε μια χώρα

Συνοψίζοντας, η ποιότητα του θεσμικού πλαισίου θεωρείται από σημαντικό μέρος της βιβλιογραφίας (North, 1990; Forson et al., 2016; Knack and Keefer, 1995; Mo, 2001; Brempong, 2001; Wade, 1982; Mauro, 2004; Farooq et al., 2013; Bertrand, 2013; Tanzi and Davoodi, 2000) ως ένας από τους πιο καθοριστικούς παράγοντες του επιπέδου διαφθοράς σε μια χώρα. Στις χώρες στις οποίες οι πολίτες αντιλαμβάνονται τις αποφάσεις του δικαστικού σώματος ως αμερόληπτες, τις ρυθμιστικές παρεμβάσεις της κυβέρνησης αποτελεσματικές και το επίπεδο εμπιστοσύνης στους δημοκρατικούς θεσμούς επαρκές, τα επίπεδα της διαφθοράς τείνουν να κυμαίνονται σε χαμηλά επίπεδα. Ως εκ τούτου, οι σημαντικότεροι θεσμικοί παράγοντες που καθορίζουν το επίπεδο της διαφθοράς σε μια χώρα είναι η ποιότητα της δημοκρατίας, η ανεξαρτησία και αμεροληψία του δικαστικού συστήματος, η ελευθερία του Τύπου και οι ρυθμίσεις που διασφαλίζουν την οικονομική ελευθερία.

1.4 Οι επιπτώσεις της διαφθοράς

Οι επιπτώσεις της διαφθοράς δεν περιορίζονται αυστηρά σε οικονομικό επίπεδο και η λύση στο πρόβλημα της διαφθοράς δεν ανάγεται αποκλειστικά στο δίλημμα κράτος ή αγορά. Η διαφθορά όντας ένα πολυσύνθετο φαινόμενο έχει πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες.

Σε πολιτικό επίπεδο, η διαφθορά αυξάνει τον πολιτικό αποκλεισμό μέσα από την καταπάτηση των κανόνων ισότητας, ισονομίας, αξιοκρατίας και αμεροληψίας, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στην ανατροφοδότηση της φτώχειας (Transparency International, 2007). Η ικανότητα των κυβερνήσεων να εφαρμόζουν τις αναγκαίες ρυθμίσεις για τη διόρθωση των ατελειών της αγοράς περιορίζεται εξαιτίας της διαφθοράς, ενώ ταυτόχρονα η τελευταία υπονομεύει τη δημοκρατία, τη χρηστή διακυβέρνηση και το κράτος δικαίου. Σε καταστάσεις εκτεταμένης διαφθοράς, η διαχείριση των δημόσιων πόρων καθίσταται αναποτελεσματική, γεγονός που εντείνει τη διαρκή τους στενότητα (Πελαγίδης και Μητσόπουλος, 2010).

Σε κοινωνικό επίπεδο, η διαφθορά περιστελλεί τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις ηθικές αξίες και αρχές εφόσον διαβρώνει την κοινωνική συνείδηση. Η συστηματική δωροδοκία αίρει κατ' ουσία το παράνομο χαρακτήρα της, με συνέπεια η κοινωνία να «επιβραβεύει» όσους παρανομούν (Νικολοπούλου, 1998). Πρόκειται για τη λεγόμενη θεσμοποίηση της διαφθοράς (Κουτσούκης, 1997).

Σε οικονομικό επίπεδο, η διαφθορά εμφανίζεται από τη συντριπτική πλειοψηφία των θεωρητικών και εμπειρικών εργασιών να υπονομεύει τις προσπάθειες για οικονομική μεγέθυνση, τις επενδύσεις και τα δημόσια έσοδα, να διευρύνει τις εισοδηματικές ανισότητες και να ευθύνεται για την αναποτελεσματική διαχείριση των πόρων (Ades and Tella, 1997; Rose-Ackerman, 1999). Η διαφθορά αυξάνει τόσο τις εισοδηματικές ανισότητες όσο και το κόστος παραγωγής ανά μονάδα, ενώ παράλληλα συμβάλλει στη μείωση των επενδύσεων των αναπτυσσόμενων χωρών (Gurta, 1998). Με τον τρόπο αυτό, περιορίζει τα αναγκαία μέσα επιβίωσης στα φτωχότερα στρώματα ωθώντας τα με έμμεσο ή άμεσο τρόπο σε πράξεις δωροδοκίας. Η συσσώρευση παράνομου πλούτου σε μία διεφθαρμένη κυβέρνηση ενθαρρύνει τα μέλη της κοινωνίας να αποκτήσουν πρόσβαση και «έλεγχο» στα μέσα ανατροφοδότησής της, καταφεύγοντας σε πρακτικές καταστρατήγησης της ισονομίας και της αξιοκρατίας. Ως εκ τούτου, κάθε δράση ή ενέργεια που στοχεύει στην καταπολέμηση της διαφθοράς κρίνεται θετική, καθώς αναμένεται να συμβάλλει στην αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Η καταπολέμηση της διαφθοράς συνιστά τουλάχιστον σε επίπεδο διακηρύξεων άμεση προτεραιότητα στην πολιτική ατζέντα κάθε χώρας.

Στις επόμενες ενότητες θα ακολουθήσει μια σύντομη βιβλιογραφική επισκόπηση σχετικά με τις συνέπειες της διαφθοράς σε κοινωνικοοικονομικό επίπεδο με στόχο να καθορίσουμε τις υποθέσεις της παρούσας έρευνας ως προς τις συνέπειες της διαφθοράς.

Οικονομική μεγέθυνση

Σε αντίθεση με τις νεοκλασικές θεωρίες της οικονομικής μεγέθυνσης (Harrod, 1939; Domar, 1946), αρκετοί ερευνητές ήδη από τη δεκαετία του 1960 επεσήμαναν ότι η οικονομική μεγέθυνση δεν εξαρτάται μόνο από τις επενδύσεις και την αποταμίευση ή την τεχνολογική πρόοδο, αλλά καθοριστικό ρόλο για την εξέλιξη των μακροοικονομικών μεταβλητών παίζει η διαφθορά και άλλοι θεσμικοί παράγοντες. Σε αυτό το πλαίσιο, η συσσώρευση του κεφαλαίου και η τεχνολογική πρόοδος σε συνδυασμό με τους ισχύοντες κοινωνικούς και θεσμικούς παράγοντες είναι εκείνοι που επηρεάζουν καθοριστικά την οικονομική μεγέθυνση μιας χώρας καθώς επίσης και τη διανομή του εισοδήματος.

Ο αρνητικός ρόλος της διαφθοράς για την οικονομική και κοινωνική πρόοδο έχει επισημανθεί ήδη από τη δεκαετία του 1960 από τους Buchanan και Tullock (1962) και έχει επιβεβαιωθεί από αρκετές μεταγενέστερες έρευνες (Gould and Amaro-Reyes, 1983; Shleifer and Vishny, 1993; Mauro, 1995; Tanzi and Davoodi, 1997; Ades and Tella, 1997; Rose-Ackerman, 1999). Στο πλαίσιο αυτής της ανάλυσης, η διαφθορά επιβραδύνει την οικονομική μεγέθυνση, οδηγεί σε κακοδιαχείριση των πόρων, θέτει σοβαρούς οικονομικούς περιορισμούς, δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για την εκδήλωση οικονομικής ύφεσης, ενώ ευθύνεται για τη μείωση των επενδύσεων και των δημοσίων εσόδων.

Για τους Gould και Reyes (1983), τα επίπεδα διαφθοράς αποτελούν τροχοπέδη για την οικονομική ανάπτυξη. Ο Mauro (1995), εξετάζοντας την επίδραση της διαφθοράς στην οικονομική ανάπτυξη σε ένα δείγμα 67 χωρών, βρήκε ότι μία μείωση στον δείκτη διαφθοράς, αυξάνει την οικονομική μεγέθυνση κατά 0,8%, με σταθερούς τους λοιπούς προσδιοριστικούς παράγοντες. Σύμφωνα με τα εμπειρικά του ευρήματα, οι πλουσιότερες χώρες εμφανίζονται να είναι και οι χώρες με τα χαμηλότερα επίπεδα διαφθοράς. Σε μία πιο πρόσφατη μελέτη του (2004) διαπίστωσε, ότι οι χώρες με χαμηλή παραγωγικότητα και μεγάλο μέγεθος δημοσίου τομέα τείνουν να εμφανίζουν χαμηλότερα επίπεδα οικονομικής μεγέθυνσης και εκτεταμένη διαφθορά. Μια στατιστικά σημαντική αρνητική συσχέτιση μεταξύ του επιπέδου διαφθοράς και του μέσου ετήσιου ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης βρίσκουν επίσης και άλλοι συγγραφείς (Keefer and Knack, 1996; Brunetti et al., 1997; Brunetti and Weder, 1998; Johnson et al., 1998). Παρομοίως, ο Mo (2001), εξετάζοντας

την επίδραση της διαφθοράς στην οικονομική ανάπτυξη και τη σημασία των καναλιών μετάδοσης στις διαστάσεις που αυτή λαμβάνει παγκοσμίως, βρήκε ότι για 1% αύξηση στα επίπεδα διαφθοράς θα μειώνεται το ποσοστό ανάπτυξης κατά 0,72% ή διαφορετικά ότι μία αύξηση κατά μία μονάδα στο δείκτη διαφθοράς μειώνει το ποσοστό ανάπτυξης κατά 0,545 ποσοστιαίες μονάδες. Επιπλέον, διέκρινε ως το σημαντικότερο κανάλι μέσω του οποίου η διαφθορά υπονομεύει την ανάπτυξη, την πολιτική αστάθεια η οποία αντιστοιχεί στο 53% της συνολικής επίδρασης, ενώ ακολουθούν το επίπεδο του ανθρώπινου κεφαλαίου και το μερίδιο της ιδιωτικής επένδυσης.

Σε πιο πρόσφατη μελέτη, οι Podobnik et al. (2008), εντοπίζοντας επίσης μία στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση μεταξύ των μεταβολών του δείκτη αντιλαμβανόμενης διαφθοράς (CPI) και των ρυθμών μεταβολής του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, βρήκαν ότι μια μέση μείωση του επιπέδου διαφθοράς κατά 1 μονάδα (αύξηση του CPI) οδηγεί σε μία αύξηση κατά 1,7% του ετήσιου ρυθμού αύξησης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Στις ευρωπαϊκές οικονομίες σε μετάβαση, τα εμπειρικά δεδομένα αναδεικνύουν ότι μία αύξηση του CPI κατά 1 μονάδα (άρα μείωση της διαφθοράς) προκαλεί μία αύξηση του ετήσιου των ρυθμών αύξησης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά 2,4%. Οι Farooq et al. (2013) διερευνώντας την επίδραση της διαφθοράς στην οικονομική ανάπτυξη του Πακιστάν κατά την περίοδο 1987-2009 διαπίστωσαν επίσης, ότι η διαφθορά συνδέεται αρνητικά με την οικονομική μεγέθυνση.

Ωστόσο, στη συγκεκριμένη σχολή σκέψης που αντιμετωπίζει τη διαφθορά ως βασικό παράγοντα επιβράδυνσης και στασιμότητας της οικονομικής ανάπτυξης και διεύρυνσης των εισοδηματικών ανισοτήτων, αντιτίθεται ένας μικρός αριθμός οικονομολόγων, οι οποίοι θεωρούν ότι η διαφθορά είναι το αναγκαίο «γράσο» στους τροχούς της αμάξης και συντελεί στην επίτευξη της εύρυθμης λειτουργίας του οικονομικού συστήματος. Οι Ehrlich και Lui (1999), από την άλλη, αμφισβητούν την ύπαρξη μιας αιτιώδους σχέσης μεταξύ της διαφθοράς και της οικονομικής μεγέθυνσης. Σύμφωνα με τα ευρήματα του Mo (2001), η επίδραση της διαφθοράς στην οικονομική ανάπτυξη δεν είναι στατιστικά σημαντική, από τη στιγμή που δεν καταπατώνται τα πολιτικά δικαιώματα. Κατά τους Leff (1964), Huntington (1968), Acemoglu και Verdier (1998), η διαφθορά είναι μάλλον κοινωνικά επιθυμητή γιατί προσφέροντας ένα συμπληρωματικό «μισθό» στους γραφειοκράτες συμβάλλει στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των δημοσίων υπηρεσιών, ενώ ταυτόχρονα λειτουργεί ευεργετικά για τους επιχειρηματίες οι οποίοι μπορούν να αποφύγουν τους εξαντλητικούς και μη αποδοτικούς ελέγχους. Στην ίδια λογική, ο Lui (1985) επισημαίνει ότι εκείνοι που λαμβάνουν την απόφαση να δωροδοκήσουν δημόσιους λειτουργούς, προσπαθούν ουσιαστικά να εξοικονομήσουν χρόνο από την υστερόβουλη γραφειοκρατική μηχανή ώστε να επωφεληθούν από το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της περάτωσης των επιχειρηματικών τους υποθέσεων σε συντομότερο χρονικό διάστημα έναντι των υπολοίπων οι οποίοι ακολουθούν κατά γράμμα τις διαδικασίες. Η δωροδοκία, κατά τον προαναφερόμενο συγγραφέα, επιτελεί με άλλα λόγια ένα θετικό ρόλο, καθώς βελτιώνει το χρόνο ολοκλήρωσης των επιχειρηματικών υποθέσεων, περιορίζει τον χρόνο που πιθανώς θα χρειαζόταν να σπαταληθεί σε «ουρές αναμονής» και αίρει τα εμπόδια που δημιουργεί η γραφειοκρατία για την υλοποίηση των επιχειρηματικών σχεδίων. Παρομοίως, οι Meon και Sekkat (2005) εκτιμούν, ότι το αποτέλεσμα της διαφθοράς στην οικονομική ανάπτυξη είναι θετικό, γιατί οι δωροδοκίες προσελκύουν στο δημόσιο τομέα πιο κατηρτισμένους υπάλληλους, οι οποίοι κατά κανόνα είναι περισσότερο παραγωγικοί και είναι σε θέση να λαβουν καλύτερες οικονομικά αποφάσεις, συμβάλλοντας κατά τον τρόπο αυτό, στην αύξηση της συνολικής παραγωγικότητας και στην ταχύτερη οικονομική ανάπτυξη. Στο πλαίσιο της θεωρητικής αυτής συζήτησης και των εμπειρικών ευρημάτων θα εξετάσουμε την υπόθεση ότι:

H6: Η διαφθορά υπονομεύει την οικονομική μεγέθυνση μιας χώρας

Γιατί η διαφθορά επιδρά αρνητικά στην οικονομική μεγέθυνση;

Η πορεία μιας χώρας προς την οικονομική ανάπτυξη μπορεί να ανατραπεί εξαιτίας της διαφθοράς. Οι αρνητικές πιέσεις που ασκεί η διαφθορά στα μεγέθη που προσδιορίζουν το εγχώριο προϊόν μιας χώρας, όπως οι εγχώριες και ξένες επενδύσεις, οι δημόσιες δαπάνες κ.ά. μειώνουν τόσο την αποτελεσματικότητα όσο και την παραγωγικότητα του κεφαλαίου (Lambsdorff, 2003) επιδρώντας αρνητικά σε κάθε προσπάθεια αποτελεσματικής κατανομής των παραγωγικών συντελεστών και παραγωγής των προϊόντων με το ελάχιστο κόστος μέσα από τον ανταγωνισμό. Στη βιβλιογραφία κατατίθενται διάφορες ερμηνείες που επιχειρούν να εξηγήσουν την αρνητική σχέση μεταξύ της διαφθοράς και του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης.

Οι Arellano και Bond (1991) υποστηρίζουν, ότι η διαφθορά μειώνει το ρυθμό αύξησης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ είτε άμεσα, μέσω της μείωσης της παραγωγικότητας των υφιστάμενων παραγωγικών πόρων, είτε έμμεσα, μέσω της συρρίκνωσης των επενδύσεων σε φυσικό κεφάλαιο. Για την Παγκόσμια Τράπεζα (1997), η διαφθορά συνιστά το μεγαλύτερο εμπόδιο για την οικονομική και κοινωνική πρόοδο γιατί διαστρεβλώνει το ρόλο και τη λειτουργία των νομοθετικών οργάνων. Ο Lambsdorff (2003) σε αντίστοιχη μελέτη του υποστηρίζει, ότι οι αρνητικές επιπτώσεις της διαφθοράς στο ΑΕΠ οφείλονται στη μείωση της παραγωγικότητας του κεφαλαίου. Η οικονομική επιβράδυνση λόγω της διαφθοράς συντελείται κατά τον Gupta (1998), γιατί η διαφθορά αυξάνει το ανά μονάδα κόστος παραγωγής των προϊόντων ή υπηρεσιών με αποτέλεσμα τη μείωση της ανταγωνιστικότητας και συνακόλουθα και των ιδιωτικών επενδύσεων. Η διαφθορά, κατά άλλους συγγραφείς (Tanzi, 1997; Shleifer and Vishny, 1993; Mauro, 1995) επιβάλλει έναν μη αποδοτικό φόρο που αυξάνει το κόστος παραγωγής και ενισχύει την αναποτελεσματικότητα του οικονομικού συστήματος.

Η υπέρμετρη αύξηση των δημοσίων δαπανών που προκαλεί η διαφθορά επιφέρει καταστροφικές συνέπειες για την οικονομική ανάπτυξη, λόγω της αύξησης του δημοσίου δανεισμού και του παραγκωνισμού των ιδιωτικών επενδύσεων. Οι Tanzi και Davoodi (1997) εξηγούν, ότι η διαφθορά αυξάνει τις δημόσιες δαπάνες εις βάρος των δαπανών επισκευής και συντήρησης οδηγώντας σε ύφεση, γιατί το νέο κεφάλαιο μένει ουσιαστικά αναξιοποίητο λόγω της έλλειψης ουσιαστικής συνεπικούρησής του από συμπληρωματικά έργα. Η διαφθορά οδηγεί, κατά τους Tanzi (1997), Shleifer και Vishny (1993), σε μια απώλεια της κοινωνικής ευημερίας γιατί συνήθως παραποιεί τις ανάγκες της κοινωνίας. Εξαιτίας της διαφθοράς και των πρόσθετων αμοιβών που λαμβάνουν οι δημόσιοι λειτουργοί, προωθούνται, σύμφωνα με τον Tanzi (1997), επενδυτικά σχέδια χαμηλότερης οικονομικής και κοινωνικής απόδοσης σε σύγκριση με άλλα τα οποία αν και μη συμβατά με δόλιες μεθοδεύσεις προσφέρουν μεγαλύτερο όφελος για την κοινωνία και την οικονομία.

Η μείωση των ξένων άμεσων επενδύσεων συνιστά ένα ακόμη παράγοντα που κάνει τη διαφθορά να επιδρά αρνητικά στην οικονομική μεγέθυνση. Υπό αυτές τις συνθήκες, η διαφθορά εμφανίζεται να επηρεάζει αρνητικά τις ξένες επενδύσεις σε μία χώρα (Wei, 1997), γιατί μέσω αυτής είναι να σαν να επιβάλλεται ένας επιπρόσθετος «φόρος» στους ξένους επενδυτές. Μία στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στο Δείκτη Αντιλαμβανόμενης Διαφθοράς (CPI) και τις Ξένες Άμεσες Επενδύσεις (ΞΑΕ) που πραγματοποιήθηκαν την περίοδο 1999-2004 για κάθε χώρα ανά τον κόσμο ανέδειξαν πιο πρόσφατες μελέτες όπως αυτή των Podobnik et al. (2008).

Ένας ακόμη παράγοντας που εξηγεί γιατί η διαφθορά επιδρά αρνητικά στην οικονομική μεγέθυνση, είναι η μείωση των δημοσίων εσόδων και ως εκ τούτου ο περιορισμός του ευεργετικού ρόλου του κράτους στην οικονομία όσον αφορά την τόνωση της ενεργούς ζήτησης, τη στήριξη των οικονομικά αδυνάμων, συμβάλλοντας ταυτόχρονα στην αύξηση του δημοσίου δανεισμού και των ελλειμμάτων. Στο τομέα των δημοσίων οικονομικών, η διαφθορά παίζει αρνητικό ρόλο γιατί ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για τον προσανατολισμό των δημοσίων δαπανών σε μη παραγωγικούς τομείς που δεν συμβάλλουν στην αύξηση του ΑΕΠ. Οι γραφειοκράτες, λόγω της διαφθοράς, ωθούνται να προσανατολίζουν δημόσιους πόρους σε μη παραγωγικούς τομείς της οικονομίας, όπως οι δαπάνες άμυνας, που συνιστούν διαχρονικά έναν τομέα ευάλωτο στην προσοδοθηρία. Η αύξηση των αμυντικών δαπανών σε ένα διεφθαρμένο περιβάλλον συνήθως οδηγεί σε περικοπές των κοινωνικών παροχών με αποτέλεσμα τη μείωση της ποιότητας του εκπαιδευτικού συστήματος, των συστημάτων υγείας, συντελώντας με τον τρόπο αυτό στη μείωση του ανθρώπινου κεφαλαίου και κατ' επέκταση στη μείωση της συνολικής παραγωγικότητας της οικονομίας.

Η επίδραση που επιφέρει στην οικονομική μεγέθυνση η μεταφορά πόρων από τους παραγωγικούς τομείς της οικονομίας σε μη παραγωγικούς, όπως η εθνική άμυνα, έχει προκαλέσει το ερευνητικό ενδιαφέρον. Τα εμπειρικά αποτελέσματα δείχνουν σε αρκετές περιπτώσεις ότι ενώ οι δημόσιες δαπάνες για επενδυτικά προγράμματα ενισχύουν την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας, εντούτοις μία αύξηση στις στρατιωτικές δαπάνες μειώνει το ποσοστό αύξησης του ΑΕΠ, η οποία σε συνδυασμό με τις αρνητικές πιέσεις της διαφθοράς οδηγεί σε μία γενικότερη συρρίκνωση του ακαθάριστου προϊόντος μιας οικονομίας. Σε σχετική μελέτη του Chowdhury (1991), τα εμπειρικά στοιχεία 55 χωρών κατά τη διάρκεια της περιόδου 1961-1987 έδειξαν, ότι δεν υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στην οικονομική ανάπτυξη και τις αμυντικές δαπάνες για 30 χώρες, τη στιγμή που σε 22 χώρες παρατηρείται κάποια μορφή αιτιότητας, ενώ σε μόλις 3 χώρες διαπιστώθηκε μια αμφίδρομη αιτιότητα. Σύμφωνα με τους Murdoch et al. (1997), η αύξηση των αμυντικών δαπανών στην Ασία και την Λατινική Αμερική έδειξε να επισπεύδει την ανάπτυξη. Ωστόσο, στις χώρες της Λατινικής Αμερικής, ο περιορισμός των πόρων για την Εθνική άμυνα έχει τροφοδοτήσει την μεγέθυνση σε άλλους παραγωγικούς τομείς της οικονομίας. Παρομοίως ο Gold (1997) αποκαλύπτει, ότι δεν υπάρχει κάποιας μορφής αιτιότητα ανάμεσα στις αμυντικές δαπάνες και τις επενδύσεις στις ΗΠΑ για το χρονικό διάστημα 1949-1988 και πιθανολογεί ότι για το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα θα πρέπει να υπήρξε μια αντίστοιχη αιτιότητα μεταξύ των δαπανών άμυνας και της κατανάλωσης. Ο Beenstock (1998), μελετώντας την περίπτωση του Ισραήλ για την περίοδο 1950-1994, διέκρινε ότι οι αμυντικές δαπάνες αρχικά συνδεόταν θετικά με την οικονομική ανάπτυξη. Ωστόσο, κατά την περίοδο 1969-1975, οι αμυντικές δαπάνες φάνηκε να αποτελούν τροχοπέδη στην αναπτυξιακή πορεία της χώρας, ενώ τη δεκαετία 1976-1986 οι δαπάνες άμυνας λειτούργησαν εκ νέου θετικά για την ανάπτυξη του Ισραήλ. Λίγα χρόνια αργότερα, οι Gurta et al. (2001), εξετάζοντας τα δεδομένα από 120 χώρες για την περίοδο 1985-1998, διαπίστωσαν αφενός ότι η διαφθορά συνδέεται θετικά με την αύξηση των αμυντικών δαπανών και αφετέρου ότι κατά το ίδιο χρονικό διάστημα οι αμυντικές δαπάνες φάνηκε να επηρεάζουν αρνητικά τόσο το ΑΕΠ όσο και τη σύνθεση των δημοσίων δαπανών. Οι Lai et al. (2006) σε μια πιο πρόσφατη μελέτη τους, βρήκαν ότι στην Κίνα κατά την περίοδο 1952-2000, η ανάπτυξη των αμυντικών δαπανών προηγείται της οικονομικής ανάπτυξης. Επιπροσθέτως οι Chien-Chiang και Sheng-Tung (2007), χρησιμοποιώντας δεδομένα για το διάστημα 1988-2003 από 27 χώρες του ΟΟΣΑ και 62 χώρες εκτός ΟΟΣΑ, διέκριναν ότι υπάρχει θετική συσχέτιση ανάμεσα στο ΑΕΠ και τις αμυντικές δαπάνες για τις χώρες εντός ΟΟΣΑ και συγχρόνως αρνητική συσχέτιση μεταξύ ΑΕΠ και αμυντικών δαπανών για τις χώρες εκτός ΟΟΣΑ.

Εισοδηματικές ανισότητες

Η διαφθορά συγκαταλέγεται μεταξύ των παραγόντων που αυξάνουν τις εισοδηματικές ανισότητες (Gurta et al., 2000). Ως εκ τούτου, μια εξίσου σημαντική επίδραση της διαφθοράς που αναδεικνύεται από τη βιβλιογραφική επισκόπηση είναι η διεύρυνση των εισοδηματικών ανισοτήτων (Frisch, 1996; Gurta, 1998; Aburime, 2009).

Εξαιτίας της διαφθοράς χιλιάδες άνθρωποι ζουν σε συνθήκες φτώχειας και εξαθλίωσης. Στις χώρες όπου μια διεφθαρμένη κυβέρνηση συγκεντρώνει με παράνομα μέσα τον εθνικό πλούτο της χώρας, αυξάνεται η φτώχεια και υπονομεύεται το βιοτικό επίπεδο όλων των κοινωνικών τάξεων. Αρκετές εμπειρικές έρευνες ανέδειξαν, ότι οι χώρες με μεγαλύτερη διαφθορά τείνουν να έχουν και χαμηλότερο κατά κεφαλήν εισόδημα, μεγαλύτερες εισοδηματικές ανισότητες και περισσότερη φτώχεια (Gurta et al., 1998). Παρομοίως, οι Aburime (2009) και Frisch (1996) διαπίστωσαν, ότι η διαφθορά διευρύνει τις εισοδηματικές ανισότητες. Σύμφωνα με τα εμπειρικά τους ευρήματα, ο εθνικός πλούτος μιας χώρας καθώς συγκεντρώνεται με παράνομα μέσα στους κόλπους μιας διεφθαρμένης κυβέρνησης, υπονομεύεται και αποσπάται από όλες τις κοινωνικές τάξεις με χαρακτηριστικότερο ίσως παράδειγμα τις αναπτυσσόμενες χώρες οι οποίες ταλανίζονται από αυταρχικά και απολυταρχικά καθεστώτα. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν, μέσα στο συγκεκριμένο περιβάλλον, γεννώνται ισχυρά κίνητρα στα άτομα ή τις ομάδες για τη διεξαγωγή παρανόμων συναλλαγών. Κατόπιν, τα κίνητρα αυτά οδηγούν σε χαώδεις εισοδηματικές ανισότητες, στη φτώχεια και στην παγίωση στον κοινωνικό ιστό μιας τάσης για παράνομες συναλλαγές και δραστηριότητες (Aburime, 2009; Frisch, 1996).

Οι Tanzi και Davoodi (1997,2000), Johnson et al. (1999) καθώς και οι Friedman et al. (2000) διαπίστωσαν, ότι η διαφθορά μειώνει τα φορολογικά έσοδα ως ποσοστό του ΑΕΠ, λόγω της υψηλότερης φοροδιαφυγής. Ωστόσο, η μείωση αυτή των δημοσίων εσόδων συνδυάζεται στις περισσότερες περιπτώσεις με πολιτικές μετακύλησης των φορολογικών βαρών στα χαμηλότερα εισοδηματικά στρώματα (μισθωτούς, συνταξιούχους) και άρα συμβάλλει στη διεύρυνση των εισοδηματικών ανισοτήτων (Καράγιωργας, 1980). Η διαφθορά επιβαρύνει υπέρμετρα τους φορολογούμενους με χαμηλότερα εισοδήματα και δημιουργεί ένα αίσθημα αδικίας.

Η διαφθορά μειώνει επιπρόσθετα, τόσο την ποσότητα όσο και την αποτελεσματικότητα των κοινωνικών προγραμμάτων που είναι ωφέλιμα για τους φτωχούς ενώ την ίδια στιγμή μεταβιβάζει τους πόρους σε προγράμματα που ωφελούν αποκλειστικά τα ανώτερα εισοδηματικά στρώματα. Ο Brempong (2001) σε σχετική μελέτη του αναφορικά με την επίδραση της διαφθοράς στη διανομή του εισοδήματος για την περίπτωση των αφρικανικών χωρών, διαπιστώνει, ότι η διαφθορά καταστρατηγεί την οικονομική ανάπτυξη ενώ παράλληλα σχετίζεται θετικά με τις εισοδηματικές ανισότητες. Ειδικότερα, η διαφθορά έχει άμεση σχέση με τις υψηλές εισοδηματικές ανισότητες στις αφρικανικές χώρες οι οποίες βέβαια εντείνονται σε συνδυασμό με τα ευάλωτα και αδύναμα καθεστώτα που τείνουν να έχουν οι χώρες αυτές. Σε πιο πρόσφατες μελέτες, η διαφθορά θεωρείται και αίτιο αλλά και αιτιατό της φτώχειας και της διεύρυνσης των εισοδηματικών ανισοτήτων. Πρόκειται για ένα είδος «ασθένειας» που εντείνεται ιδιαίτερα στις χαμηλού εισοδήματος χώρες, όχι λόγω της φυσικής ροπής ή της έμφυτης τάσης των κατοίκων τους, αλλά λόγω των γενικότερων συνθηκών που τους καθιστούν επιρρεπείς προς τη διαφθορά (Lalountas et al., 2011).

Συγχρόνως, η διαφθορά μειώνει τις δαπάνες υγείας και παιδείας, εφόσον συνιστούν τομείς που δεν είναι εύκολο να επηρεαστούν από τις πρακτικές της διαφθοράς (Mauro, 1997,1998). Στις χώρες με υψηλό δείκτη διαφθοράς κατευθύνονται αναλογικά πολύ λιγότεροι πόροι σε τομείς όπως η εκπαίδευση, η οποία αποτελεί επένδυση για το μέλλον και η υγεία, συγκριτικά με τα επίπεδα των δημοσίων δαπανών που κατευθύνονται σε

δημόσια έργα και αμυντικούς εξοπλισμούς, οι οποίοι συνιστούν τομείς ευάλωτους στη διαφθορά και τη δωροδοκία (Gurta et al., 1998). Το αποτέλεσμα αυτό επιβεβαιώνεται και από σχετικές μελέτες των Gurta et al. (1998). Η στρέβλωση στη σύνθεση των δημοσίων δαπανών που επιφέρει η διαφθορά περιορίζει τον πιθανό ευεργετικό ρόλο που θα μπορούσε να παίξει το κράτος μέσω της παροχής δημοσίων αγαθών και μεταβιβαστικών πληρωμών στον περιορισμό των εισοδηματικών ανισοτήτων (Καράγιωργας, 1981). Με βάση τα παραπάνω, κρίνουμε σκόπιμο να εξετάσουμε την ακόλουθη υπόθεση:

H7: Η διαφθορά αυξάνει τις εισοδηματικές ανισότητες

Οικονομική μεγέθυνση και Εισοδηματικές ανισότητες

Η σχέση ανάμεσα στην οικονομική ανάπτυξη και τις εισοδηματικές ανισότητες έχει αποτελέσει αντικείμενο έρευνας ενός σημαντικού αριθμού μελετών με αντικρουόμενα ωστόσο ευρήματα. Ο Kuznets (1955) μελετώντας τη μακροχρόνια τάση της ανισότητας του εισοδήματος στις Ηνωμένες Πολιτείες, την Αγγλία και τη Γερμανία διαπίστωσε μια θετική σχέση μεταξύ της οικονομικής μεγέθυνσης και της μείωσης των ανισοτήτων (Χρηστίδου, 2017). Ως εκ τούτου, η οικονομική μεγέθυνση στη μακροχρόνια περίοδο θα οδηγήσει, κατά τον Kuznets (1955), στη μείωση των εισοδηματικών ανισοτήτων. Παρά τις αισιόδοξες αυτές προβλέψεις, τα εμπειρικά στοιχεία σε πολλές μελέτες περίπτωσης αναδεικνύουν ότι εξαιτίας διαφόρων εξωγενών παραγόντων και των ισχυρών θεσμών, δεν υπάρχουν αμετάβλητες οικονομικές σχέσεις που ισχύουν παντού και πάντα (Piketty, 2016).

Μέσα από τη βιβλιογραφική επισκόπηση αναδεικνύεται, ότι η οικονομική μεγέθυνση αυξάνει, κατά τη πρώτη μεταπολεμική περίοδο, τις εισοδηματικές ανισότητες στις ΗΠΑ και τη Μεγάλη Βρετανία (Dimelis and Livada, 1999; Assane and Grammy, 2003). Η ανισότητα τείνει μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο να μειώνεται στην Ελλάδα (Dimelis and Livada, 1999) και στην Ισπανία (Dimelis and Livada, 1999; Perez-Moreno, 2009) και να παραμένει αμετάβλητη στην Ιταλία (Dimelis and Livada, 1999). Αντιθέτως, οι Deininger και Squire (1998), χρησιμοποιώντας το συντελεστή Gini, διαπίστωσαν ότι την περίοδο 1960-1995, στις περισσότερες από τις αναπτυσσόμενες και ανεπτυγμένες χώρες αυξάνονται οι εισοδηματικές ανισότητες παρά την οικονομική μεγέθυνση. Η υπόθεση του Kuznets περί ανεστραμμένου U, (όσο προχωράει η οικονομική μεγέθυνση θα μειώνονται οι εισοδηματικές ανισότητες) δεν επιβεβαιώνεται σε αρκετές πιο πρόσφατες έρευνες που έχουν ως πεδίο αναφοράς τις χώρες του ΟΟΣΑ και άλλες ομάδες χωρών (Gustafsson and Johansson, 1999; Bourguignon and Morrison, 1990; Dollar and Kraay, 2002; Li et al., 1998; Tam, 2008). Με βάση τη θεωρητική αυτή συζήτηση και τα ευρήματα των εμπειρικών ερευνών, υποθέτουμε ότι:

H8: Η οικονομική μεγέθυνση μειώνει τις εισοδηματικές ανισότητες

Κεφάλαιο Δεύτερο

Μεθοδολογία για την Ανάλυση των δεδομένων

Στο παρόν κεφάλαιο θα παρουσιάσουμε την μέθοδο μοντελοποίησης Μερικών Ελαχίστων Τετραγώνων (PLS) μέσω δομικών εξισώσεων (SEM), την οποία χρησιμοποιούμε για την ανάλυση των δεδομένων, τη διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ των μεταβλητών ενδιαφέροντος και την εκτίμηση της στατιστικής τους σημαντικότητας. Πρόκειται για μια μέθοδο που ενσωματώνει σύγχρονες στατιστικές και οικονομετρικές τεχνικές, όπως η επιβεβαιωτική παραγοντική ανάλυση, η πολλαπλή παλινδρόμηση, η ανάλυση διαδρομών, τα μοντέλα δομικών εξισώσεων, ο συνδυασμός των οποίων επιτρέπει τη διερεύνηση σύνθετων θεωρητικών ζητημάτων και τη συνεπή εκτίμηση μιας σειράς σχέσεων μεταξύ αλληλεξαρτούμενων μεταβλητών σε ένα μοντέλο, καθώς επίσης και την κατασκευή ενός έγκυρου δείκτη διαφθοράς για κάθε εξεταζόμενη χώρα και έτος. Στο κεφάλαιο που ακολουθεί, θα καταγραφούν ακόμη οι δείκτες μέτρησης που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή λανθανουσών μεταβλητών όπως η διαφθορά, το μέγεθος δημοσίου, η ποιότητα της δημοκρατίας, η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, η ανελευθερία του τύπου, η οικονομική ελευθερία, η άνιση διανομή και η οικονομική ανάπτυξη.

2.1 Μοντέλα Δομικά Εξισώσεων (SEM)

Τα Μοντέλα Δομικά Εξισώσεων (SEM) αποτελούν μια στατιστική μέθοδο που εμφανίστηκε για πρώτη φορά τη δεκαετία του 1970. Συγκεκριμένα, τα SEM χρησιμοποιήθηκαν για να ελέγξουν την αιτιότητα των εξεταζόμενων μεταβλητών εφαρμόζοντας διάφορες τεχνικές όπως η επιβεβαιωτική πολυπαραγοντική ανάλυση, η μοντελοποίηση λανθανουσών μεταβλητών, η ανάλυση διαδρομής για την εξέταση των συσχετίσεων μεταξύ των μεταβλητών μέσω εξισώσεων πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης, η μοντελοποίηση διαδρομής μερικών ελαχίστων τετραγώνων (Partial Least Squares Path Modeling) που βασίζεται στη διακύμανση, και η μοντελοποίηση γραμμικών δομικών σχέσεων (Linear Structural Relations) που βασίζεται στη συνδιακύμανση (Henseler et al, 2015).

Τα SEM επιτρέπουν στον ερευνητή να δημιουργήσει μια λανθάνουσα μεταβλητή από μετρήσιμες καθώς και να διακρίνει κατά πόσο οι μεταβλητές αυτές αποτελούν αντιπροσωπευτικούς δείκτες για την κάθε λανθάνουσα. Συνεπώς, η μοντελοποίηση μέσω δομικών εξισώσεων επιτρέπει την εκτίμηση λανθανουσών μεταβλητών όπου η κάθε μία προκύπτει μέσα από ένα γραμμικό συνδυασμό μετρήσιμων μεταβλητών. Τα SEM περιλαμβάνουν δυο μοντέλα: το μοντέλο μέτρησης ή εξωτερικό μοντέλο στο οποίο εξετάζονται οι σχέσεις λανθανουσών και μετρήσιμων μεταβλητών X_j όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 2.1.1 και το δομικό ή εσωτερικό μοντέλο στο οποίο εξετάζονται οι σχέσεις μεταξύ των λανθανουσών μεταβλητών ($\xi_1, \xi_2, \xi_3, \xi_4$).

Πιο συγκεκριμένα, οι σχέσεις του δομικού μοντέλου αναλύονται σε μαθηματικούς όρους ως εξής (Bollen, 1989):

$$\eta = \beta\eta + \Gamma\xi + \zeta \quad (1)$$

όπου το η αντιπροσωπεύει ένα $m \times 1$ διάνυσμα των ενδογενών λανθανουσών μεταβλητών, το ξ αποτελεί ένα $n \times 1$ διάνυσμα των εξωγενών λανθανουσών μεταβλητών, το β είναι ένας $m \times m$ πίνακας των μεταβλητών της διαδρομής που σχετίζονται με το η , ο Γ είναι ένας

πίνακας $m \times n$ διαστάσεων των μεταβλητών της διαδρομής που σχετίζονται με το ξ , ενώ τα η και ζ αποτελούν ένα $m \times 1$ διάνυσμα των καταλοίπων της εξίσωσης. Οι βασικές εξισώσεις του μοντέλου μέτρησης είναι οι ακόλουθες:

$$x = \Lambda_x \xi + \delta \quad (2)$$

$$y = \Lambda_y \eta + \varepsilon \quad (3)$$

όπου το x αποτελεί ένα $q \times 1$ διάνυσμα των εξωγενών παρατηρούμενων μεταβλητών, το Λ_x είναι ένας $q \times n$ πίνακας παραγόντων των επιδράσεων των εξωγενών παρατηρούμενων μεταβλητών στις εξωγενείς λανθάνουσες, ενώ το δ αποτελεί ένα $q \times 1$ διάνυσμα του σφάλματος. Αντίστοιχα, το y είναι ένα $p \times 1$ διάνυσμα των ενδογενών παρατηρούμενων μεταβλητών, το Λ_y είναι ένας $p \times n$ πίνακας παραγόντων των επιδράσεων των ενδογενών παρατηρούμενων μεταβλητών στις ενδογενείς λανθάνουσες και το ε είναι ένα $p \times 1$ διάνυσμα του σφάλματος (Weiwei et al., 2015).

Όσον αφορά τη μεθοδολογία εξαγωγής των δομικών εξισώσεων, σημαντική θέση ενέχει ο στατιστικός έλεγχος μέσω του οποίου μπορούμε να διακρίνουμε κατά πόσο το θεωρητικό μοντέλο ανταποκρίνεται ικανοποιητικά στα δεδομένα. Στα πλαίσια λοιπόν του ελέγχου εφαρμόζεται η επιβεβαιωτική προσέγγιση, η προσέγγιση εναλλακτικών μοντέλων όπως και ο συνδυασμός των δύο μεθόδων. Παράλληλα, μέσα από τους δείκτες προσαρμογής μπορεί κανείς να διακρίνει τις μικρότερες αποκλίσεις μεταξύ του θεωρητικού μοντέλου και των δεδομένων. Ο δημοφιλέστερος και πιο αξιόπιστος έλεγχος προσαρμοστικότητας των μοντέλων είναι ο στατιστικός έλεγχος υποθέσεων της κατανομής X^2 για τα πεπλεγμένα (nested) μοντέλα. Η τιμή αποδοχής της αρχικής υπόθεσης ορίζεται όταν το P-value είναι μικρότερο του 0,05 με την προϋπόθεση ότι οι υπόλοιποι συντελεστές είναι αποδεκτοί. Η επιλογή της συγκεκριμένης μεθόδου συνίσταται στο πλήθος των πλεονεκτημάτων που παρουσιάζει έναντι των άλλων μεθόδων SEM. Ειδικότερα, ο σημαντικότερος λόγος που εφαρμόζουμε την PLS-PM είναι ότι η μέθοδος αυτή επιτρέπει αξιόπιστες εκτιμήσεις ακόμα και όταν έχουμε μικρό αριθμό δείγματος, φαινόμενα πολυσυγραμμικότητας και ενδογένειας, ή ακόμα και όταν οι υποθέσεις σχετικά με τις στατιστικές κατανομές των εμπειρικών δεδομένων παραβιάζονται. Ο αλγόριθμος του μοντέλου PLS path έχει την ικανότητα να υπολογίζει τη σχέση αιτίου-αιτιατού των μεταβλητών συνδέοντας τον αντανακλαστικό με το διαπλαστικό τρόπο μέτρησης των μοντέλων (Diamantopoulos and Winklhofer, 2001). Σύμφωνα με τους Jöreskog και Wold (1982), η PLS-PM υπολογίζει μοντέλα σύνθετων σχέσεων αιτίου-αιτιατού ανάμεσα σε λανθάνουσες και παρατηρούμενες μεταβλητές. Τέλος, η τεχνική PLS-PM αποτελεί μια ευέλικτη μοντελοποίηση καθώς εμφανίζει μεγαλύτερη ελαστικότητα στο χειρισμό προβλημάτων μοντελοποίησης σε περιπτώσεις όπου οι υποθέσεις της κλασικής πολυμεταβλητής στατιστικής είναι δύσκολο να ανταποκριθούν (Vinzi et al, 2010).

Η PLS (Partial Least Squares) εκτιμά την προβλεπτική ικανότητα του θεωρητικού μοντέλου. Ουσιαστικά λοιπόν, η μέθοδος PLS-PM αναφέρεται σε μια μαθηματική τεχνική βελτιστοποίησης που αναζητά το σύνολο των περισσότερο συμβατών δεδομένων ελαχιστοποιώντας το άθροισμα των τετραγώνων των λαθών. Συνεπώς, ο βασικός PLS-PM αλγόριθμος λαμβάνοντας υπόψη τη μήτρα των παρατηρούμενων μεταβλητών υπολογίζει με επιτυχία τις τιμές της λανθάνουσας μεταβλητής όπως και όλες τις άγνωστες συσχετίσεις. Ο αλγόριθμος είναι ουσιαστικά μια σειρά παλινδρομήσεων σε διανύσματα ο οποίος δημιουργεί φορτίσεις (loadings) ανάμεσα σε μετρήσιμες και λανθάνουσες μεταβλητές, ενώ συγχρόνως δημιουργεί και τους συντελεστές μεταξύ των λανθανουσών μεταβλητών οι οποίοι υπολογίζονται με τη βοήθεια της OLS (Ordinary Least Squares)

πολλαπλής παλινδρόμησης. Αυτός ο αλγόριθμος επαναλαμβάνεται μέχρι να επιτευχθεί σύγκλιση. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν οι Henseler et al (2015), πρόκειται για μια επαναληπτική εκτίμηση που συνδυάζει την πολλαπλή γραμμική παλινδρόμηση με την κανονική συσχέτιση των κύριων μεταβλητών και του δομικού μοντέλου.

Το εσωτερικό και το εξωτερικό μοντέλο

Όπως παρατηρούμε στο Διάγραμμα 2.1.1 (Henseler et al, 2015), τα μοντέλα PLS-PM περιλαμβάνουν δυο ομάδες γραμμικών εξισώσεων: το εσωτερικό μοντέλο (inner model) και το εξωτερικό μοντέλο (outer model). Το εσωτερικό μοντέλο περιγράφει τις σχέσεις μεταξύ των λανθανουσών μεταβλητών ($\xi_1, \xi_2, \xi_3, \xi_4$), ενώ το εξωτερικό μοντέλο αντανακλά τις σχέσεις ανάμεσα στις λανθάνουσες μεταβλητές και τις μετρήσιμες μεταβλητές X_j . Το δομικό ή εσωτερικό μοντέλο, το οποίο αναφέρεται στις σχέσεις μεταξύ των λανθανουσών μεταβλητών ορίζεται με την παρακάτω εξίσωση:

$$\xi_j = \beta_j^0 + \sum_{i=1, i \neq j}^J \beta_{ji} \xi_i + \chi_j \forall h = 1 \dots J \quad (4)$$

όπου ο συντελεστής β_j^0 αποτελεί τη σταθερά, ο β_{ji} το συντελεστή παλινδρόμησης ενώ ο χ_j συνθέτει τα κατάλοιπα.

Το εξωτερικό μοντέλο ή μοντέλο μέτρησης το οποίο αναφέρεται στις σχέσεις μεταξύ λανθανουσών και μετρήσιμων μεταβλητών μπορεί να ενσωματώσει δύο τύπους σχέσεων: τον αντανακλαστικό (reflective) και το διαπλαστικό (formative) τρόπο.

Στον αντανακλαστικό τρόπο (reflective way), οι μετρήσιμες μεταβλητές x_{jh} προκύπτουν ως απόρροια των λανθανουσών μεταβλητών ξ_j . Σε μαθηματικούς όρους, η σχέση αυτή δίδεται από τον παρακάτω τύπο:

$$x_{jh} = \pi_{jh}^0 + \pi_{jh} \xi_j + \varepsilon_{jh} \quad \forall h = 1 \dots k_j \quad (5)$$

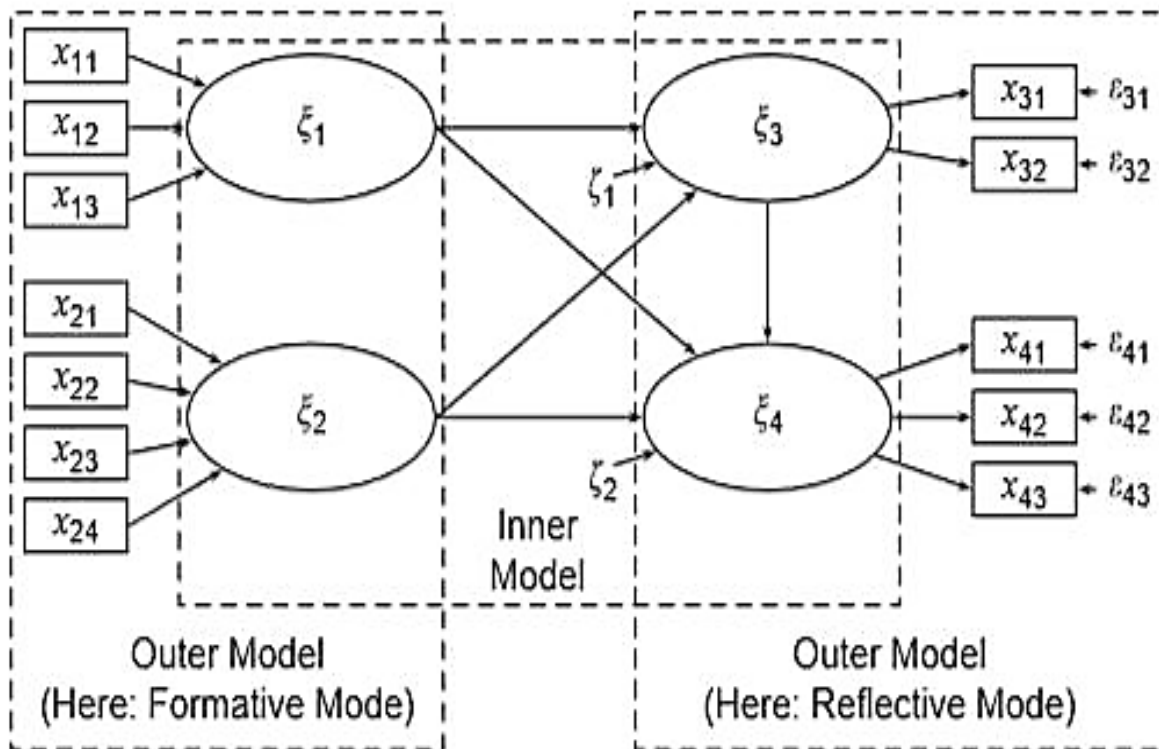
όπου ο π_{jh}^0 αποτελεί τη σταθερά, ο π_{jh} το συντελεστή παλινδρόμησης και ο ε_{jh} τα κατάλοιπα.

Στο διαπλαστικό τρόπο (formative way) οι παρατηρούμενες μεταβλητές x_{jh} καθορίζουν τη λανθάνουσα μεταβλητή. Η λανθάνουσα μεταβλητή ως γραμμική συνάρτηση των μετρήσιμων μεταβλητών μπορεί να οριστεί ως εξής:

$$\xi_j = \sum_{h=1}^{k_j} \omega_{jh} x_{jh} + \delta_j \quad (6)$$

όπου ω_{jh} ($h = 1 \dots k_j$) ο συντελεστής πολλαπλής παλινδρόμησης και δ_j τα κατάλοιπα.

Διάγραμμα 2.1.1: Μοντελοποίηση με PLS -PM

Πηγή: Henseler et al, 2015

Στη συνέχεια, ακολουθώντας τη μεθοδολογία των προηγούμενων ερευνών (Fornell et al. 1996; Οικονόμου, 2016), υπολογίζουμε το συνολικό δείκτη διαφθοράς με βάση τον παρακάτω τύπο:

$$\text{Συνολικός Δείκτης Διαφθοράς} = \frac{\sum_{i=1}^n w_i \bar{x}_i - \sum_{i=1}^n w_i}{99 \sum_{i=1}^n w_i} \times 100$$

Όπου,
 w_i – είναι ο βαθμός της μη κανονικοποιημένης παλινδρόμησης
 x_i – είναι οι μετρήσιμες μεταβλητές
 n – είναι το πλήθος των μετρήσιμων μεταβλητών

2.2 Δείκτες μέτρησης

Στην παρούσα διπλωματική, χρησιμοποιούμε δεδομένα που προέρχονται από 40 χώρες και αναφέρονται στη χρονική περίοδο 1995-2017. Με τη βοήθεια της μεθόδου Partial Least Squares Path Modelling (PLS-PM) μέσω δομικών εξισώσεων χρησιμοποιούμε 27 μετρήσιμες μεταβλητές (βλ. Πίνακα Α.Ι.1 Παραρτήματος) από τις οποίες κατασκευάζουμε οκτώ λανθάνουσες μεταβλητές: διαφθορά, μέγεθος δημοσίου, ποιότητα δημοκρατίας, ανεξαρτησία δικαιοσύνης, ανελευθερία τύπου, οικονομική ελευθερία, άνιση διανομή και οικονομική ανάπτυξη.

2.2.1 Η λανθάνουσα μεταβλητή Διαφθορά (S-CPI)

Μέσα από τη βιβλιογραφική επισκόπηση για τη μελέτη της διαφθοράς αναδύονται ουσιαστικά τρία βασικά πεδία στα οποία αναπτύσσεται και ερευνάται η διαφθορά: οι βιβλιογραφικές αναλύσεις, οι περιγραφικές έρευνες (που περιλαμβάνουν τα λεγόμενα case studies, τα ερωτηματολόγια καθώς και τις διαχρονικές και συγκριτικές μελέτες) και οι ειδικές έρευνες που εστιάζουν στον ερευνητικό έλεγχο μιας ή περισσότερων υποθέσεων μέσα από τη συγκέντρωση και επεξεργασία των κατάλληλων εμπειρικών δεδομένων.

Στο πλαίσιο των περιγραφικών ερευνών, επειδή η διαφθορά δεν μπορεί να μετρηθεί άμεσα, αρκετοί διεθνείς οργανισμοί μετρούν το επίπεδο της αντιλαμβανόμενης από τους πολίτες, τους επιχειρηματίες και οργανισμούς, διαφθοράς σε ένα ευρύ φάσμα χωρών. Μεταξύ των πιο γνωστών μη κυβερνητικών οργανισμών, η Διεθνής Διαφάνεια (Transparency International) αναλύει μέσα από έρευνες της κοινής γνώμης τις απόψεις του κοινού σχετικά με τη διαφθορά, όπως επίσης και την πρότερη εμπειρία τους όσον αφορά τις δωροδοκίες. Η διαφθορά υπολογίζεται συνήθως αντλώντας στοιχεία που προέρχονται από δημοσκοπήσεις, οι οποίες στόχο έχουν να αποτυπώσουν τις αντιλήψεις ομάδων υψηλού ενδιαφέροντος, όπως για παράδειγμα την αντίληψη που επικρατεί στον επιχειρηματικό κόσμο σχετικά με την έκταση της διαφθοράς και τη συχνότητα με την οποία εμφανίζεται στις καθημερινές τους συναλλαγές με τους δημόσιους λειτουργούς.

Αξιοποιώντας τα στοιχεία που δημοσιεύουν οι διεθνείς οργανισμοί θα κατασκευάσουμε τη λανθάνουσα μεταβλητή Διαφθορά (Dell'Anno, 2018). Η τελευταία, μετρά το μέγεθος της αντιλαμβανόμενης διαφθοράς όπως την εκτιμούν ομάδες εθνικών εμπειρογνομόνων και επιχειρηματιών και πιο συγκεκριμένα υπολογίζεται από τους τέσσερις πιο γνωστούς δείκτες της διαφθοράς που δημοσιεύονται από διεθνείς οργανισμούς, δηλαδή:

α) από τον δείκτη αντιλαμβανόμενης διαφθοράς CPI (A-CPI*10) ο οποίος δημοσιεύεται από τη Διεθνή Διαφάνεια. Στην παρούσα έρευνα ο CPI χρησιμοποιείται σε μια αντεστραμμένη κλίμακα από εκείνη που η Διεθνής διαφάνεια παρουσιάζει έτσι ώστε το 0 αντιστοιχεί στην αριθμητική τιμή που λαμβάνει μια πολύ «καθαρή» χώρα και φτάνει έως το 100, μια αριθμητική τιμή που μπορεί να λάβει η χώρα με την υψηλότερη διαφθορά,

β) από τον Bayesian δείκτη διαφθοράς BCI (βλ. στο Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.2 την μετρήσιμη μεταβλητή BCI*), τον οποίο δημοσίευσε ο Standaert (2015) ο οποίος συνδυάζει δεδομένα από 20 διαφορετικές έρευνες και 80 διαφορετικές ερωτήσεις αναφορικά με τα επίπεδα της αντιλαμβανόμενης διαφθοράς. Ο δείκτης BCI λαμβάνει αριθμητικές τιμές από το 0 (πολύ «καθαρή» χώρα) έως το 100 (υψηλή διαφθορά),

γ) από το δείκτη Freedom from Corruption (A-Freedom-Corruption), ο οποίος συντάσσεται από το Heritage Foundation (2017). Στην τρέχουσα εργασία έχουμε αντιστρέψει την κλίμακα που παρουσιάζεται ο συγκεκριμένος δείκτης: υψηλότερη βαθμολογία του δείκτη "Ελευθερία από τη διαφθορά" σε αντεστραμμένη κλίμακα λαμβάνουν οι χώρες με τη υψηλότερη διαφθορά. Η βαθμολογία που συγκεντρώνουν οι χώρες στο συγκεκριμένο δείκτη προέρχεται από πρωτογενή δεδομένα του δείκτη CPI της Διεθνούς Διαφάνειας, όπου μετρά τα επίπεδα της διαφθοράς σε 183 χώρες. Συγκεκριμένα, ο δείκτης "Freedom from Corruption" μετασχηματίζει τα πρωτογενή στοιχεία του δείκτη CPI σε μία κλίμακα από το 0-100, πολλαπλασιάζοντας με το συντελεστή 10 όσα δεδομένα του CPI αφορούσαν την περίοδο πριν το 2012 όπου ο CPI αξιολογούσε τη διαφθορά σε μία κλίμακα από το 0-10. Για παράδειγμα, εάν η βαθμολογία μιας χώρας πριν το 2012 ήταν 5,5 μονάδες, στο δείκτη Economic Freedom θα αντιστοιχούσε σε 55 μονάδες βάσης. Παράλληλα, για όσες χώρες δεν υφίστανται δεδομένα από το δείκτη CPI, η βαθμολογία του δείκτη "Freedom from Corruption" αντλεί τις ποσοτικές πληροφορίες από έγκυρους και αξιόπιστους διεθνείς οργανισμούς. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνονται δεδομένα από οργανισμούς όπως το

Υπουργείο Εμπορίου των Η.Π.Α, το Economist Intelligence Unit και οι κυβερνητικές δημοσιεύσεις κάθε χώρας.

δ) από το δείκτη "Έλεγχος από τη Διαφθορά" (Control of Corruption) που εξάγεται από τους Δείκτες Παγκόσμιας διακυβέρνησης τους οποίους κατασκευάζει η Παγκόσμια Τράπεζα. Στην συγκεκριμένη μελέτη ο Δείκτης "Έλεγχος από τη Διαφθορά" χρησιμοποιείται σε μια αντεστραμμένη κλίμακα (βλ. στο Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.2, την παρατηρήσιμη μεταβλητή A-Control-Corruption) όπου το 0 λαμβάνουν ως αριθμητική τιμή χώρες με την χαμηλότερη διαφθορά και 100 μπορούν να λάβουν οι χώρες με τη υψηλότερη διαφθορά.

ε) από το δείκτη "επιπρόσθετες πληρωμές, δωροδοκίες, ευνοιοκρατία" (Extra payments, bribes, favoritism). Ο συγκεκριμένος σύνθετος δείκτης, που εξάγεται από δεδομένα της Παγκόσμιας Τράπεζας, του ΟΟΣΑ καθώς και από ποσοτικά στοιχεία που συλλέγονται από συνεντεύξεις, έχει το πλεονέκτημα ότι σταθμίζει την εθνική ιδιαιτερότητα μιας χώρας με τη διεθνή συγκρισιμότητα, αναφορικά με τις μορφές που λαμβάνει η διαφθορά καθώς και τους ιδιαίτερους κινδύνους που διατρέχει κάθε χώρα εξαιτίας του συγκεκριμένου φαινομένου. Ωστόσο, η βασική αδυναμία του συγκεκριμένου δείκτη έγκειται στο γεγονός, ότι αναπαριστά μόνο ένα υποσύνολο των μεθοδεύσεων διαφθοράς που αναπτύσσονται σε μία χώρα, όπως για παράδειγμα τις επιπρόσθετες πληρωμές και τη δωροδοκία, αδυνατώντας να προσφέρει μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα για τις συνέπειες που προκαλούν άλλες μορφές διαφθοράς που δεν εφάπτονται με τα στενά οριοθετημένα πλαίσια του χρηματισμού και των δόλιων πληρωμών, όπως για παράδειγμα μία συμπαιγνία που μπορεί να αναπτυχθεί προκειμένου να αυξηθούν τα κόστη εισόδου μιας νέας επιχείρησης, παραβιάζοντας τις αρχές του ίσου ανταγωνισμού και δημιουργώντας συνθήκες καρτέλ.

Στις επόμενες υποενότητες θα παρουσιάσουμε τη σύνθεση και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των τεσσάρων δεικτών για τη διαφθορά που έχουμε χρησιμοποιήσει ως παρατηρήσιμες μεταβλητές με στόχο να κατασκευάσουμε την λανθάνουσα μεταβλητή Διαφθορά.

2.2.1. Δείκτες διαφθοράς

Ο μη κερδοσκοπικός οργανισμός "Διεθνής Διαφάνεια" δημοσιεύει κάθε χρόνο τον Δείκτη Αντιλαμβανόμενης Διαφθοράς (Corruption Perception Index, CPI). Τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή του CPI συλλέγονται μέσω ερωτηματολογίων από διάφορες πηγές².

---

² Συγκεκριμένα, τα δεδομένα που χρησιμοποιεί η Διεθνής Διαφάνεια για την κατάρτιση του CPI εξάγονται από την Αφρικανική Αναπτυξιακή Τράπεζα (African Development Bank Governance Ratings) η οποία αποτελεί μια περιφερειακή και πολυεπίπεδη τράπεζα με έργο την προαγωγή της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης για τις χώρες της ηπείρου, το ίδρυμα Bertelsmann Stiftung, το οποίο κατασκευάζει τόσο τους δείκτες κυβερνητικής βιωσιμότητας (Bertelsmann Foundation Sustainable Governance Indicators) όσο και τους δείκτες μετάβασης (Bertelsmann Foundation Transformation Index), το τμήμα Οικονομικών Πληροφοριών της εφημερίδας Economist (Economist Intelligence Unit Country Risk Ratings) το οποίο αξιολογεί το επιχειρηματικό ρίσκο μεταξύ των κρατών, το Παρατηρητήριο Ελευθερίας των χωρών υπό μετάβαση (Freedom House Nations in Transit), την εταιρεία IHS η οποία παρέχει αξιολογήσεις για το επιχειρηματικό περιβάλλον σε 204 χώρες/περιφέρειες (Global Insight Country Risk Ratings), το IMD το οποίο αποτελεί ένα διεθνώς αναγνωρισμένο σχολείο στον τομέα των επιχειρήσεων (IMD World Competitiveness Yearbook), το PERC (Political and Economic Risk Consultancy Asian Intelligence) το οποίο αποτελεί μία συμβουλευτική εταιρεία με ειδικευση στις στρατηγικές επιχειρηματικές πληροφορίες και αναλύσεις για εταιρείες που ενεργοποιούνται στις χώρες της Ανατολικής και Νότιο-ανατολικής Ασίας, την Παγκόσμια Τράπεζα η οποία κατατάσσει τις χώρες με βάση 16 ομάδες κριτηρίων που ομαδοποιούνται ανάλογα με την οικονομική διοίκηση, τις πολιτικές για κοινωνική ισότητα και διαχείριση, τις διαρθρωτικές πολιτικές, το επίπεδο των δημόσιων θεσμών (Country Policy and Institutional Assessment), το Ίδρυμα Παρακολούθησης Πολιτικού Ρίσκου (Political Risk Services International Country Risk Guide), το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (World Economic Forum Executive Opinion Survey (EOS)) και τον

Οι ερωτήσεις που απευθύνονται συνήθως στους δημοσκοπούμενους επιχειρηματίες και πολίτες αφορούν τις διαδικασίες λήψης και συλλογής κρατικών προμηθειών, τις καταχρήσεις δημόσιου χρήματος, τα πιθανά κρούσματα δωροδοκίας των δημόσιων λειτουργών, το επίπεδο αποτελεσματικότητας του δημοσίου τομέα στον αγώνα ενάντια στην διαφθορά.

Απαραίτητη προϋπόθεση για τη συμπερίληψη μιας χώρας στο δείκτη CPI, είναι η διεξαγωγή τουλάχιστον τριών διαφορετικών αξιολογήσεων από τις προαναφερθείσες πηγές. Η βαθμολογία της κάθε χώρας υπολογίζεται ως ο μέσος όρος των διαθέσιμων κανονικοποιημένων βαθμολογιών αυτής της χώρας, στρογγυλοποιημένη στον κοντινότερο ακέραιο. Στις μετρήσεις αυτές, ο CPI περιλαμβάνει ένα ποσοστό λάθους και στατιστικού σφάλματος που σχετίζεται με την απόκλιση των βαθμολογιών μεταξύ των διαθέσιμων πηγών (Transparency International – Short Methodology).

Η εγκυρότητα του Δείκτη Αντιλαμβανόμενης Διαφθοράς αμφισβητείται από ορισμένους ερευνητές, με το επιχείρημα ότι ο δείκτης δεν εκφράζει αντικειμενικά μετρήσιμες ποσοτικές παραμέτρους αλλά υποκειμενικές εκτιμήσεις και άρα δεν απορρέει από πραγματικά περιστατικά. Κατά Heywood (1997), ο συγκεκριμένος δείκτης εστιάζει περισσότερο στο δημόσιο τομέα και στους διεφθαρμένους κρατικούς λειτουργούς και κατά αυτό τον τρόπο υποβαθμίζεται ο ρόλος των διαφθορών και των μεγάλων επιχειρήσεων (Bull 1997; Jain 2004).

Η Διεθνής Διαφάνεια ήδη από το 2003, δημοσιεύει ένα ακόμη δείκτη που τον ονομάζει το Παγκόσμιο Βαρόμετρο για τη Διαφθορά (Global Corruption Barometer, GCB). Ο GCB κατασκευάζεται με βάσει τις πληροφορίες που προκύπτουν από δημοσκοπήσεις της κοινής γνώμης είτε μέσω κατά ιδίαν συνεντεύξεων ή μέσω της συμμετοχής των πολιτών σε τηλεφωνικές ή διαδικτυακές έρευνες. Η συμμετοχή στην έρευνα είναι αρκετά υψηλή. Ειδικότερα, το 2013 συμμετείχαν 114.000 άτομα από 107 χώρες (Hardoon and Fin, 2015). Από την Ελλάδα συμμετείχε ένα τυχαίο δείγμα 1000 ατόμων από τις αστικές και τις αγροτικές περιοχές της χώρας, το οποίο συνιστά το ελάχιστο όριο για τον υπολογισμό του GCB σε μία από τις 107 χώρες³ (βλ. GCB survey methodology, Transparency International).

Η διαφορά μεταξύ των δύο δεικτών GCB και CPI της Διεθνούς Διαφάνειας είναι ότι το GCB αποτυπώνει τις εμπειρίες των πολιτών από περιστατικά δωροδοκίας κ.ά., ενώ ο δείκτης CPI καταγράφει την αντίληψη των επιχειρηματικών και πανεπιστημιακών κοινοτήτων αναφορικά με τα επίπεδα διαφθοράς των δημοσίων λειτουργών. Ο δείκτης GCB αποτυπώνει την κοινή γνώμη για τις σχέσεις του ευρύτερου κρατικού μηχανισμού με ομάδες ειδικών συμφερόντων, τις πιθανές μεταβολές στην έκταση της διαφθοράς κατά τη γνώμη των δημοσκοπούμενων τα τελευταία 2 χρόνια πριν τη διεξαγωγή της δημοσκόπησης, τα προβλήματα στο δημόσιο τομέα και τη συνολική αξιολόγηση των δράσεων της κυβέρνησης για την καταπολέμηση της διαφθοράς. Πέραν των ζητημάτων αυτών, το βαρόμετρο για τη διαφθορά καταρτίζεται ακόμη με βάση τις εμπειρίες που αναφέρουν οι δημοσκοπούμενοι πολίτες για περιστατικά δωροδοκίας και την προθυμία τους να αντιδράσουν σε περιστατικά διαφθοράς. Μια σημαντική πληροφορία που αντλείται επίσης από τη δημοσκόπηση και λαμβάνεται υπόψη κατά την κατάρτιση του δείκτη GCB, είναι η αξιολόγηση των πολιτικών κομμάτων, της νομοθετικής εξουσίας, των ενόπλων δυνάμεων, των ΜΚΟ, των ΜΜΕ, των θρησκευτικών ομάδων, του ιδιωτικού τομέα, του συστήματος εκπαίδευσης του δικαστικού κλάδου, του συστήματος υγείας, της αστυνομίας

οργανισμό World Justice Project (WJP), ο οποίος αποτελεί έναν ανεξάρτητο μη κερδοσκοπικό οργανισμό, που εργάζεται στην κατεύθυνση της προαγωγής του κράτους δικαίου, της ανάπτυξης της ισονομίας και της κοινωνικής ισότητας (World Justice Project Rule of Law Index).

³ Όταν ο πληθυσμός μιας χώρας είναι κάτω από 1.000.000, το δείγμα αποτελείται από 500 άτομα

και εν γένει των δημοσίων λειτουργούν εάν λειτουργούν με υψηλή διαφάνεια ή με υψηλή διαφθορά. Τέλος ο δείκτης ενσωματώνει το ποσοστό των ατόμων που προχωρούν σε πράξεις δωροδοκίας προκειμένου να τύχουν ευνοϊκότερης μεταχείρισης. Αξίζει να σημειωθεί ότι για πρώτη φορά το 2013, το Παγκόσμιο Βαρόμετρο για τη Διαφθορά κατέγραψε τις αντιλήψεις του κοινού για την επιρροή που ασκούν τα ειδικά συμφέροντα και οι προσωπικές σχέσεις με σκοπό την καταγραφή της προθυμίας των ανθρώπων παγκοσμίως να εμποδίσουν την εξάπλωση της διαφθοράς.

Για τη διερεύνηση του φαινομένου της διαφθοράς χρησιμοποιείται επίσης ο Δείκτης Χρηματισμού ή Δωροδοκίας (Bribe Payers Index, BPI), ο οποίος καταρτίζεται από τη Διεθνή Διαφάνεια και βασίζεται σε έρευνες «ειδικού πληθυσμού» μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται ανώτατα στελέχη, επιχειρήσεις και τράπεζες των υπό εξέταση χωρών. Ο εν λόγω δείκτης αποτυπώνει την τάση των εταιριών για δωροδοκία, δηλαδή τη συχνότητα με την οποία οι επιχειρήσεις προβαίνουν σε πράξεις δωροδοκίας προκειμένου να «κλείσουν» διάφορες συμφωνίες. Ο δείκτης αυτός λειτουργεί συμπληρωματικά με τον CPI ιεραρχώντας ηγετικές εξαγωγικές χώρες του κόσμου. Το κριτήριο ιεράρχησης είναι ο βαθμός στον οποίο εξιχνιάστηκε μία πράξη δωροδοκίας μεταξύ των εταιριών, προκειμένου αυτές να προχωρήσουν μετέπειτα στη σύναψη συμφωνιών για την ενίσχυση της εξαγωγικής τους βάσης.⁴

Δεδομένου ότι τόσο η διαφθορά όσο και η διακυβέρνηση, αντιμετωπίζονται στις σύγχρονες αναλύσεις ως οι βασικές μεταβλητές οικονομικής, κοινωνικής, πολιτικής και πολιτισμικής παρέκκλισης που επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό την εξέλιξη κάθε χώρας, το Ινστιτούτο της Παγκόσμιας Τράπεζας (World Bank Institute) προχώρησε στην κατάρτιση έξι διεθνώς συγκρίσιμων μέτρων διακυβέρνησης. Μεταξύ αυτών καταρτίζεται ο δείκτης για τον "έλεγχο της διαφθοράς" (Control of Corruption). Συγκεκριμένα ο δείκτης αυτός, αντανakλά το βαθμό στον οποίο η δημόσια δύναμη αποτελεί αντικείμενο εκμεταλλεύσεως από ιδιωτικά συμφέροντα, αλλά και τα επίπεδα της γενικότερης εκμετάλλευσης του κράτους από τις εκάστοτε κυβερνήσεις και ιδιωτικούς φορείς. Επιπλέον, ο δείκτης αυτός καταρτίζεται από στοιχεία για το βαθμό διαφθοράς μεταξύ των δημοσίων λειτουργών, τα επίπεδα εμπιστοσύνης στην πολιτική εξουσία, τις παράνομες πληρωμές που λαμβάνουν χώρα στους τομείς των εισαγωγών και των εξαγωγών, της φορολογικής συγκέντρωσης, των δημοσίων συμβολαίων, των δικαστικών αποφάσεων αλλά και τους κινδύνους που διατρέχει μία ξένη επιχείρηση όσον αφορά τη λειτουργία της σε ένα περιβάλλον διαφθοράς. Τα αποτελέσματα του συγκεκριμένου δείκτη είναι σημαντικά για τη συγκριτική ανάλυση μεταξύ των χωρών και δρουν συμπληρωματικά με τους υπόλοιπους δείκτες διαφθοράς για την όσο το δυνατόν πληρέστερη αποτύπωση του παγκόσμιου χάρτη διαφθοράς. Ο δείκτης αυτός έχει καταρτιστεί από τους Kaufmann και Kraay (1999), ενώ σημαντική συνεισφορά στην ανάπτυξη και επικαιροποίηση του δείκτη επέδειξαν τόσο ο Zoido όσο και ο Mastruzzi.

Ο δείκτης για την "ελευθερία από τη διαφθορά" (Freedom from Corruption), συντάσσεται από το Heritage Foundation (2017) αξιοποιώντας μεταξύ άλλων ποσοτικά δεδομένα που εξάγονται από έγκυρους διεθνείς οργανισμούς όπως το Υπουργείο Εμπορίου των Η.Π.Α, το Economist Intelligence Unit και τις κυβερνητικές δημοσιεύσεις των εκάστοτε χωρών. Επιπρόσθετα, ο συγκεκριμένος δείκτης, μέσα από το μετασχηματισμό πρωτογενών στοιχείων του δείκτη CPI της Διεθνούς Διαφάνειας, μετρά το βαθμό ελευθερίας από τη διαφθορά αξιολογώντας τα επίπεδα του κράτους δικαίου αλλά και το βαθμό στον οποίο εφαρμόζονται οι νόμοι κάθε χώρας, σε μία κλίμακα από το 0-100. Συνεπώς, τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τις μετρήσεις του συγκεκριμένου δείκτη είναι σημαντικά για τη συγκριτική ανάλυση σε επίπεδο χωρών του βαθμού

⁴ https://www.transparency.org/whatwedo/publication/global_corruption_report_2001, σελ. 238-239

εφαρμοστικότητας λειτουργικών και αποτελεσματικών κανόνων ικανών να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητα μιας οικονομίας στο διεθνές περιβάλλον.

2.2.2 Μέγεθος του Δημοσίου τομέα

Για την εκτίμηση της λανθάνουσας μεταβλητής "μέγεθος του δημοσίου" (Dell'Anno, 2018) χρησιμοποιήσαμε δύο παρατηρήσιμες μεταβλητές:

α) τα φορολογικά έσοδα ως ποσοστό του ΑΕΠ από τη βάση δεδομένων του IMF (Tax-revenue-%-of GDP) και

β) τις δαπάνες γενικής κυβέρνησης για τελική κατανάλωση ως ποσοστό του ΑΕΠ (Govern-fin-consum-%GDP).

Τα στοιχεία για τα φορολογικά έσοδα (Tax-revenue-%-of GDP) δημοσιεύονται από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και αφορούν τις υποχρεωτικές μεταβιβάσεις προς την κεντρική κυβέρνηση για δημόσιους σκοπούς, εξαιρουμένων των προστίμων, των ποινών και των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης. Τα στοιχεία για τις δαπάνες γενικής κυβέρνησης για τελική κατανάλωση ως ποσοστό του ΑΕΠ (Govern-fin-consum-%GDP) δημοσιεύονται από την Παγκόσμια Τράπεζα και περιλαμβάνουν όλες τις τρέχουσες δαπάνες της κυβέρνησης για αγορές αγαθών και υπηρεσιών (συμπεριλαμβανομένης της αποζημίωσης των εργαζομένων). Στις δαπάνες γενικής κυβέρνησης για τελική κατανάλωση περιλαμβάνονται επίσης οι περισσότερες δαπάνες για την εθνική άμυνα και ασφάλεια, ενώ δεν περιλαμβάνονται οι κυβερνητικές στρατιωτικές δαπάνες οι οποίες αποτελούν μέρος του σχηματισμού δημοσίου κεφαλαίου.

2.2.3 Το μοντέλο μέτρησης της ποιότητας της δημοκρατίας

Για την κατασκευή της λανθάνουσας μεταβλητής "ποιότητα της δημοκρατίας" (Dell'Anno, 2018) χρησιμοποιήθηκαν δύο από τους δείκτες διακυβέρνησης που δημοσιεύει η Παγκόσμια Τράπεζα και καταγράφονται στη βάση Worldwide Governance Indicators. Συγκεκριμένα χρησιμοποιήθηκαν:

α) ο δείκτης της πολιτικής σταθερότητας και απουσίας της βίας / τρομοκρατίας (Polit-Stability-Abs-Violence Terrorism), ο οποίος αποτυπώνει τις αντιλήψεις για την πιθανότητα πολιτικής αστάθειας ή / και βίας με πολιτικό κίνητρο, συμπεριλαμβανομένης και της τρομοκρατίας σε μια χώρα, και

β) ο δείκτης αποδοτικότητας της κυβέρνησης (Govern-ffectiveness) οι οποίοι καταγράφει τις αντιλήψεις για την ποιότητα των δημόσιων υπηρεσιών, την ποιότητα της δημόσιας διοίκησης και το βαθμό ανεξαρτησίας της από πολιτικές πιέσεις, την ποιότητα χάραξης και εφαρμογή των πολιτικών από την κυβέρνηση και την αξιοπιστία δέσμευσης της κυβέρνησης σε αυτές τις πολιτικές (βλ. Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.2).

Εκτός από τους παραπάνω δύο δείκτες, όπως φαίνεται άλλωστε και από το Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.2, στο μοντέλο μέτρησης της "ποιότητας της δημοκρατίας" συμπεριελήφθησαν δύο ακόμη δείκτες, που δημοσιεύονται από τον International Institute for Democracy and Electoral Assistance. Πρόκειται για τους δείκτες:

γ) του αποτελεσματικού ελέγχου της εκτελεστικής εξουσίας (Checks-Government), μέσω διάφορων θεσμικών οργάνων, όπως το κοινοβούλιο, τα δικαστήρια και άλλες υπηρεσίες ελέγχου, και

δ) των θεμελιωδών δικαιωμάτων (Fundamental-Rights) ο οποίος μετρά τις ατομικές ελευθερίες και την πρόσβαση στους πόρους. Ο δείκτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων αποτιμά πιο συγκεκριμένα, κατά πόσο σε μια χώρα διασφαλίζονται τα φιλελεύθερα και κοινωνικά δικαιώματα όπως η δίκαιη εκπροσώπηση και ο ένας ιεραρχικός μηχανισμός

λογοδοσίας που επιδιώκει να επιτύχει κάθε αντιπροσωπευτική και δημοκρατική κυβέρνηση.

2.2.4 Δείκτες μέτρησης της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης

Η ποιότητα του δικαστικού συστήματος προσδιορίζεται άμεσα από το βαθμό ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης, την ακεραιότητα του δικαστικού συστήματος, και το βαθμό εμπιστοσύνης και συμμόρφωσης των πολιτών στους νόμους του κράτους. Σύμφωνα με την ανάλυση αυτή, η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης κατασκευάστηκε από τρεις δείκτες:

- α) το Δείκτη Ανεξαρτησία Δικαιοσύνης (Jud-Independence) που καταρτίζεται από το Ινστιτούτο Fraser και μετρά το βαθμό ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης και την αποτελεσματικότητα της νομοθεσίας,
- β) το Δείκτη Ακεραιότητας του νομοθετικού συστήματος (Integrity-legal-system) που συντάσσει επίσης το Fraser Institute και μετρά το βαθμό ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης,
- γ) το Δείκτη μέτρησης του βαθμού εμπιστοσύνης και συμμόρφωσης των πολιτών ως προς τους νόμους του κράτους (Rule-Law) που εξάγεται από τους Worldwide Governance Indicators και συντάσσεται από το Heritage Foundation (2017).

2.2.5 Η ελευθερία του Τύπου

Στη συνέχεια, για την κατασκευή της λανθάνουσας μεταβλητής "ελευθερία του Τύπου", (Dell'Anno, 2018) η οποία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη αλλά και στη διάχυση της διαφθοράς, χρησιμοποιήσαμε ως παρατηρήσιμες μεταβλητές:

- α) το Δείκτη Ελευθερίας του Τύπου (A-Press-Freedom) ο οποίος συντάσσεται από τους Reporters Without Borders και μετρά το βαθμό ελευθερίας της δημοσιογραφίας για 180 χώρες, καθώς και
- β) το Δείκτη Ελευθερίας του Λόγου, έκφρασης, εκλέγειν-εκλέγεσθαι και λογοδοσίας των διοικούντων (Voice-Countab) ο οποίος μετρά το βάθος και την ωριμότητα της δημοκρατίας, ενώ εξάγεται από τη βάση δεδομένων των Παγκόσμιων Δεικτών Διακυβέρνησης (Worldwide Governance Indicators) που καταρτίζονται από τους Kaufmann (Natural Resource Governance Institute and Brooking Institute) και Kraay (World Bank Development Research Group). Ειδικότερα, ο συγκεκριμένος δείκτης αντανάκλα τα επίπεδα ελευθερίας της έκφρασης, το βαθμό στον οποίο οι πολίτες μια χώρας δικαιούνται να συμμετέχουν στις εκλογικές διαδικασίες, καθώς και τη συχνότητα λογοδοσίας των κυβερνώντων.

2.2.6 Οικονομική Ελευθερία

Προκειμένου να κατασκευάσουμε τη λανθάνουσα μεταβλητή "Οικονομική Ελευθερία", (Dell'Anno, 2018) συμπεριλάβαμε στο μοντέλο μας ως παρατηρήσιμες μεταβλητές:

- α) το δείκτη Ελευθερίας των Εμπορικών Συναλλαγών (R-Trade-barriers) της βάσης δεδομένων των Heritage Foundation και Fraser Institute, οι οποίοι εκτιμούν το βαθμό στον οποίο η φορολογία και οι δασμοί επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά το εμπορικό ισοζύγιο,
- β) το Δείκτη Επιχειρηματικής Ελευθερίας (Business-freedom) του Heritage Foundation, ο οποίος εκτιμά το βαθμό στον οποίο τα κανονιστικά περιβάλλοντα περιορίζουν την αποδοτική λειτουργία μιας επιχείρησης,

γ) το Δείκτη Παγκόσμιας Οικονομικής Ελευθερίας (Econ-freedom) ο οποίος εξάγεται από τη βάση δεδομένων των Heritage Foundation και Fraser Institute και αξιολογεί το βαθμό ελευθερίας των χωρών μέσα από την εκτίμηση του μεγέθους της κυβέρνησης, του νομοθετικού συστήματος, της προστασίας των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, της ελευθερίας των συναλλαγών και της παρεμβατικότητας του κράτους στην οικονομία. Συνολικά ο συγκεκριμένος δείκτης, καταρτίζεται από 42 διακριτές μεταβλητές που εξάγονται από βάσεις δεδομένων των International Country Risk Guide, Global Competitiveness Report και από το Doing Business της Παγκόσμιας Τράπεζας.

δ) το Δείκτη Ποιότητας Ρυθμιστικού Πλαισίου (Regulatory-Quality) ο οποίος εξάγεται από τη βάση δεδομένων των Παγκόσμιων Δεικτών Διακυβέρνησης (Worldwide Governance Indicators) οι οποίοι καταρτίζονται από τους Kaufmann (Natural Resource Governance Institute and Brooking Institute) και Kraay (World Bank Development Research Group). Ειδικότερα, ο δείκτης αυτός εκτιμά την ικανότητα της κυβέρνησης να σχεδιάσει και να εφαρμόσει ορθές πολιτικές παρεμβάσεις και κανονιστικές ρυθμίσεις ικανές να προάγουν την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα.

ε) το δείκτη της Ελευθερίας των Εμπορίου (Trade-Freedom) που αντλείται από τη βάση δεδομένων των Heritage Foundation και Fraser Institute και εκτιμά την επίδραση της μέσης φορολογίας, σταθμισμένης με το αντίστοιχο ποσοστό των εισαγόμενων προϊόντων.

2.2.7 Εισοδηματικές ανισότητες

Για την κατασκευή της λανθάνουσας μεταβλητής "Άνιση Διανομή" (Dell'Anno, 2018) χρησιμοποιήθηκαν ως παρατηρήσιμες μεταβλητές:

α) η φορολόγηση αγαθών και υπηρεσιών ως ποσοστό των φορολογικών εσόδων (A-taxes-on good-sales%revenue) που εξάγεται από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο,

β) ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (Undp_hdi-Hum-Dev) ο οποίος δημοσιεύεται από τα Ηνωμένα Έθνη και αποτυπώνει την επίδραση των οικονομικών πολιτικών στην ποιότητα της ζωής των πολιτών.

γ) ο συντελεστής Gini (GINI coefficient), ο οποίος αποτελεί ουσιαστικά το πιο συχνά χρησιμοποιούμενο μέτρο της ανισότητας. Συγκεκριμένα, αντλείται από τη δεξαμενή δεδομένων των Ηνωμένων Εθνών και μετρά τη στατιστική διασπορά που προορίζεται να αντιπροσωπεύει την κατανομή του εισοδήματος ή του πλούτου των κατοίκων μιας χώρας. Η κλίμακα κατάταξης του συντελεστή Gini κυμαίνεται από 0-1. Εάν λοιπόν η τιμή του συντελεστή Gini είναι 0 τότε συγκλίνουμε στην τέλεια ισότητα, ενώ όταν η τιμή του συντελεστή Gini είναι 1 τότε προκύπτει μέγιστη ανισότητα. Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη τις μετρήσεις του συντελεστή Gini, σκοπός μας είναι να εξετάσουμε την επίδραση της διαφοράς και της οικονομικής ανάπτυξης στην εξέλιξη των εισοδηματικών ανισοτήτων των χωρών του δείγματος.

2.2.8 Οικονομική Ανάπτυξη

Για την κατασκευή της λανθάνουσας μεταβλητής "Οικονομική Ανάπτυξη" (Dell'Anno, 2018) συμπεριλήφθηκαν δύο από τους δείκτες Παγκόσμιας Ανάπτυξης που δημοσιεύει η Παγκόσμια Τράπεζα και καταγράφονται στη βάση World Development Indicators, καθώς και ένας από τους δείκτες που δημοσιεύει η Παγκόσμια Τράπεζα και εξάγεται από τη βάση δεδομένων των Ηνωμένων Εθνών. Συγκεκριμένα χρησιμοποιήθηκαν:

α) το κατά κεφαλήν ΑΕΠ με έτος βάσης το 2010 (GDP-per-capita-constant 2010 US\$), το οποίο δημοσιεύεται από την Παγκόσμια Τράπεζα και αποτελεί τον αντιπροσωπευτικότερο δείκτη οικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας. Το ΑΕΠ ορίζεται ως η αξία των τελικών παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών κατά την διάρκεια μιας χρονικής περιόδου π.χ. τρίμηνο ή έτος. Η διαχρονική μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ ή ΑΕΠ σε σταθερές τιμές, προσδιορίζει τους αναπτυξιακούς ρυθμούς της οικονομίας μιας χώρας. Αν το πραγματικό ΑΕΠ αυξάνεται, η χώρα αναπτύσσεται και αντίθετα αν το πραγματικό ΑΕΠ μειώνεται, η οικονομία της χώρας οπισθοδρομεί. Όταν το πραγματικό ΑΕΠ μιας χώρας αυξάνεται με γρηγορότερους ρυθμούς από το πραγματικό ΑΕΠ άλλων χωρών, συνάγεται ότι η συγκεκριμένη χώρα έχει ανταγωνιστικότερη οικονομία συγκριτικά με τα οικονομικά συστήματα των άλλων χωρών. Όσο ταχύτερα αυξάνεται το πραγματικό ΑΕΠ μιας χώρας, τόσο ταχύτερα προάγεται το επίπεδο ανταγωνιστικότητας του οικονομικού της συστήματος. Ικανή και αναγκαία συνθήκη για την επίτευξη αξιόλογων αναπτυξιακών επιδόσεων από την οποιαδήποτε χώρα του κόσμου και ανεξάρτητα της μορφής του πολιτικού της συστήματος, είναι η αναβάθμιση του επιπέδου ανταγωνιστικότητας της εθνικής της οικονομίας. Αν διαιρέσουμε το ΑΕΠ με τον συνολικό πληθυσμό μιας χώρας, βρίσκουμε το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (GDP per capita), που είναι ο μέσος όρος εισοδήματος. Τα δεδομένα εδώ είναι εκφρασμένα σε δολάρια U.S με έτος βάσης το 2010.

β) το Ακαθάριστο κατά κεφαλήν Εθνικό Εισόδημα με έτος βάσης το 2010 (GNI-per-capita-constant-2010-US\$) το οποίο δημοσιεύεται επίσης από την Παγκόσμια Τράπεζα. Αποτελεί το άθροισμα του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος και του καθαρού εισοδήματος από το εξωτερικό σε τιμές συντελεστών παραγωγής, στο οποίο εάν προστεθούν οι καθαροί έμμεσοι φόροι προκύπτει το ΑΕΠ σε αγοραίες τιμές. Το καθαρό εισόδημα από το εξωτερικό αναφέρεται στη ροή εισοδημάτων από και προς την αλλοδαπή τα οποία προέρχονται από επενδύσεις ή απασχόληση. Η έκταση αυτών των εισοδηματικών εισροών-εκροών καθορίζει και την απόκλιση μεταξύ εγχώριου και εθνικού προϊόντος μιας χώρας. Αν διαιρέσουμε το Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα με τον συνολικό πληθυσμό μιας χώρας, βρίσκουμε το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα (GNI per capita). Στην περίπτωση μας, τα δεδομένα για το Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα είναι εκφρασμένα σε δολάρια U.S με έτος βάσης το 2010.

γ) το Προσδόκιμο ζωής, από τη βάση δεδομένων των Ηνωμένων Εθνών (Life-expectancy-years). Ο συγκεκριμένος δείκτης, αποτελεί μία από τις βασικές συνιστώσες μέτρησης της θνησιμότητας. Συγκεκριμένα, όσο υψηλότερη είναι η θνησιμότητα, τόσο μικρότερος είναι ο δείκτης του προσδόκιμου ζωής (ο αριθμός δηλαδή των ετών, τα οποία άτομα ορισμένης ηλικίας ελπίζεται να ζήσουν κατά μέσο όρο). Οι δείκτες του προσδόκιμου ζωής αναπτύχθηκαν αρχικά με σκοπό να απαντηθεί το ερώτημα εάν η αύξηση των συνολικών ετών ζωής συνοδεύεται και από ανάλογη αύξηση των ετών ζωής με «καλή» (μείωση της νοσηρότητας) ή με «κακή» υγεία (αύξηση της νοσηρότητας). Επομένως, οι δείκτες αυτοί χώριζαν το προσδόκιμο ζωής σε έτη ζωής όπου η κατάσταση υγείας κυμαινόταν, για παράδειγμα, από καλή μέχρι κακή. Ο δείκτης Life expectancy in years αποτελεί βασική παράμετρο και για την εξαγωγή του Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης (Human Development Index – HDI) που υιοθετήθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη.

Κεφάλαιο Τρίτο

Εμπειρικά Ευρήματα

Στο κεφάλαιο αυτό, παρουσιάζονται και ερμηνεύονται τα αποτελέσματα της PLS μοντελοποίησης μέσω δομικών εξισώσεων. Συγκεκριμένα, αναλύονται τα ευρήματα από τους ελέγχους αξιοπιστίας του μοντέλου μέτρησης, καθώς και τα αποτελέσματα των μετρήσεων του δομικού μοντέλου. Με την εφαρμογή της μεθόδου PLS-PM, μπορέσαμε και εκτιμήσαμε έμμεσα έννοιες όπως η διαφθορά, η ποιότητα της δημοκρατίας, η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, η ελευθερία του Τύπου, τα επίπεδα οικονομικής ελευθερίας υπό τη μορφή των λανθανουσών μεταβλητών χρησιμοποιώντας 27 μετρήσιμες μεταβλητές, και συγκεκριμένα τους δείκτες που δημοσιεύουν οι διεθνείς οργανισμοί πάνω στα σχετικά θέματα. Παράλληλα, η χρησιμοποίηση της PLS-PM, μας επέτρεψε να διερευνήσουμε σε ένα ενιαίο στατιστικό πλαίσιο τις αιτίες και τους παράγοντες που συμβάλλουν καθοριστικά στην αύξηση ή τη μείωση της διαφθοράς καθώς επίσης και τις επιπτώσεις που η διαφθορά προκαλεί για την κοινωνική και οικονομική πρόοδο με στόχο να κατασκευάσουμε ένα νέο δείκτη της διαφθοράς που συμπεριλαμβάνει τις πιο σημαντικές διαστάσεις και πτυχές του υπό διερεύνηση φαινομένου. Οι τιμές του εκτιμώμενου S-CPI δείκτη παρουσιάζονται στον Πίνακα Π.ΙV.6 που ακολουθεί, για ένα δείγμα 40 χωρών από το 1995 έως το 2017. Τα αποτελέσματα του S-CPI δείκτη παρουσιάζονται σε μία κλίμακα από το 0 (πολύ «καθαρή» χώρα) έως το 100 (υψηλή διαφθορά).

3.1. Αξιολόγηση του μοντέλου μέτρησης

Η εγκυρότητα του μοντέλου μέτρησης ελέγχεται μέσω τεσσάρων κριτηρίων ποιότητας: της αξιοπιστίας των δεικτών μέτρησης (indicators reliability), της εσωτερικής συνοχής (internal consistency), της συγκλίνουσας εγκυρότητας (convergent validity) και της διακρίνουσας εγκυρότητας (discriminant validity). Τα αποτελέσματα αυτών των ελέγχων παρουσιάζονται στον Πίνακα Π. IV.1.

Πίνακας Π.ΙV.1 Κριτήρια ποιότητας για το μοντέλο μέτρησης

	AVE	Composite Reliability	Cronbachs Alpha	Communality	Redundancy
ΑΝΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΥΠΟΥ	0,906	0,951	0,901	0,906	
ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ	0,870	0,953	0,925	0,870	
ΑΝΙΣΗ ΔΙΑΝΟΜΗ	0,792	0,917	0,864	0,792	0,170
ΔΙΑΦΘΟΡΑ	0,835	0,962	0,949	0,835	-0,083
ΜΕΓΕΘΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ	0,696	0,821	0,566	0,696	
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	0,866	0,951	0,921	0,866	0,596
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ	0,652	0,902	0,864	0,652	
ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ	0,858	0,960	0,945	0,858	

Ο πρώτος έλεγχος για την αξιοπιστία των δεικτών μέτρησης (indicators reliability) διεξάγεται εξετάζοντας τις φορτίσεις κάθε δείκτη μέτρησης για όλες τις λανθάνουσες μεταβλητές του μοντέλου. Όταν οι τιμές των φορτίσεων είναι μεγαλύτερες από τον κανόνα του ελάχιστου ορίου του 0,70, θεωρείται ότι υπάρχει μεγαλύτερη από κοινού διακύμανση μεταξύ των λανθανουσών μεταβλητών και των δεικτών μέτρησης από ό,τι με τη διακύμανση του σφάλματος. Προχωρώντας σε αυτό τον έλεγχο, θα εξακριβώσουμε το βαθμό συσχέτισης του κάθε δείκτη με την λανθάνουσα του μεταβλητή. Όπως φαίνεται από το Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.2, οι φορτίσεις των 25 δεικτών έχουν τιμή μεγαλύτερη του 0,70 ενώ οι φορτίσεις του βαθμού ελευθερίας των εμπορικών συναλλαγών που περιγράφει την οικονομική ελευθερία και του ποσοστού των φορολογικών εσόδων από πωλήσεις αγαθών που περιγράφει την άνιση διανομή έχουν οριακά τιμές μικρότερες του 0,70. Ακόμη, η ανάλυση των φορτίσεων των παραγόντων κάθε δείκτη για όλες τις λανθάνουσες μεταβλητές αποδεικνύει ότι όλες οι φορτίσεις είναι σημαντικές σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 0,001 εκτός από την επίδραση της ανελευθερίας του τύπου στην άμβλυνση των επιπέδων διαφθοράς όπου εντοπίζεται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 0,014. Η στατιστική σημαντικότητα των φορτίσεων ελέγχθηκε χρησιμοποιώντας μια διαδικασία bootstrap με 500 αναδειγματοληψίες ώστε να προκύψουν οι τιμές t-statistic. Όλες οι φορτίσεις ήταν σημαντικές σε επίπεδο 0,999 (βασισμένο σε διμερή έλεγχο t (499)).

Με το δεύτερο έλεγχο για την εσωτερική συνοχή (internal consistency) των ομάδων (blocks) των παρατηρούμενων μεταβλητών από τις οποίες δημιουργούνται οι λανθάνουσες μεταβλητές θα δούμε εάν οι λανθάνουσες μεταβλητές μετρούν πράγματι αυτό που υποτίθεται ότι μετρούν (Straub et al., 2004). Η εσωτερική συνοχή (internal consistency) ελέγχεται χρησιμοποιώντας το κριτήριο της πολυσύνθετης αξιοπιστίας (composite reliability) που προτείνουν οι Fornell και Larcker (1981). Η πολυσύνθετη αξιοπιστία συγκριτικά με άλλα παραδοσιακά κριτήρια για την εσωτερική συνοχή (π.χ. συντελεστές Cronbach's alpha), έχει το πλεονέκτημα ότι λαμβάνει υπόψη τις διαφορετικές εξωτερικές φορτίσεις των δεικτών και δεν είναι ευαίσθητη στον αριθμό των δεικτών μέτρησης. Η πολυσύνθετη αξιοπιστία εξασφαλίζεται αν οι τιμές κυμαίνονται μεταξύ 0,81 και 1 (Hair et al., 2011). Όπως φαίνεται από τον Πίνακα Π.ΙV.1, οι τιμές της πολυσύνθετης αξιοπιστίας για κάθε λανθάνουσα μεταβλητή είναι μεγαλύτερες από την ελάχιστη αποδεκτή τιμή 0,7. Τα αποτελέσματα αυτά επιβεβαιώνουν ότι όλες οι λανθάνουσες μεταβλητές έχουν την απαιτούμενη εσωτερική συνοχή.

Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγουμε, εξετάζοντας τη μέση εξαγόμενη διασπορά (AVE), δηλαδή το ποσό της διασποράς των λανθανουσών μεταβλητών που οφείλεται στις μετρήσιμες μεταβλητές, συγκριτικά με το αντίστοιχο μέγεθος που σχετίζεται με το σφάλμα μέτρησης. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα Π.ΙV.1, οι μέσες εξαγόμενες διασπορές όλων των λανθανουσών μεταβλητών (AVE) είναι μεγαλύτερες από το 0,60 (μεταξύ 0,652 και 0,906), υπερβαίνοντας κατά πολύ τον κανόνα του 0,50, το οποίο χρησιμοποιείται ως ένα ακόμη κριτήριο ελέγχου της εγκυρότητας και αξιοπιστίας του μοντέλου μέτρησης.

Ο τέταρτος έλεγχος αφορά το κριτήριο της διακρίνουσας εγκυρότητας των Fornell-Larcker (1981), το οποίο ικανοποιείται όταν η τετραγωνική ρίζα της μέσης εξαγόμενης διασποράς (AVE) όλων των μετρούμενων λανθανουσών μεταβλητών είναι μεγαλύτερη από το συσχετισμό τους με άλλες λανθάνουσες μεταβλητές. Όπως φαίνεται από τα στοιχεία του Πίνακα Π.ΙV.2, το κριτήριο της διακρίνουσας εγκυρότητας ικανοποιείται, συνεπώς ότι οι λανθάνουσες μεταβλητές αποτυπώνουν πράγματι εκείνο που δηλώνουν ότι εκτιμούν.

Πίνακας Π.ΙV.2 Το κριτήριο της διακρίνουσας εγκυρότητας των Fornell-Larcker

	ΑΝΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΥΠΟΥ	ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ	ΑΝΙΣΗ ΔΙΑΝΟΜΗ	ΔΙΑΦΘΟΡΑ	ΜΕΓΕΘΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ	ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΑΝΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΥΠΟΥ	0,952							
ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ	0,762	0,933						
ΑΝΙΣΗ ΔΙΑΝΟΜΗ	0,705	0,696	0,890					
ΔΙΑΦΘΟΡΑ	-0,748	-0,948	-0,737	0,914				
ΜΕΓΕΘΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ	0,451	0,385	0,269	-0,328	0,834			
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	0,625	0,795	0,826	-0,829	0,237	0,931		
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ	0,773	0,835	0,777	-0,867	0,340	0,719	0,807	
ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ	0,911	0,889	0,748	-0,873	0,437	0,772	0,846	0,926

Συνοψίζοντας, όλα τα κριτήρια για την αξιοπιστία και εγκυρότητα του μοντέλου μέτρησης μας ικανοποιούνται και ως εκ τούτου όλες οι λανθάνουσες μεταβλητές είναι κατάλληλες για να προχωρήσουμε στην εκτίμηση του δομικού μοντέλου.

3.2 Το δομικό μοντέλο

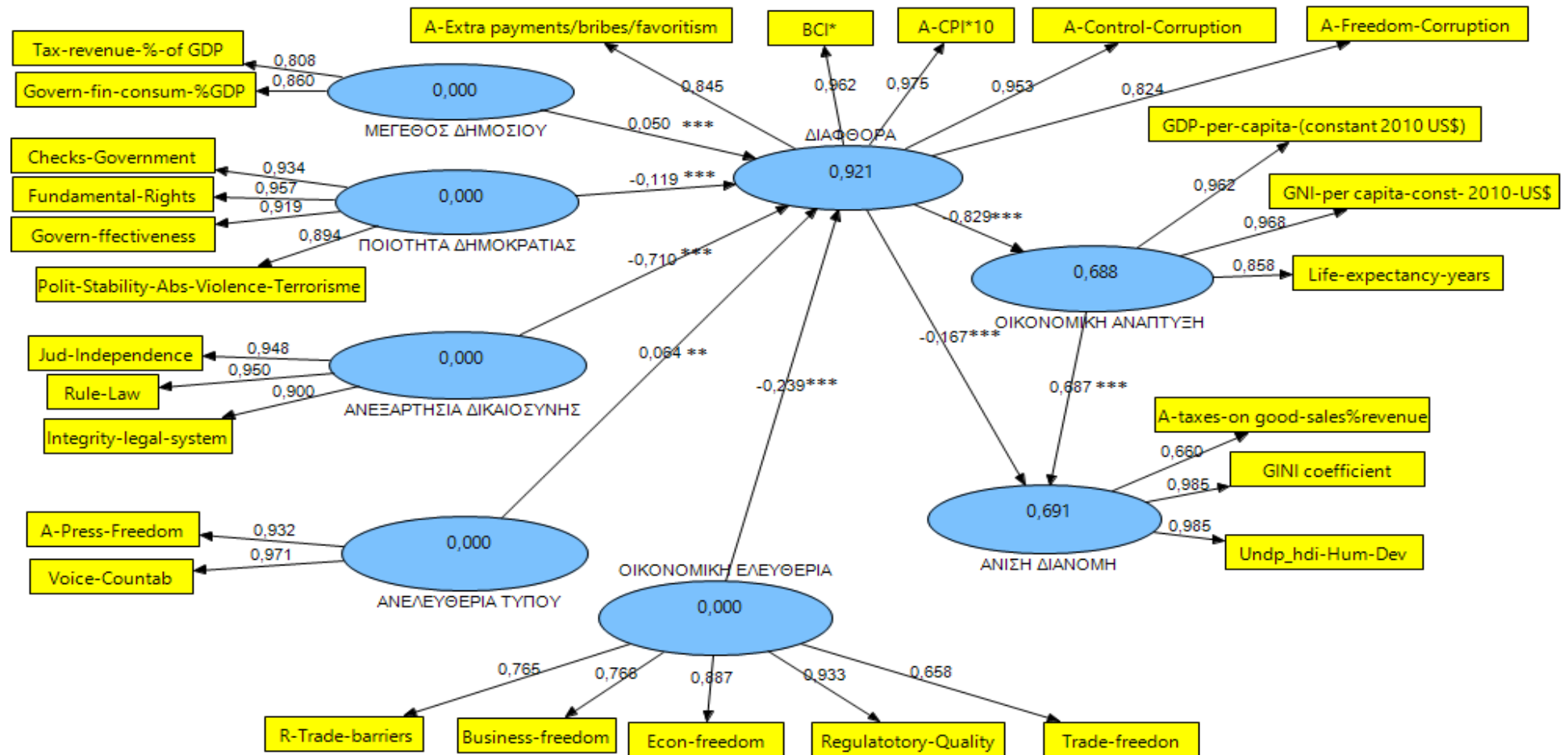
Σε αυτή την ενότητα εξετάζεται το δομικό μοντέλο και ελέγχεται η εγκυρότητα των υποθέσεων της έρευνας μας. Οι σχέσεις μεταξύ των λανθάνουσών μεταβλητών και η στατιστική τους σημαντικότητα εκτιμήθηκαν μέσω μιας PLS bootstrap διαδικασίας με 500 αναδειγματοληψίες (βλ. Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.2). Κατά αυτό τον τρόπο υπολογίστηκαν οι τιμές t-statistic και το τυπικό σφάλμα που παρουσιάζονται στον Πίνακα Π.ΙV.3. Σύμφωνα με τα εμπειρικά ευρήματα, οι πέντε λανθάνουσες μεταβλητές, δηλαδή το μέγεθος του δημοσίου τομέα, η ποιότητα της δημοκρατίας, η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, η ανελευθερία του τύπου και ο βαθμός οικονομικής ελευθερίας εξηγούν το 92,1% της διακύμανσης της διαφθοράς. Αυτό σημαίνει ότι ένα πολύ σημαντικό ποσοστό της διακύμανσης των επιπέδων διαφθοράς εξηγείται στο πλαίσιο αυτού του θεωρητικού μοντέλου (βλ. Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.2).

Η συσχέτιση του μεγέθους του δημοσίου με τη διαφθορά (H_1) επιβεβαιώνεται τόσο σε επίπεδα στατιστικής σημαντικότητας $p < 0,05$ όσο και για $p < 0,001$, αφού ο συντελεστής παρουσιάζει μία θετική και στατιστικά σημαντική επίδραση ($\beta = 0,050$, $t = 4,726$, $p < 0,001$). Συνεπώς η υπόθεση της θετικής επίδρασης του μεγέθους του δημοσίου τομέα στη διακύμανση των επιπέδων διαφθοράς επιβεβαιώνεται και μέσα από αυτό τον έλεγχο.

Εξετάζοντας τις άλλες αιτιώδεις σχέσεις, διακρίνουμε ότι η ποιότητα των δημοκρατικών θεσμών συσχετίζεται αρνητικά και στατιστικά σημαντικά με το ύψος της διαφθοράς και συνεπώς επιβεβαιώνεται η H_2 σε $p < 0,05$ και $p < 0,001$ ($\beta = -0,119$, $t = 3,540$, $p < 0,001$). Παρομοίως τα εμπειρικά ευρήματα επιβεβαιώνουν την ύπαρξη μιας στατιστικά σημαντικής αρνητικής συσχέτισης μεταξύ των επιπέδου ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης και της εξάπλωσης και του ύψους της διαφθοράς και ως εκ τούτου η H_3 γίνεται αποδεκτή ($\beta = -0,710$, $t = 33,812$, $p < 0,001$). Ιδιαίτερα σημαντικό είναι επίσης το εύρημα ότι η ανελευθερία του τύπου επιδρά θετικά και στατιστικά σημαντικά στην αύξηση των επιπέδων διαφθοράς για $p < 0,05$ ($\beta = 0,064$, $t = 2,474$, $p = 0,014$) και συνεπώς η H_4 θα πρέπει να γίνει αποδεκτή.

Παράλληλα διαπιστώσαμε, ότι ο βαθμός οικονομικής ελευθερίας ($\beta = -0,239$, $t = 10,639$, $p < 0,001$) σχετίζεται αρνητικά αλλά στατιστικά σημαντικά με το επίπεδο της διαφθοράς και ως εκ τούτου επιβεβαιώνεται η υπόθεση H_5 τόσο σε $p < 0,05$ όσο και σε $p < 0,001$ αναφορικά με το γεγονός ότι η διασφάλιση από τις νομοθετικές ρυθμίσεις υψηλών επιπέδων οικονομικής ελευθερίας μειώνουν τη διαφθορά σε μια χώρα. Όσον αφορά τις επιδράσεις της διαφθοράς, η τελευταία ασκεί αρνητική και στατιστικά σημαντική επίδραση στην οικονομική ανάπτυξη, με αποτέλεσμα να επιβεβαιώνεται η υπόθεση H_6 σε $p < 0,05$ και $p < 0,001$ ($\beta = -0,829$, $t = 93,523$, $p < 0,001$). Μέσα από την ανάλυση των εμπειρικών δεδομένων αποκαλύπτεται ακόμη ότι η διαφθορά συσχετίζεται αρνητικά και στατιστικά σημαντικά και με την άνιση διανομή τόσο σε $p < 0,05$ όσο και σε $p < 0,001$ ($\beta = -0,167$, $t = 6,551$, $p < 0,001$) και κατά συνέπεια η διαφθορά δεν αυξάνει τις εισοδηματικές ανισότητες όπως έχουμε αρχικά υποθέσει. Η μη επαλήθευση της υπόθεσης H_7 υποδεικνύει ότι όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο της διαφθοράς τόσο μικρότερες είναι οι εισοδηματικές ανισότητες. Τέλος, η οικονομική ανάπτυξη διαπιστώνεται ότι συνδέεται θετικά και στατιστικά σημαντικά με την άνιση διανομή σε $p < 0,05$ και $p < 0,001$ ($\beta = 0,687$, $t = 29,391$, $p < 0,001$), και άρα διαψεύδεται η υπόθεση H_8 .

Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.2 Τα ευρήματα του PLS path modeling (PLS-PM)

*** στατιστικά σημαντικό σε $p < 0,001$
 ** στατιστικά σημαντικό σε $p < 0,05$

Πίνακας Π.IV.3 Path Coefficients: Mean, STDEV, T-Values

	Original Sample (O)	Sample Mean (M)	Standard Deviation (STDEV)	Standard Error (STERR)	T Statistics (O/STERR)	P-Value (two tailed)
ΜΕΓΕΘΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ -> ΔΙΑΦΘΟΡΑ (H ₁)	0,050	0,050	0,011	0,011	4,726	0,000
ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ -> ΔΙΑΦΘΟΡΑ (H ₂)	-0,119	-0,119	0,034	0,034	3,540	0,000
ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ -> ΔΙΑΦΘΟΡΑ (H ₃)	-0,710	-0,709	0,021	0,021	33,812	0,000
ΑΝΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΥΠΟΥ -> ΔΙΑΦΘΟΡΑ (H ₄)	0,064	0,065	0,026	0,026	2,474	0,014
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ -> ΔΙΑΦΘΟΡΑ (H ₅)	-0,239	-0,241	0,022	0,022	10,639	0,000
ΔΙΑΦΘΟΡΑ -> ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ (H ₆)	-0,829	-0,830	0,009	0,009	93,523	0,000
ΔΙΑΦΘΟΡΑ -> ΑΝΙΣΗ ΔΙΑΝΟΜΗ (H ₇)	-0,167	-0,167	0,026	0,026	6,551	0,000
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ -> ΑΝΙΣΗ ΔΙΑΝΟΜΗ (H ₈)	0,687	0,688	0,023	0,023	29,391	0,000

Δεδομένου ότι η PLS-SEM δεν παρέχει μια καθολική επικύρωση του δομικού μοντέλου, υπολογίζεται και αναλύεται στη συνέχεια ο δείκτης "Goodness of Fit" (GoF). Ο GoF είναι ο γεωμετρικός μέσος της μέσης διακύμανσης (communality) (μοντέλο μέτρησης) και του μέσου R^2 για τις ενδογενείς μεταβλητές (δομικό μοντέλο). Η τιμή του κανονικοποιείται μεταξύ 0 και 1. Μια υψηλή τιμή για το δείκτη GoF επικυρώνει το μοντέλο PLS συνολικά. Τα αποτελέσματα αυτής της μέτρησης παρουσιάζονται στον Πίνακα Π.IV.4. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις μας, ο GoF είναι 0,788 και ως εκ τούτου θεωρούμε ότι η προβλεπτική ικανότητα του μοντέλου μας είναι υψηλή.

Πίνακας Π.IV.4: Communality and GoF

	Communality	R Square
ΑΝΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΥΠΟΥ	0,906	
ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ	0,870	
ΑΝΙΣΗ ΔΙΑΝΟΜΗ	0,792	0,691
ΔΙΑΦΘΟΡΑ	0,835	0,921
ΜΕΓΕΘΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ	0,696	
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	0,866	0,688
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ	0,652	
ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ	0,858	
Average	0,809	0,767
GoF		0,788

Εξετάζοντας στη συνέχεια τα εμπειρικά ευρήματα του Πίνακα Π.IV.5, μπορούμε να αντλήσουμε χρήσιμα συμπεράσματα. Κατά αρχήν μέσα από την εμπειρική μας ανάλυση διαπιστώνουμε ότι μια από τις σημαντικότερες αιτίες της διαφθοράς είναι η εξάρτηση και μεροληψία της δικαιοσύνης ($\beta = -0,710$). Καθοριστικό ρόλο για την αύξηση της διαφθοράς διαδραματίζει επίσης ένας χαμηλός βαθμός οικονομικής ανελευθερίας ($\beta = -0,239$) και μία χαμηλής ποιότητας δημοκρατία ($\beta = -0,119$). Όσον αφορά τις συνέπειες της διαφθοράς, παρατηρούμε ότι η διαφθορά υπονομεύει την οικονομική ανάπτυξη ($\beta = -0,829$), ενώ αντίθετα η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης ($\beta = 0,589$) και ένας υψηλότερος βαθμός οικονομικής ελευθερίας ($\beta = 0,198$) θα μπορούσαν να συμβάλλουν καθοριστικά στην επιτάχυνση της αναπτυξιακής διαδικασίας. Εξετάζοντας τις συνέπειες της διαφθοράς στις εισοδηματικές ανισότητες, διαπιστώνουμε ότι παρά την κοινή πεποίθηση ότι η διαφθορά αυξάνει τις εισοδηματικές ανισότητες, η σχέση μεταξύ των δύο αυτών μεταβλητών είναι αρνητική, υποδεικνύοντας ότι στις χώρες με μεγαλύτερη διαφθορά οι εισοδηματικές ανισότητες είναι μικρότερες ($\beta = -0,737$). Τούτο εξηγείται ως ένα βαθμό από το γεγονός ότι σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας μας από το 1995 και έκτοτε, όσο αυξάνει το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης τόσο αυξάνονται και οι εισοδηματικές ανισότητες ($\beta = 0,687$).

Πίνακας Π.IV.5 Total effects (Mean, STDEV,T-Values)

	Original Sample (O)	Sample Mean (M)	Standard Deviation (STDEV)	Standard Error (STERR)	T Statistics (O/STERR)	P-Value (two tailed)
ΜΕΓΕΘΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ -> ΔΙΑΦΘΟΡΑ	0,050	0,050	0,011	0,011	4,726	0,000
ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ -> ΔΙΑΦΘΟΡΑ	-0,119	-0,119	0,034	0,034	3,540	0,000
ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ -> ΔΙΑΦΘΟΡΑ	-0,710	-0,709	0,021	0,021	33,812	0,000
ΑΝΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΥΠΟΥ -> ΔΙΑΦΘΟΡΑ	0,064	0,065	0,026	0,026	2,474	0,014
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ -> ΔΙΑΦΘΟΡΑ	-0,239	-0,241	0,022	0,022	10,639	0,000
ΜΕΓΕΘΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ -> ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	-0,041	-0,041	0,009	0,009	4,731	0,000
ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ -> ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	0,099	0,099	0,028	0,028	3,524	0,000
ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ -> ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	0,589	0,588	0,018	0,018	32,802	0,000
ΑΝΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΥΠΟΥ -> ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	-0,053	-0,054	0,021	0,021	2,459	0,014
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ -> ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	0,198	0,200	0,019	0,019	10,421	0,000
ΔΙΑΦΘΟΡΑ -> ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	-0,829	-0,830	0,009	0,009	93,523	0,000
ΜΕΓΕΘΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ -> ΑΝΙΣΗ ΔΙΑΝΟΜΗ	-0,037	-0,037	0,008	0,008	4,741	0,000
ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ -> ΑΝΙΣΗ ΔΙΑΝΟΜΗ	0,088	0,088	0,025	0,025	3,554	0,000
ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ -> ΑΝΙΣΗ ΔΙΑΝΟΜΗ	0,524	0,523	0,017	0,017	31,273	0,000
ΑΝΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΥΠΟΥ -> ΑΝΙΣΗ ΔΙΑΝΟΜΗ	-0,047	-0,048	0,019	0,019	2,475	0,014
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ -> ΑΝΙΣΗ ΔΙΑΝΟΜΗ	0,176	0,178	0,017	0,017	10,124	0,000
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ -> ΑΝΙΣΗ ΔΙΑΝΟΜΗ	0,687	0,688	0,023	0,023	29,391	0,000
ΔΙΑΦΘΟΡΑ -> ΑΝΙΣΗ ΔΙΑΝΟΜΗ	-0,737	-0,738	0,012	0,012	62,156	0,000

3.3 Ο δείκτης αντιλαμβανόμενης διαφθοράς

Στον Πίνακα Π.IV.6 που ακολουθεί, αποτυπώνονται και παρουσιάζονται οι συγκριτικές μεταβολές του εκτιμώμενου στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης Δείκτη Αντιλαμβανόμενης Διαφθοράς στις 40 υπό εξέταση χώρες για το χρονικό διάστημα 1995-2017 καθώς και κατά υποπεριόδους. Ο ανωτέρω δείκτης, ο οποίος σημειωτέον λαμβάνει τιμές από το 0 (πολύ «καθαρή» χώρα) έως το 100 (χώρα με υψηλή διαφθορά), δίνει πληρέστερες πληροφορίες δεδομένου ότι υπολογίζεται σε ένα ενιαίο στατιστικό πλαίσιο που περιλαμβάνει τόσο τις αιτίες όσο τις συνέπειες της διαφθοράς.

Εστιάζοντας στις ακραίες τιμές που εντοπίσαμε στον Πίνακα Π.IV.6, βρίσκουμε ότι κατά την περίοδο 1995-2017, οι 5 χώρες με τη χαμηλότερη τιμή του δείκτη αντιλαμβανόμενης διαφθοράς είναι η Δανία (13,66), η Φινλανδία (14,13), η Ελβετία (14,65), η Αυστραλία (16,62) και η Σουηδία (16,63). Παράλληλα, μεσαία επίπεδα διαφθοράς εντοπίζονται στις Η.Π.Α (23,9), την Ιαπωνία (24,4), το Βέλγιο (26,44), την Εσθονία (28,04) και τη Γαλλία (29). Όσον αφορά την ελληνική περίπτωση, η Ελλάδα συγκαταλέγεται μεταξύ των χωρών του δείγματος που παρουσιάζουν τα υψηλότερα επίπεδα διαφθοράς (31^η θέση σε σύνολο 40 χωρών), καθώς η τιμή του δείκτη για το χρονικό διάστημα 1995-2017 διαμορφώνεται στις 46,41 μονάδες. Η βαθμολογία της Ελλάδας αποκλίνει σημαντικά από τα επίπεδα του γενικού μέσου όρου των εξεταζόμενων χωρών σε κάθε χρονική περίοδο, αναδεικνύοντας ότι η διαφθορά συνιστούσε ανέκαθεν μία παθογένεια στην κοινωνική και οικονομική ζωή της χώρας που εφάπτεται με ιδιότυπο τρόπο μέσα από διάφορες μορφές κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής παρέκκλισης.

Σε πολύ χειρότερη κατάσταση όσον αφορά την διαφθορά βρίσκεται ένας μικρός αριθμός από τις υπό εξέταση χώρες. Οι 5 χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά διαφθοράς βάσει του εκτιμώμενου στην παρούσα διπλωματική εργασία δείκτη της διαφθοράς (S-CPI) κατά την περίοδο 1995-2017, είναι η Ρωσία (61,76), η Αργεντινή (56,09), η Σερβία (55,65), η Ρουμανία (51,98) και η Κίνα (51,74). Σύμφωνα με τις βαθμολογίες αυτές, η Ρωσία λαμβάνει την τελευταία θέση μεταξύ των χωρών που παρουσιάζονται στον Πίνακα Π.IV.6. Η περίπτωση της Ρωσίας, ως προς το επίπεδο διαφθοράς είναι σχετικά μη αναμενόμενη, καθώς αποτελεί μία από τις ισχυρότερες οικονομίες παγκοσμίως διαθέτοντας υπεραφθονία φυσικών πόρων, χαμηλά επίπεδα δημοσίου χρέους (12% του ΑΕΠ) ενώ την ίδια στιγμή μόνο ένα σχετικά μικρό ποσοστό του πληθυσμού ζει κάτω από το όριο της φτώχειας (περίπου 13%). Ωστόσο, αυτό δεν είναι αρκετό για να επέλθει μια μείωση στα επίπεδα αντιλαμβανόμενης διαφθοράς. Σύμφωνα με τις σχετικές αναλύσεις, τα υψηλά επίπεδα διαφθοράς οφείλονται στην ελλειμματική δημοκρατία με απολυταρχικές τάσεις που υπονομεύει το κράτος δικαίου, τους δημοκρατικούς θεσμούς και την ανεξαρτησία του Τύπου. Οι θεσμικοί αυτοί παράγοντες έχουν ως συνέπεια την ταχεία εξάπλωση της διαφθοράς. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Richard Paddock (1997) για το μέγεθος της διαφθοράς στη Ρωσία «οι δωροδοκίες αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της ρωσικής ζωής, γιατί μέσω της διαφθοράς μειώνεται η σκληρότητα της απολυταρχικής κοινωνίας, διευκολύνοντας τους πολίτες στην παράκαμψη του δυσκίνητου γραφειοκρατικού μηχανισμού». Με βάσει τα εμπειρικά αυτά ευρήματα καθίσταται σαφές ότι για την καταπολέμηση της διαφθοράς θα πρέπει να ενισχυθεί η δημοκρατία και να οικοδομηθεί ένας κράτος δικαίου.

Η εξέταση των μεταβολών του δείκτη της διαφθοράς για το διάστημα 1995-2017 αποκαλύπτει, ότι η μέση διαφθορά κυμάνθηκε στα χαμηλότερα επίπεδα της εικοσαετίας (32,26) κατά το διάστημα 2001-2005, ενώ κατά το χρονικό διάστημα 2010-2014, τα δεδομένα διαφοροποιούνται, καθώς η μέση τιμή της διαφθοράς προσέγγισε τα υψηλότερα

επίπεδα (33,66), προτού ακολουθήσει μία οριακή μείωση κατά μέσο όρο στις χώρες του δείγματος μας κατά τη διετία 2015-2017 (33,12). Οι μεταβολές της διαφθοράς δεν είναι ομοιόμορφες μεταξύ των χωρών. Για παράδειγμα, παρατηρούμε ότι σε χώρες με τα χαμηλότερα επίπεδα διαφθοράς όπως η Δανία, η Φινλανδία, η Ελβετία και η Αυστραλία οι ρυθμοί μεταβολής της διαφθοράς είναι θετικοί και σε πολλές περιπτώσεις οι τιμές του δείκτη S-CPI αυξάνονται με γρήγορους ρυθμούς, ενώ σε χώρες όπως η Εσθονία, η Λετονία, η Πολωνία και η Ρουμανία που ανήκουν στην κατηγορία των χωρών που μαστίζονται από μεσαίας και υψηλής κλίμακας διαφθορά, οι ρυθμοί με τους οποίους μεταβάλλεται η διαφθορά είναι αρνητικοί κατά το ίδιο χρονικό διάστημα. Με βάση αυτές τις πληροφορίες αποκαλύπτεται, ότι οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης κατάφεραν να μειώσουν σε κάποιο βαθμό τα υψηλά επίπεδα διαφθοράς που τις χαρακτήριζαν, ως απόρροια της μετάβασης των οικονομιών τους από "σοσιαλιστικές" σε οικονομίες της αγοράς και της μετατροπής των σχεδόν απολυταρχικών πολιτικών τους συστημάτων σε δημοκρατικά εκλεγμένα πολιτικά συστήματα και καθεστώτα. Λαμβάνοντας υπόψη αυτά τα δεδομένα, είναι προφανές ότι η λήψη μέτρων που θα ενισχύουν τη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών θα συντελέσει στη μείωση της διαφθοράς, δεδομένου ότι όσο χαμηλότερο είναι το επίπεδο δημοκρατίας σε μια χώρα τόσο μεγαλύτερο είναι το επίπεδο διαφθοράς.

Πίνακας Π.IV.6: Ο Δείκτης Διαφθοράς S-CPI

ΧΩΡΕΣ	1995-2000	2001-2005	2006-2009	2010-2014	2015-2017	1995-2017	ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΧΩΡΩΝ (1995-2017)
Αργεντινή	47,54	56,50	59,92	60,64	59,84	56,09	39
Αυστραλία	16,45	15,62	15,89	17,29	18,50	16,62	4
Αυστρία	22,76	20,25	21,49	25,60	25,49	22,97	14
Βέλγιο	29,73	25,64	24,69	25,29	25,44	26,44	17
Βουλγαρία	52,32	49,99	49,61	50,13	48,87	50,41	35
Καναδάς	19,77	18,85	17,73	18,76	19,71	18,99	11
Κίνα	51,64	52,91	53,45	51,48	48,18	51,74	36
Κροατία	53,73	49,16	50,28	48,54	47,73	50,22	34
Κύπρος	30,11	29,10	30,63	33,38	36,43	31,52	20
Τσεχία	40,85	42,32	43,36	43,33	39,43	41,96	27
Δανία	14,08	12,69	12,12	14,09	15,81	13,66	1
Εσθονία	31,34	28,33	27,14	27,03	23,86	28,04	18
Φινλανδία	15,70	12,41	13,25	14,41	14,58	14,13	2
Γαλλία	28,97	28,88	28,18	29,35	29,79	29,00	19

Γερμανία	21,66	20,56	21,43	22,12	21,81	21,50	13
Ελλάδα	41,80	44,21	47,23	51,10	50,36	46,41	31
Ουγγαρία	40,50	40,03	40,93	44,34	46,19	42,05	28
Ισλανδία	15,08	13,52	15,23	20,54	20,36	16,64	6
Ιρλανδία	20,70	18,95	17,65	20,08	20,20	19,59	12
Ιταλία	41,39	39,86	44,23	48,50	46,69	43,79	30
Ιαπωνία	27,18	26,29	22,88	21,60	22,35	24,40	16
Λετονία	47,42	43,64	41,56	43,08	39,53	43,61	29
Λιθουανία	43,13	40,19	40,89	39,09	35,55	40,23	25
Λουξεμβούργο	19,78	15,51	17,40	17,71	17,66	17,71	8
Μάλτα	33,11	32,13	35,13	37,83	37,52	34,85	23
Ολλανδία	17,97	16,41	15,93	17,85	18,26	17,29	7
Νορβηγία	17,86	17,91	18,42	18,46	17,82	18,09	9
Πολωνία	43,13	43,61	42,75	38,61	36,17	41,28	26
Πορτογαλία	30,46	30,72	33,25	35,33	34,78	32,63	21
Ρουμανία	56,49	54,23	49,85	49,32	46,52	51,98	37
Ρωσία	61,51	60,37	63,56	62,99	60,15	61,76	40
Σερβία	61,36	57,92	53,46	51,84	49,71	55,65	38
Σλοβακία	47,44	48,77	45,51	47,94	47,31	47,48	32
Σλοβενία	35,54	34,57	35,29	38,60	39,20	36,43	24
Ισπανία	32,51	28,51	31,83	36,12	40,02	33,29	22
Σουηδία	17,64	15,08	15,71	17,12	17,63	16,63	5
Ελβετία	15,31	14,19	14,21	14,57	14,80	14,65	3
Τουρκία	49,45	50,76	46,42	45,10	46,16	47,83	33
Ηνωμένο Βασίλειο	16,64	17,07	18,27	20,92	19,34	18,30	10
Ηνωμένες Πολιτείες	21,87	22,90	24,38	26,34	24,94	23,90	15
ΜΟ	33,30	32,26	32,53	33,66	33,12	32,99	
ΜΑΧ	61,51	60,37	63,56	62,99	60,15	61,76	
ΜΙΝ	14,08	12,41	12,12	14,09	14,58	13,66	

Ειδικότερα όσον αφορά την Ελλάδα, διαπιστώνουμε ότι κατά την πρώτη πενταετία 1995-2000, η διαφθορά στην Ελλάδα ήταν μεν υψηλή, αλλά λάμβανε τη χαμηλότερη τιμή της 20ετίας (41,8) και ότι κατά το χρονικό διάστημα 2001-2014 εκδηλώνεται μία συνεχή αυξητική τάση στους ρυθμούς με τους οποίους μεταβάλλεται η διαφθορά στην Ελλάδα, λαμβάνοντας την υψηλότερη τιμή της το διάστημα 2010-2014 (51,10). Ιδιαίτερη ανησυχία μάλιστα προκαλεί το γεγονός ότι κατά την διάρκεια σχεδόν είκοσι χρόνων, δηλαδή από το 1995 έως το 2014, η διαφθορά στην Ελλάδα τείνει να αυξάνεται με τους υψηλότερους ρυθμούς από κάθε άλλη χώρα του δείγματος (εκτός της Αργεντινής) και παρουσιάζει μια αντιστροφή της ανοδικής τάσης μόλις κατά τη διετία 2015-2017, όπου διακρίνουμε μία οριακή πτώση (50,36). Η ανοδική αυτή τάση της διαφθοράς στον ελλαδικό χώρο ακόμα και κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης δημιουργεί ένα εξαιρετικά αβέβαιο περιβάλλον που επιτείνεται εξαιτίας της χαμηλής ποιότητας των θεσμών, της μη θεσμοθέτησης ενός συστήματος αυστηρών ποινών, της γενικότερης απαξίωσης των πολιτικών αξιωματούχων στη συνείδηση των πολιτών, της αδυναμίας του ελεγκτικού μηχανισμού να συλλάβει του διαφθορείς αλλά και της ατιμωρησίας στις λιγιστές περιπτώσεις εξιχνίασης υποθέσεων διαφθοράς.

3.4 Συζήτηση των εμπειρικών ευρημάτων

Η παρούσα έρευνα επιχείρησε να εκτιμήσει τον τρόπο με τον οποίο η διαφθορά επηρεάζει την οικονομική μεγέθυνση και τη διανομή του εισοδήματος καθώς επίσης και τις επιδράσεις που ασκούν οι θεσμοί στην ανατροφοδότηση ή την αντιμετώπιση της. Η σχέση μεταξύ των θεσμών, των διαφθοράς, της οικονομικής μεγέθυνσης, και των εισοδηματικών ανισοτήτων αναπτύχθηκε σε τρεις άξονες: τον εννοιολογικό, τον πραγματολογικό και τον υπολογιστικό. Η εννοιολογική διάσταση της διαφθοράς αποδόθηκε με την παρουσίαση της θεωρητικής σκέψης των οικονομολόγων που προσπάθησαν να ερμηνεύσουν τη διαφθορά ως ένα συνολικό και σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο που επιφέρει σοβαρές συνέπειες σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο. Η βιβλιογραφική επισκόπηση ανέδειξε ότι μια ομάδα ερευνητών υποστηρίζει ότι η διαφθορά καθορίζεται από το επίπεδο των δημοκρατικών θεσμών σε μια χώρα και συμβαδίζει με την υπανάπτυξη και συνεπώς ευσταθεί η άποψη ότι οι μη αναπτυγμένες χώρες με χαμηλό κόστος διαφθοράς είναι και επιρρεπείς στη διαφθορά, ενώ άλλοι μελετητές διαπιστώνουν ότι η διαφθορά δεν συναρτάται εν τέλει από το γενικότερο θεσμικό περιβάλλον και το επίπεδο ανάπτυξης μιας χώρας.

Η διπλωματική εργασία επικεντρώθηκε στην παρουσίαση των μορφών διαφθοράς καθώς και στις αιτίες που οδηγούν σε αυτή, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στους θεσμούς με σκοπό την ερμηνεία του πραγματολογικού αποτυπώματος της διαφθοράς χρησιμοποιώντας δεδομένα από 40 χώρες συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας κατά την περίοδο 1995-2017. Η εμπειρική έρευνα σε συνδυασμό με την προηγηθείσα θεωρητική επισκόπηση είχαν ως κύριο στόχο τον προσδιορισμό των παραγόντων που επηρεάζουν τη σχέση μεταξύ των δημοκρατικών θεσμών, της διαφθοράς, της οικονομικής μεγέθυνσης και των οικονομικών ανισοτήτων.

Ο έλεγχος των υποθέσεων έρευνας και η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια της μεθόδου Partial Least Squares Path Modelling (PLS-PM) μέσω δομικών εξισώσεων. Ο βασικότερος λόγος επιλογής της συγκεκριμένης μεθόδου είναι το πλεονέκτημα της έναντι των άλλων παραδοσιακών οικονομετρικών τεχνικών να παρέχει

αξιόπιστες εκτιμήσεις ακόμα και στις περιπτώσεις που έχουμε μικρό αριθμό δείγματος, φαινόμενα πολυσυγραμμικότητας και ενδογένειας ή ακόμα και όταν οι υποθέσεις σχετικά με τις στατιστικές κατανομές των εμπειρικών δεδομένων παραβιάζονται. Με την εφαρμογή της PLS-PM μπορέσαμε και εκτιμήσαμε έμμεσα έννοιες όπως η ποιότητα της δημοκρατίας, η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, η ελευθερία του τύπου, τα επίπεδα οικονομικής ελευθερίας υπό τη μορφή των λανθανουσών μεταβλητών χρησιμοποιώντας 27 μετρήσιμες μεταβλητές, και συγκεκριμένα τους δείκτες που δημοσιεύουν οι διεθνείς οργανισμοί πάνω στα σχετικά θέματα. Παράλληλα, η χρησιμοποίηση της PLS-PM επέτρεψε να διερευνήσουμε σε ένα ενιαίο πλαίσιο τις αιτίες και τους παράγοντες που συμβάλλουν καθοριστικά στην αύξηση ή τη μείωση της διαφθοράς καθώς επίσης και τις επιπτώσεις που η διαφθορά προκαλεί για την κοινωνική και οικονομική πρόοδο, με στόχο να κατασκευάσουμε ένα δείκτη της διαφθοράς που συμπεριλαμβάνει τις πιο σημαντικές διαστάσεις και πτυχές του υπό διερεύνηση φαινομένου.

Ένα από τα ζητήματα που μας απασχόλησαν, ήταν οι αιτίες της διαφθοράς και συγκεκριμένα με ποιο τρόπο επιδρούν στη διαφθορά οι δημοκρατικοί θεσμοί σε μια χώρα, αλλά και οι νομοθετικές ρυθμίσεις που εξασφαλίζουν έναν υψηλό βαθμό οικονομικής ελευθερίας στον ιδιωτικό τομέα, τόσο στο εσωτερικό μιας χώρας όσο και στο διεθνές περιβάλλον μέσα από το ελεύθερο εμπόριο. Τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν ότι οι σημαντικότερες αιτίες της διαφθοράς στις υπό εξέταση χώρες ήταν η εξάρτηση και μεροληψία της δικαιοσύνης από διάφορες ομάδες συμφερόντων και ελίτ, οι ρυθμίσεις που περιορίζουν την οικονομική ελευθερία και το χαμηλό επίπεδο της δημοκρατίας στις χώρες αυτές. Για τους άλλους καθοριστικούς παράγοντες οι οποίοι θεωρούνται σημαντικοί στη βιβλιογραφία (μέγεθος του δημοσίου τομέα και ανελευθερία του τύπου), τα εμπειρικά δεδομένα ανέδειξαν μια στατιστική αλλά λιγότερο σημαντική στην εξήγηση της διακύμανσης της αντιλαμβανόμενης διαφθοράς μεταξύ των χωρών. Το μέγεθος του δημοσίου τομέα και ο βαθμός κρατικής παρέμβασης στην οικονομία όπως και η ανελευθερία του τύπου συντελούν αλλά σε πολύ μικρότερο βαθμό στην αύξηση της διαφθοράς. Ως εκ τούτου, μια αποτελεσματική πολιτική για την καταπολέμηση της διαφθοράς είναι η όσον το δυνατόν μεγαλύτερη ανεξαρτητοποίηση της δικαιοσύνης από την επιρροή ισχυρών ομάδων συμφερόντων και η έκδοση αμερόληπτων αποφάσεων οι οποίες δε θα εξυπηρετούν σκοπίμως τα συμφέροντα των οικονομικών και πολιτικών ελίτ σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Η διαφθορά θα μειωθεί επίσης σημαντικά αν ελαχιστοποιηθούν τα γραφειοκρατικά εμπόδια και οι μη υγιείς κανόνες ρυθμίσεων που περιορίζουν την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα και την οικονομική ελευθερία στις συναλλαγές σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Η ενίσχυση της δημοκρατίας συνιστά ένα ακόμη όπλο για την αντιμετώπιση της διαφθοράς. Ο περιορισμός του δημοσίου τομέα δεν φαίνεται να συμβάλλει καθοριστικά στην μείωση επιπέδων διαφθοράς, όπως επίσης και η προώθηση μεγαλύτερης ελευθερίας του τύπου.

Όσον αφορά τις κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες της διαφθοράς, διαπιστώθηκε ότι όσο πιο υψηλό ήταν το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης κατά την περίοδο 1995-2017 στις υπό εξέταση χώρες, τόσο τα κρούσματα της διαφθοράς ήταν αριθμητικά λιγότερα και το μέγεθος της διαφθοράς αισθητά μικρότερο. Παρά τα θετικά αυτά αποτελέσματα για τις ανεπτυγμένες οικονομίες, έχει ενδιαφέρον το εύρημα ότι η οικονομική μεγέθυνση, το χαμηλό επίπεδο διαφθοράς και η μακροχρόνια δημοκρατία δεν οδηγεί, όπως θα αναμενόταν σε μια μείωση των εισοδηματικών ανισοτήτων, αλλά αντιθέτως με τα όσα θα προέβλεπε ο Kuznets (1955), στις υπό εξέταση χώρες με το υψηλότερο επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης και τα χαμηλότερα επίπεδα διαφθοράς οι εισοδηματικές ανισότητες διευρύνονται από τη δεκαετία του 1990 και έκτοτε. Η άνιση διανομή

εμφανίζεται αισθητά μικρότερη στις χώρες με υψηλή κρατική παρέμβαση στην οικονομία, αλλά και υψηλότερα επίπεδα διαφθοράς και μικρότερη ελευθερία του Τύπου, ένα εμπειρικό αποτέλεσμα εκ διαμέτρου αντίθετο με εκείνα των προηγούμενων ερευνών (Gupta et al.,1998; Frisch, 1996; Brempong 2001; Aburime, 2009).

3.5 Αντί Επιλόγου: προτάσεις για την αντιμετώπιση της διαφθοράς

Η τελευταία αυτή ενότητα επικεντρώνεται στη διατύπωση προτάσεων που προκύπτουν από τα εμπειρικά μας ευρήματα και εφάπτονται στους άξονες της δημοκρατίας, της δικαιοσύνης και της οικονομικής και κοινωνικής ελευθερίας, καθώς όπως διαπιστώσαμε μέσα από την εμπειρική μας ανάλυση, συνιστούν τους κύριους θεσμικούς παράγοντες που προσδιορίζουν καθοριστικά το επίπεδο της διαφθοράς σε μια χώρα.

Η εμπειρική διερεύνηση αποκάλυψε, ότι το μέγεθος του δημοσίου τομέα δεν οδηγεί αναγκαστικά, όπως υποστηρίζουν αρκετοί αναλυτές, σε ένα διεφθαρμένο πολιτικό σύστημα. Αντιθέτως καθίσταται σαφές, ότι σκανδιναβικές χώρες όπως η Δανία, η Φιλανδία και η Σουηδία, που διατηρούν ένα υψηλό μέγεθος του δημοσίου τομέα αποτελούν τις χώρες με τη μικρότερη διαφθορά. Το χαμηλό επίπεδο διαφθοράς στις σκανδιναβικές χώρες, όπως πολύ σωστά έχει επισημάνει η Διεθνής Διαφάνεια, είναι απόρροια των υψηλών επιπέδων δημοκρατίας, της ελευθερίας του Τύπου, της πρόσβασης στην πληροφορία για τον κρατικό προϋπολογισμό, της ακεραιότητας των ανθρώπων σε θέσεις εξουσίας, καθώς επίσης και, της αμεροληψίας και της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης. Το συμπέρασμα ότι το μέγεθος του δημοσίου τομέα δεν συνιστά την κύρια αιτία της διαφθοράς, επιβεβαιώνεται εάν λάβουμε υπόψη την περίπτωση της Ελλάδας αλλά και της Ιταλίας, οι οποίες παρά το γεγονός ότι το μέγεθος του δημοσίου τομέα δεν είναι σχετικά μεγάλο και το κοινωνικό κράτος δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένο, το επίπεδο της διαφθοράς είναι σημαντικά υψηλότερο, εξαιτίας κυρίως της ανάπτυξης πρακτικών θεσμικής ευνοιοκρατίας και πελατειακών σχέσεων. Οι διαπιστώσεις αυτές σε συνδυασμό με τα ευρήματα της οικονομετρικής ανάλυσης, ανέδειξε ότι τα εκτεταμένα κρούσματα διαφθοράς δεν συνδέονται τόσο με το βαθμό παρέμβασης του κράτους στην οικονομία με στόχο την προώθηση της κοινωνικής ευημερίας μέσα από κοινωνικές παροχές για τη βελτίωση του κοινωνικού επιπέδου διαβίωσης και τη μείωση της φτώχειας, αλλά με τις παθογένειες της γραφειοκρατίας, της αδιαφάνειας και της ατιμωρησίας. Ως εκ τούτου, ο περιορισμός της παρέμβασης του κράτους δεν αναμένεται να συμβάλλει καθοριστικά στη μάχη κατά της διαφθοράς, αλλά ούτε φαίνεται να συνιστά έναν από τους πλέον αποτελεσματικούς τρόπους πρόληψης κατά της διαφθοράς.

Για την καταπολέμηση της διαφθοράς, είναι αναγκαία η λήψη μέτρων με σκοπό την πρόληψη ή την τιμωρία της διαφθοράς στον δημόσιο τομέα. Μεταξύ αυτών των μέτρων διακρίνονται ως τα πλέον κατάλληλα εκείνα που έχουν στόχο τον περιορισμό της κακοδιαχείρισης ή της κατασπατάλησης δημοσίων πόρων αλλά και τη καταχρηστική άσκηση εξουσίας προς όφελος ιδιωτικών συμφερόντων. Με άλλα λόγια δεν θα πρέπει να μειωθεί εν γένει η παρέμβαση του κράτους στην οικονομία, αλλά να μηδενιστούν εκείνες οι παρεμβάσεις του κράτους που παρεκκλίνουν από τις αρχές της νομιμότητας, τις αρχές του δημοσίου συμφέροντος και της χρηστής διοίκησης. Για την επίτευξη αυτού του στόχου απαιτείται η μείωση της γραφειοκρατικής διαμεσολάβησης, η απλούστευση των κανονισμών, η ενίσχυση της λογοδοσίας και η αύξηση της διαφάνειας. Ειδικότερα, όσον αφορά την τελευταία, θα πρέπει να σημειωθεί ότι στις οικονομίες της αγοράς, οι πολίτες και οι επιχειρηματίες λειτουργώντας με άξονα το ιδιωτικό όφελος βρίσκονται συχνά

αντιμέτωποι με διάφορους περιορισμούς, οι οποίοι πολλές φορές για να ξεπεραστούν απαιτούνται πρακτικές αδιαφάνειας. Η διαφθορά ενισχύεται κάθε φορά που αναπτύσσονται αρνητικοί παράγοντες, όπως η αδιαφάνεια και η πολιτική αστάθεια. Για να μειωθεί λοιπόν η διαφθορά, είναι απαραίτητο να αντιμετωπιστεί με αποτελεσματικό τρόπο η αδιαφάνεια. Με πηγή έμπνευσης τα παραδείγματα άλλων "καθαρών" χωρών κρίνεται απαραίτητο να αναπτυχθούν αποτελεσματικότεροι μηχανισμοί για τη συμμετοχή του κοινού στη δημόσια λογοδοσία – περιλαμβανομένων του δικαιώματος πρόσβασης στην πληροφορία και της εφαρμογής των αρχών των ανοιχτών δεδομένων. Προς αυτή την κατεύθυνση θα μπορούσε να συμβάλει και η κοινωνία των πολιτών διεκδικώντας θεσμικές μεταρρυθμίσεις για την ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας των κρατικών λειτουργιών.

Η αποτελεσματικότητα των ρυθμιστικών και κανονιστικών παρεμβάσεων εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό και από τα εκπαιδευτικά προγράμματα κάθε χώρας. Σημαντικό ρόλο για την καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα μπορεί να επιτελέσει και η εκπαίδευση και κατάρτιση των υπαλλήλων και των πολιτών. Ειδικότερα, όσον αφορά τους τελευταίους, τα εθνικά κράτη καθώς και οι πολιτικοί αξιωματούχοι στους διεθνείς οργανισμούς οφείλουν να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη και εφαρμογή ειδικών προγραμμάτων αφιερωμένα στην ευαισθητοποίηση των πολιτών κατά της διαφθοράς. Αναγκαίες ακόμη είναι οι αλλαγές στο υφιστάμενο νομικό πλαίσιο που διέπει τους μηχανισμούς καταγγελίας για την εξιχνίαση και την αντιμετώπιση πιθανών κρουσμάτων διαφθοράς.

Σύμφωνα με αποτελέσματα της έρευνας μας, η πολιτική εξουσία μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην καταπολέμηση ή την ενίσχυση των κρουσμάτων διαφθοράς. Σε αρκετές καθαρές χώρες η πολιτική εξουσία έχει ως σκοπό την άμεση ή έμμεση ικανοποίηση του δημοσίου συμφέροντος και ορίζει ως καθήκον των πολιτικών αξιωματούχων την πάταξη των φαινομένων διαφθοράς και της κακοδιοίκησης. Ωστόσο, αυτό δεν ισχύει για όλες τις χώρες. Αντιθέτως, στις περισσότερες από τις εξεταζόμενες χώρες εκ του αποτελέσματος φαίνεται ότι η πολιτική βούληση είναι μάλλον υπέρ της διατήρησης των φαινομένων της διαφθοράς. Οι διεθνείς οργανισμοί ως μια λύση σε αυτό το φαύλο κύκλο προτείνουν τη διεθνή συνεργασία και επιτήρηση, με σκοπό να αυξηθεί ο αριθμός των κρατών που επιλέγουν να ενισχύσουν τις δημοκρατικές διαδικασίες και να οικοδομήσουν θεσμούς λογοδοσίας και αποτελεσματικότερου ελέγχου. Δεδομένου ότι η μείωση της διαφθοράς έχει καίρια σημασία για την οικονομική ανάπτυξη, η λήψη μέτρων που θα ενισχύουν τη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών καθίσταται απαραίτητη. Τα κράτη θα πρέπει να υποχρεωθούν να εφαρμόσουν πολιτικές πρόληψης της διαφθοράς ενισχύοντας τη διαφάνεια και θεσπίζοντας νόμους που επιτρέπουν την πρόσβαση σε δημόσιες πληροφορίες, και αποδέχονται τον θεσμό και την προστασία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος και είναι γενικά ανοικτοί σε εξωτερικούς ελέγχους. Στο πλαίσιο αυτό, εντάσσεται και η ανάγκη επαρκούς χρηματοδότησης οργανώσεων που διενεργούν έρευνες ανοικτής πηγής και πραγματοποιούν ψηφιακή συλλογή στοιχείων για τη διαφθορά, με στόχο την αποκάλυψη διεφθαρμένων αξιωματούχων και τη διασφάλιση λογοδοσίας.

Για την προστασία των αρχών της νομιμότητας και της διαφάνειας, που αποτελούν βασικές παραμέτρους μείωσης της διαφθοράς, είναι απαραίτητο να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι καταχρήσεις που στρεβλώνουν τη δημοκρατία και τις πολιτικές διεργασίες. Στην κατεύθυνση αυτή, προσανατολίζονται δράσεις των αποστολών παρακολούθησης των εκλογών, που σκοπό έχουν την τήρηση των διαδικασιών που προβλέπονται από την εκλογική νομοθεσία. Ωστόσο, οι επιδράσεις της διαφθοράς διαχέονται πέρα από τα όρια των εκλογικών διαδικασιών μέσα από τις δραστηριότητες των πολιτικών κομμάτων και των ομάδων πίεσης. Έτσι λοιπόν, σε σχετική Έκθεση της

Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων για τη διαφθορά (2017), προτείνεται ότι ο ρόλος των πολιτικών κομμάτων ως διαύλων δημοκρατικής εκπροσώπησης και πολιτικής συμμετοχής, υπαγορεύει μία διαφανέστερη ρύθμιση της χρηματοδότησης τους μέσα από την πλήρη κοινοποίηση των στοιχείων ταυτότητας των χορηγών καθώς και των λοιπών οικονομικών πηγών. Παράλληλα, υπογραμμίζει ότι οι δραστηριότητες των ομάδων πίεσης, πρέπει να επαναπροσδιοριστούν με βάση τις αρχές της δημοσιότητας και της διαφάνειας, προκειμένου να εξασφαλιστεί ίση πρόσβαση στους φορείς λήψης αποφάσεων και να εξαλειφθεί τόσο η διαφθορά όσο και οι κίνδυνοι που σχετίζονται με τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Κατά συνέπεια, κρίνεται αναγκαία η εφαρμογή της απαραίτητης δέσμης μέτρων για τον εντοπισμό και τον στιγματισμό κρυφών, αντιδεοντολογικών και παράνομων μορφών δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται από τις ομάδες πίεσης. Τέλος, υπογραμμίζεται η ανάγκη προώθησης διαφανών πρακτικών μέσω της εκπόνησης κωδίκων συμπεριφοράς και ειδικών μέτρων για τη διαφάνεια, προκειμένου να προλαμβάνεται και να διερευνάται οποιαδήποτε απάτη ή αθέμιτη συμπεριφορά.

Εκτός από την ευαισθητοποίηση της κοινωνίας των πολιτών, οι δικαστικοί λειτουργοί δύναται και οφείλουν να διαδραματίζουν ουσιώδη ρόλο στην αντιμετώπιση της διαφθοράς. Και πράγματι αυτό συμβαίνει στις χώρες όπου λειτουργεί μια ανεξάρτητη και αμερόληπτη δικαιοσύνη. Σε χώρες όμως με υψηλά επίπεδα διαφθοράς, όπως η Ελλάδα, το συνολικό πλέγμα ενεργειών και μεθοδεύσεων της διαφθοράς ενισχύεται κάθε φορά που τα άτομα που κατέχουν εξουσία και παραβιάζουν την νομοθεσία δεν τιμωρούνται για τις πράξεις τους γιατί και η ίδια δικαιοσύνη δεν λειτουργεί αμερόληπτα. Όταν το κράτος δικαίου και η λειτουργία του δικαστικού συστήματος υπονομεύεται από τη διαφθορά, η αντιμετώπιση των κρουσμάτων της διαφθοράς είναι σχεδόν αδύνατη, γιατί εκείνοι που καλούνται να λύσουν το πρόβλημα είναι μέρος του προβλήματος, γιατί με άλλα λόγια οι ίδιοι οι δικαστές, δικηγόροι, εισαγγελείς, και αστυνομικοί υπάλληλοι είναι διεφθαρμένοι με αποτέλεσμα την ατιμωρησία, η οποία καθιερώνει ως ένα μόνιμο φαινόμενο τη διαφθορά. Στις μη καθαρές αυτές χώρες είναι αναγκαία η χάραξη στρατηγικών και η λήψη μέτρων για την καταπολέμηση της ατιμωρησίας καθώς και η ενίσχυση της λογοδοσίας των κυβερνητικών αξιωματούχων και των δημοσίων λειτουργών που επιτελούν εκτελεστικούς ρόλους. Σύμφωνα πάντα με τη Διεθνή διαφάνεια, θα πρέπει να ενθαρρύνεται η αποκάλυψη κρουσμάτων διαφθοράς και να προστατεύονται τα μέλη κοινωνικών οργανώσεων, συμπεριλαμβανομένων των ενώσεων και κινημάτων για την καταπολέμηση της διαφθοράς, δημοσιογράφων, και μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος που αποκαλύπτουν και καταγγέλλουν κρούσματα διαφθοράς και παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ένα άλλο μέτρο που προτείνεται επίσης από τους διεθνείς οργανισμούς, είναι η ενθάρρυνση της συμμετοχής των κατά τόπους αστυνομικών υπαλλήλων και των εισαγγελικών αρχών σε προγράμματα κατάρτισης. Αρκετοί αναλυτές υποστηρίζουν ακόμη, ότι θα ωφελούσε σημαντικά και η αυτό-οργάνωση των ίδιων των πολιτών με αιτήματα την εφαρμογή θεσμικών μεταρρυθμίσεων για την ενίσχυση της λογοδοσίας και την καταπολέμηση της ατιμωρησίας. Η δυνατότητα των δικαστικών αρχών και των λοιπών δρώντων θα μπορούσε επίσης να ενισχυθεί με την ανάπτυξη στενότερων συνεργασιών σε διεθνές επίπεδο για την καταπολέμηση της διαφθοράς.

Την ίδια στιγμή, ο διασυννοριακός χαρακτήρας πολλών δραστηριοτήτων διαφθοράς αποτελεί σημαντικό εμπόδιο για την καταπολέμηση φαινομένων δωροδοκίας ή κατάχρησης δημόσιων κονδυλίων. Σύμφωνα με τα εμπειρικά ευρήματα, ο περιορισμός των πράξεων δωροδοκίας ή υπεξαίρεσης συνιστά έναν αποτελεσματικό τρόπο μείωσης των επιπέδων διαφθοράς. Στη συγκεκριμένη βάση, καθίσταται αναγκαία η αναβάθμιση της δικαιοδοσίας των εθνικών εισαγγελικών αρχών και δικαστηρίων παράλληλα με την

ενίσχυση της περιφερειακής συνεργασίας μεταξύ των οργάνων επιβολής του νόμου και των δικαστικών οργάνων, ώστε να παρέχεται η δυνατότητα επιβολής των προβλεπόμενων κυρώσεων στους διαφθορείς, ανεξάρτητα από το γεωγραφικό τόπο που διεπράχθη το έγκλημα. Με λίγα λόγια, η ανάπτυξη δράσεων για την προώθηση της διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ των οργάνων καταπολέμησης της διαφθοράς, θα συνέκλινε στην ενίσχυση της αξιοπιστίας των δημόσιων πολιτικών και θα αποτελούσε αποφασιστικό βήμα για τη μείωση των επιπέδων διαφθοράς. Στην κατεύθυνση αυτή συγκλίνει και η ανάπτυξη στενότερης συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ και του Ευρωπαϊκού Ελεγκτικού Συνεδρίου.

Η επιβεβαίωση της υπόθεσης ότι η διαφθορά παράγεται και ενδυναμώνεται όταν τα επίπεδα ανεξαρτησίας του Τύπου είναι χαμηλά, αντανακλά τη σημασία των ανεξάρτητων μέσων ενημέρωσης, εντός και εκτός διαδικτύου, στην καταπολέμηση της διαφθοράς και στην καταγγελία παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ιδιαίτερη σημασία τους έγκειται στο γεγονός, ότι η πολυμορφία και ανεξαρτησία των μέσων ενημέρωσης διαδραματίζει εξέχοντα ρόλο στη διασφάλιση της διαφάνειας και του ελέγχου μέσα από τη δημοσιοποίηση, τη διερεύνηση και την αποκάλυψη μεθοδεύσεων διαφθοράς, καθώς και μέσα από την ενίσχυση της ευαισθητοποίησης του κοινού όσον αφορά τη σύνδεση μεταξύ διαφθοράς και παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Συνεπώς, η απουσία ελεύθερων μέσων ενημέρωσης, δεν περιορίζει απλά το θεμελιώδες δικαίωμα της ελευθερίας έκφρασης, αλλά δημιουργεί παράλληλα πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη αδιαφανών πρακτικών, διαφθοράς και αθέμιτης συμπεριφοράς.

Η αύξηση της διαφθοράς οφείλεται, όπως είδαμε επίσης, στην περιστολή των ελευθεριών των μέσων ενημέρωσης καθώς και στην εξάρτηση των μέσων μαζικής επικοινωνίας από οικονομικά συμφέροντα. Η ανελευθερία των μέσων ενημέρωσης και η εξάρτηση του Τύπου συγκλίνει πολλές φορές με τον κλονισμό των δημοκρατιών και την υπονόμευση της κοινωνίας των πολιτών. Σύμφωνα με την Έκθεση της Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων (2017), η ανάπτυξη δράσεων για την ενίσχυση του σεβασμού της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης, ιδιαίτερα στις διεθνείς σχέσεις της ΕΕ με τρίτες χώρες, κρίνεται απαραίτητη ώστε να εξιχνιαστούν και να αντιμετωπιστούν πρακτικές και φαινόμενα διαφθοράς. Η ελευθερία στην ενημέρωση θα πρέπει να διασφαλισθεί μέσω της εθνικής νομοθεσίας και τη διαφάνεια όσον αφορά το ιδιοκτησιακό καθεστώς των μέσων ενημέρωσης και τις χορηγικές συμφωνίες που αναπτύσσονται. Ταυτόχρονα, υπογραμμίζεται η σημασία ενός ανοιχτού και ασφαλούς διαδικτύου για την ευαισθητοποίηση των χρηστών σχετικά με πρακτικές διαφθοράς ατόμων, οργανισμών και κυβερνήσεων αλλά και για την προστασία των ακτιβιστών. Προς αυτή την κατεύθυνση θεωρείται αναγκαία η θεσμοθέτηση ενός νέου νομοθετικού πλαισίου για την αποποινικοποίηση της συκοφαντικής δυσφήμισης η οποία περιστελλει την ελευθερία της έκφρασης.

Υπέρ της αύξησης της διαφθοράς συντελούν τέλος, οι μεθοδεύσεις μεγάλης διαφθοράς από τον ιδιωτικό τομέα όπως οι φορολογικοί παράδεισοι, η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, η φοροδιαφυγή. Πρακτικές αυτής της μορφής υιοθετούνται με σκοπό να παρακαμφθεί και να αποφευχθεί η εποπτεία από κρατικές ρυθμιστικές και φορολογικές αρχές αποστερώντας εν τέλει σημαντικά φορολογικά έσοδα από τα δημόσια ταμεία. Όπως διαπιστώνουν αρκετοί αναλυτές, ο περιορισμός της φοροδιαφυγής αποτελεί έναν αποτελεσματικό τρόπο μείωσης της διαφθοράς. Ως εκ τούτου, κρίνεται αναγκαία η σύσταση και εδραίωση ανεξάρτητων και αποτελεσματικών οργανισμών επιφορτισμένων με καθήκοντα δίωξης του οικονομικού εγκλήματος και προστασίας του δημοσίου συμφέροντος, σε συνδυασμό με την εφαρμογή των απαραίτητων

μεταρρυθμίσεων ώστε να καλυφθούν τα συστημικά κενά στα εθνικά νομικά πλαίσια, τα οποία μέχρι σήμερα φαίνεται να επιτρέπουν τη φυγάδευση μη νόμιμων εσόδων στο εξωτερικό. Την ίδια στιγμή, κρίσιμο ζήτημα αποτελεί το γεγονός, ότι ακόμη και σε χώρες που έχουν δημιουργηθεί θεσμικά όργανα και έχει παραχθεί νομοθεσία για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, εντούτοις η εφαρμογή τους στην πράξη έχει κριθεί ανεπαρκής, γεγονός που αναδεικνύει όχι μόνο την ανυπαρξία δέσμευσης σε επίπεδο πολιτικής, αλλά και τις αφετηρίες που δημιουργούνται οι μορφές της διαφθοράς. Έτσι λοιπόν, δεν απαιτείται μονάχα η θεσμοθέτηση των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων, αλλά και η υλοποίησή τους μέσα από πολιτικές μηδενικής ανοχής έναντι των φορολογικών παραδείσων και της νομιμοποίησης των εσόδων. Ταυτόχρονα, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η περαιτέρω εμβάθυνση της διεθνούς συνεργασίας μέσα από την ενίσχυση των διεθνών προτύπων διαφάνειας, ώστε να αντιμετωπιστεί η μάλιστα της αθέμιτης ροής κεφαλαίων από αναπτυσσόμενες χώρες, αλλά και να προσδιοριστεί το ιδιοκτησιακό καθεστώς μυστικών εταιρειών που χρησιμεύουν ως μέσα φοροδιαφυγής και απάτης. Όπως γνωρίζουμε, πολλές τρίτες χώρες δεν έχουν ακόμα την ικανότητα να ανταλλάσσουν φορολογικά στοιχεία με χώρες της ΕΕ και, ως εκ τούτου, δεν λαμβάνουν στοιχεία από χώρες της ΕΕ όσον αφορά πολίτες τους που ενδέχεται να φοροδιαφεύγουν. Συνεπώς, κάθε στρατηγική καταπολέμησης της φοροδιαφυγής είναι απαραίτητο να συνεπικουρείται από δράσεις προστασίας των τρίτων χωρών, όπως η παροχή βοήθειας και τεχνογνωσίας για την ανάπτυξη περισσότερο αποτελεσματικών, δίκαιων και διαφανών φορολογικών συστημάτων στις χώρες αυτές. Προς αυτή την κατεύθυνση συγκλίνει και η εφαρμογή προτύπων για την υποβολή δημοσίων εκθέσεων εκ μέρους των πολυεθνικών εταιρειών που εδράζονται σε τρίτες χώρες, αναφορικά με οικονομικές πληροφορίες που αφορούν κάθε δικαιοδοσία στην οποία δραστηριοποιούνται, προκειμένου να αποτρέπονται καταστάσεις διαφθοράς και φοροαποφυγής. Σύμφωνα με ευρωπαϊούς αναλυτές, τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα πρέπει να ενισχύσουν τα προγράμματά τους στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας με τρίτες χώρες, ούτως ώστε να προωθήσουν την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών και αποτελεσματικών εργαλείων για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής.

Μέσα από τη δέσμη των προτάσεων που προηγήθηκε, γίνεται αντιληπτό, ότι ο κοινός παρονομαστής που προσδιορίζει την επιτυχία κάθε δράσης είναι ο βαθμός αποτελεσματικότητάς της. Κάθε παρέμβαση πρέπει να προσαρμόζεται συνεχώς με βάση τις ανάγκες και το πλαίσιο μιας χώρας, ώστε να μεγιστοποιηθεί η ευελιξία υιοθέτησης των δράσεων αλλά και η βελτίωση της αποτελεσματικότητά τους. Ως εκ τούτου, ο βασικότερος τροφοδότης διαφθοράς δεν εδράζεται στο μέγεθος του κράτους ή στη θεσμοθέτηση μεταρρυθμίσεων για την αντιμετώπιση της διαφθοράς, αλλά εξαρτάται αποφασιστικά από την αναποτελεσματικότητα των κρατών να υλοποιήσουν πολιτικές μηδενικής ανοχής για την πάταξη της διαφθοράς. Οι έκδηλες αυξήσεις των φαινομένων διαφθοράς, με άλλα λόγια, σχετίζονται σημαντικά με την αδυναμία υλοποίησης των θεσμοθετημένων μεταρρυθμίσεων και την αδυναμία διασφάλισης της νομιμότητας, της προστασίας του δημοσίου συμφέροντος, της διαφάνειας, και της χρηστής διοίκησης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Πίνακας Α.Ι.1

The Bayesian Corruption Indicator, BCI*	Ο Bayesian δείκτης διαφθοράς BCI δημοσιεύτηκε από τον Standaert (2015) συνδυάζοντας δεδομένα από 20 διαφορετικές έρευνες και 80 διαφορετικές ερωτήσεις αναφορικά με τα επίπεδα της αντιλαμβανόμενης διαφθοράς. Ο δείκτης BCI λαμβάνει αριθμητικές τιμές από το 0 (πολύ «καθαρή» χώρα) έως το 100 (υψηλή διαφθορά).
Freedom from Corruption (A-Freedom-Corruption)	Ο δείκτης Freedom from Corruption δημοσιεύεται από το Heritage Foundation. Ο δείκτης αυτός μετασχηματίζει τα πρωτογενή στοιχεία του δείκτη CPI σε μία κλίμακα από το 0-100, πολλαπλασιάζοντας με το συντελεστή 10 όσα δεδομένα του CPI αφορούσαν την περίοδο πριν το 2012 όπου ο CPI αξιολογούσε τη διαφθορά σε μία κλίμακα από το 0-10. Για παράδειγμα, εάν η βαθμολογία μιας χώρας πριν το 2012 ήταν 5,5 μονάδες, στο δείκτη Economic Freedom θα αντιστοιχούσε σε 55 μονάδες βάσης. Παράλληλα, για όσες χώρες δεν υφίστανται δεδομένα από το δείκτη CPI, η βαθμολογία του δείκτη Freedom from Corruption αντλεί τις ποσοτικές πληροφορίες από έγκυρους και αξιόπιστους διεθνείς οργανισμούς. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνονται δεδομένα από οργανισμούς όπως το Υπουργείο Εμπορίου των Η.Π.Α, το Economist Intelligence Unit και οι κυβερνητικές δημοσιεύσεις κάθε χώρας. Στην τρέχουσα εργασία έχουμε αντιστρέψει την κλίμακα που παρουσιάζεται ο δείκτης Freedom from Corruption: Κατά συνέπεια, την υψηλότερη βαθμολογία του δείκτη Freedom from Corruption σε αντεστραμμένη κλίμακα λαμβάνουν οι χώρες με τη υψηλότερη διαφθορά. Η βαθμολογία που συγκεντρώνουν οι χώρες στο συγκεκριμένο δείκτη προέρχεται από πρωτογενή δεδομένα του δείκτη CPI της Διεθνούς Διαφάνειας, όπου μετρά τα επίπεδα της διαφθοράς σε 183 χώρες.
Corruption Perceptions Index (A-CPI*10)	Ο δείκτης αντιλαμβανόμενης διαφθοράς CPI (A-CPI*10), δημοσιεύεται από τη Διεθνή Διαφάνεια (Transparency International). Ειδικότερα, ο μη κερδοσκοπικός οργανισμός “Διεθνής Διαφάνεια” δημοσιεύει κάθε χρόνο τον Δείκτη Αντιλαμβανόμενης Διαφθοράς (Corruption Perception Index, CPI). Τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή του CPI συλλέγονται μέσω ερωτηματολογίων από διάφορες πηγές. Οι ερωτήσεις που απευθύνονται συνήθως στους δημοσκοπούμενους επιχειρηματίες και πολίτες αφορούν τις διαδικασίες λήψης και συλλογής κρατικών προμηθειών, τις καταχρήσεις δημόσιου χρήματος, τα πιθανά κρούσματα δωροδοκίας των δημόσιων λειτουργών, το επίπεδο αποτελεσματικότητας του δημοσίου τομέα στον αγώνα ενάντια στην διαφθορά. Τα

δεδομένα που χρησιμοποιεί η Διεθνής Διαφάνεια για την κατάρτιση του CPI εξάγονται από την Αφρικανική Αναπτυξιακή Τράπεζα (African Development Bank Governance Ratings) η οποία αποτελεί μια περιφερειακή και πολυεπίπεδη τράπεζα με έργο την προαγωγή της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης για τις χώρες της ηπείρου, το ίδρυμα Bertelsmann Stiftung, το οποίο κατασκευάζει τόσο τους δείκτες κυβερνητικής βιωσιμότητας (Bertelsmann Foundation Sustainable Governance Indicators) όσο και τους δείκτες μετάβασης (Bertelsmann Foundation Transformation Index), το τμήμα Οικονομικών Πληροφοριών της εφημερίδας Economist (Economist Intelligence Unit Country Risk Ratings) το οποίο αξιολογεί το επιχειρηματικό ρίσκο μεταξύ των κρατών, το Παρατηρητήριο Ελευθερίας των χωρών υπό μετάβαση (Freedom House Nations in Transit), την εταιρεία IHS η οποία παρέχει αξιολογήσεις για το επιχειρηματικό περιβάλλον σε 204 χώρες/περιφέρειες (Global Insight Country Risk Ratings), το IMD, το οποίο αποτελεί ένα διεθνώς αναγνωρισμένο σχολείο στον τομέα των επιχειρήσεων (IMD World Competitiveness Yearbook), το PERC (Political and Economic Risk Consultancy Asian Intelligence), το οποίο αποτελεί μία συμβουλευτική εταιρεία με ειδίκευση στις στρατηγικές επιχειρηματικές πληροφορίες και αναλύσεις για εταιρείες που ενεργοποιούνται στις χώρες της Ανατολικής και Νότιο-ανατολικής Ασίας, την Παγκόσμια Τράπεζα, η οποία κατατάσσει τις χώρες με βάση 16 ομάδες κριτηρίων που ομαδοποιούνται ανάλογα με την οικονομική διοίκηση, τις πολιτικές για κοινωνική ισότητα και διαχείριση, τις διαρθρωτικές πολιτικές, το επίπεδο των δημόσιων θεσμών (Country Policy and Institutional Assessment), το Ίδρυμα Παρακολούθησης Πολιτικού Ρίσκου (Political Risk Services International Country Risk Guide), το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (World Economic Forum Executive Opinion Survey (EOS)) και τον οργανισμό World Justice Project (WJP), ο οποίος αποτελεί έναν ανεξάρτητο μη κερδοσκοπικό οργανισμό που εργάζεται στην κατεύθυνση της προαγωγής του κράτους δικαίου, της ανάπτυξης της ισονομίας και της κοινωνικής ισότητας (World Justice Project Rule of Law Index). Απαραίτητη προϋπόθεση για τη συμπερίληψη μιας χώρας στο δείκτη CPI, είναι η διεξαγωγή τουλάχιστον τριών διαφορετικών αξιολογήσεων από τις προαναφερθείσες πηγές. Η βαθμολογία της κάθε χώρας υπολογίζεται ως ο μέσος όρος των διαθέσιμων κανονικοποιημένων βαθμολογιών αυτής της χώρας, στρογγυλοποιημένη στον κοντινότερο ακέραιο. Στις μετρήσεις αυτές, ο CPI περιλαμβάνει ένα ποσοστό λάθους και στατιστικού σφάλματος που σχετίζεται με την απόκλιση των βαθμολογιών μεταξύ των διαθέσιμων πηγών (Transparency International – Short Methodology). Στην παρούσα έρευνα ο CPI χρησιμοποιείται σε μια αντεστραμμένη κλίμακα από εκείνη που η Διεθνής διαφάνεια παρουσιάζει, έτσι ώστε το 0 αντιστοιχεί στην αριθμητική τιμή που λαμβάνει μια πολύ «καθαρή»

	χώρα και φτάνει έως το 100, μια αριθμητική τιμή που μπορεί να λάβει η χώρα με την υψηλότερη διαφθορά.
Bribe Payers Index, BPI (Extra payments, bribes, favoritism)	<p>Ο συγκεκριμένος σύνθετος δείκτης που εξάγεται από δεδομένα της Παγκόσμιας Τράπεζας, του ΟΟΣΑ, καθώς και από ποσοτικά στοιχεία που συλλέγονται από συνεντεύξεις (Worldwide Governance Indicators), έχει το πλεονέκτημα ότι σταθμίζει την εθνική ιδιαιτερότητα μιας χώρας, με τη διεθνή συγκρισιμότητα αναφορικά με τις μορφές που λαμβάνει η διαφθορά καθώς και τους ιδιαίτερους κινδύνους που διατρέχει κάθε χώρα εξαιτίας του συγκεκριμένου φαινομένου. Ο εν λόγω δείκτης, αποτυπώνει την τάση των εταιριών για δωροδοκία, δηλαδή τη συχνότητα με την οποία οι επιχειρήσεις προβαίνουν σε πράξεις δωροδοκίας προκειμένου να «κλείσουν» διάφορες συμφωνίες. Ο δείκτης αυτός λειτουργεί συμπληρωματικά με τον CPI ιεραρχώντας ηγετικές εξαγωγικές χώρες του κόσμου. Το κριτήριο ιεράρχησης είναι ο βαθμός στον οποίο εξιχνιάστηκε μία πράξη δωροδοκίας μεταξύ των εταιριών προκειμένου αυτές να προχωρήσουν μετέπειτα στη σύναψη συμφωνιών για την ενίσχυση της εξαγωγικής τους βάσης. Ωστόσο, η βασική αδυναμία του συγκεκριμένου δείκτη έγκειται στο γεγονός, ότι αναπαριστά μόνο ένα υποσύνολο των μεθοδεύσεων διαφθοράς που αναπτύσσονται σε μία χώρα, όπως για παράδειγμα οι επιπρόσθετες πληρωμές και η δωροδοκία, αδυνατώντας να προσφέρει μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα για τις συνέπειες που προκαλούν άλλες μορφές διαφθοράς που δεν εφάπτονται με τα στενά οριοθετημένα πλαίσια του χρηματισμού και των δόλιων πληρωμών, όπως για παράδειγμα μία συμπαιγνία που μπορεί να αναπτυχθεί προκειμένου να αυξηθούν τα κόστη εισόδου μιας νέας επιχείρησης, παραβιάζοντας τις αρχές του ίσου ανταγωνισμού και δημιουργώντας συνθήκες καρτέλ.</p>
Control of Corruption Index (A-Control-Corruption)	<p>Ο δείκτης Έλεγχος της διαφθοράς (Control of Corruption), εξάγεται από τους Δείκτες Παγκόσμιας διακυβέρνησης τους οποίους κατασκευάζει η Παγκόσμια Τράπεζα (Worldwide Governance Indicators). Στη παρούσα μελέτη ο Δείκτης "Έλεγχος από τη Διαφθορά" χρησιμοποιείται σε μια αντεστραμμένη κλίμακα (A-Control-Corruption) όπου το 0 λαμβάνουν ως αριθμητική τιμή χώρες με την χαμηλότερη διαφθορά και 100 μπορούν να λάβουν οι χώρες με τη υψηλότερη διαφθορά. Ο δείκτης αυτός, αντανακλά το βαθμό στον οποίο η δημόσια δύναμη αποτελεί αντικείμενο εκμεταλλεύσεως από ιδιωτικά συμφέροντα, αλλά και τα επίπεδα της γενικότερης εκμετάλλευσης του κράτους από τις εκάστοτε κυβερνήσεις και ιδιωτικούς φορείς. Ειδικότερα, ο δείκτης αυτός, καταρτίζεται από στοιχεία για το βαθμό διαφθοράς μεταξύ των δημοσίων λειτουργών, τα επίπεδα εμπιστοσύνης στην πολιτική εξουσία, τις παράνομες πληρωμές που λαμβάνουν χώρα στους τομείς των εισαγωγών και των εξαγωγών αλλά και σε θέματα</p>

	<p>φορολογικής συγκέντρωσης, δημοσίων συμβολαίων, δικαστικών αποφάσεων. Ακόμη, εμπεριέχει στοιχεία που αφορούν τους κινδύνους που διατρέχει μία ξένη επιχείρηση όσον αφορά τη λειτουργία της σε ένα περιβάλλον διαφθοράς. Τα αποτελέσματα του συγκεκριμένου δείκτη είναι σημαντικά για τη συγκριτική ανάλυση μεταξύ των χωρών και δρουν συμπληρωματικά με τους υπόλοιπους δείκτες διαφθοράς για την όσο το δυνατόν πληρέστερη αποτύπωση του παγκόσμιου χάρτη διαφθοράς. Ο δείκτης αυτός έχει καταρτιστεί από τους Kaufmann and Kraay (1999), ενώ σημαντική συνεισφορά στην ανάπτυξη και επικαιροποίηση του δείκτη επέδειξαν τόσο ο Zoido όσο και ο Mastruzzi.</p>
<p>Checks on Government (Checks-Government)</p>	<p>Ο δείκτης Έλεγχος της εκτελεστικής εξουσίας (Checks-Government) δημοσιεύεται από το International Institute for Democracy and Electoral Assistance και υπολογίζει τα επίπεδα αποτελεσματικότητας του ελέγχου της εκτελεστικής εξουσίας. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από τον έλεγχο διάφορων θεσμικών οργάνων, όπως το κοινοβούλιο, τα δικαστήρια και λοιπές υπηρεσίες ελέγχου.</p>
<p>Fundamental Rights (Fundamental-Rights)</p>	<p>Ο δείκτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων που συντάσσεται από το International Institute for Democracy and Electoral Assistance εκτιμά τις ατομικές ελευθερίες και την πρόσβαση στους πόρους. Ειδικότερα, αποτιμά κατά πόσο σε μια χώρα διασφαλίζονται τα φιλελεύθερα και κοινωνικά δικαιώματα, όπως η δίκαιη εκπροσώπηση αλλά και η δυνατότητα για έναν ιεραρχικό μηχανισμό λογοδοσίας που επιδιώκει να επιτύχει κάθε αντιπροσωπευτική και δημοκρατική κυβέρνηση.</p>
<p>Political Stability and Absence of Violence/Terrorism (Polit-Stability-Abs-Violence Terrorism)</p>	<p>Ο δείκτης της πολιτικής σταθερότητας και απουσίας της βίας / τρομοκρατίας (Polit-Stability-Abs-Violence Terrorism) προέρχεται από τους Worldwide Governance Indicators που δημοσιεύει η Παγκόσμια Τράπεζα. Ο εν λόγω δείκτης, αποτυπώνει τις αντιλήψεις για την πιθανότητα πολιτικής αστάθειας ή / και βίας με πολιτικό κίνητρο, συμπεριλαμβανομένης και της τρομοκρατίας σε μια χώρα.</p>

<p>Government Effectiveness (Govern-ffectiveness)</p>	<p>Ο δείκτης αποδοτικότητας της κυβέρνησης (Govern-ffectiveness) ο οποίος προέρχεται από τους Worldwide Governance Indicators που δημοσιεύει η Παγκόσμια Τράπεζα, καταγράφει τις αντιλήψεις για την ποιότητα των δημόσιων υπηρεσιών, την ποιότητα της δημόσιας διοίκησης και το βαθμό ανεξαρτησίας της από πολιτικές πιέσεις, την ποιότητα χάραξης και εφαρμογής των πολιτικών από την εκάστοτε κυβέρνηση, καθώς επίσης και την αξιοπιστία δέσμευσης της κυβέρνησης σε αυτές τις πολιτικές.</p>
<p>independence of the judiciary (Jud-Independence)</p>	<p>Ο Δείκτης Ανεξαρτησία Δικαιοσύνης (Jud-Independence) καταρτίζεται από το Ινστιτούτο Fraser και μετρά το βαθμό ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης αλλά και την αποτελεσματικότητα της νομοθεσίας.</p>
<p>Η ακεραιότητα του νομικού συστήματος (Integrity-legal-system)</p>	<p>Ο Δείκτης Ακεραιότητας του νομοθετικού συστήματος (Integrity-legal-system) συντάσσεται από το Fraser Institute και μετρά το βαθμό ακεραιότητας και ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης.</p>
<p>Βαθμός εμπιστοσύνης των δρώντων στους νόμους του κράτους (Rule-Law)</p>	<p>Ο δείκτης για το Κράτος Δικαίου προέρχεται από τους Worldwide Governance Indicators της Παγκόσμιας Τράπεζας και καταγράφει τις αντιλήψεις για το βαθμό εμπιστοσύνης και συμμόρφωσης της κοινωνίας στους νόμους του κράτους και συγκεκριμένα αναφέρεται στο βαθμό εφαρμογής των συμβάσεων, την προστασία των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, την ικανότητα της κυβέρνησης να διαμορφώνει και να εφαρμόζει υγιείς πολιτικές και κανονισμούς που επιτρέπουν και προάγουν το Κράτος δικαίου. Η εκτίμηση διαμορφώνει και τη βαθμολογία της χώρας στον συνολικό δείκτη, η οποία μπορεί να κυμανθεί από περίπου -2,5 έως 2,5.</p>
<p>Freedom from Corruption Fraser Institute</p>	<p>Ο δείκτης για την ελευθερία από τη διαφθορά (Freedom from Corruption), συντάσσεται από το Heritage Foundation αξιοποιώντας μεταξύ άλλων ποσοτικά δεδομένα που εξάγονται από έγκυρους διεθνείς οργανισμούς όπως το Υπουργείο Εμπορίου των Η.Π.Α, το Economist Intelligence Unit και οι κυβερνητικές δημοσιεύσεις των εκάστοτε χωρών. Επιπρόσθετα, ο συγκεκριμένος δείκτης, μέσα από το μετασχηματισμό πρωτογενών στοιχείων του δείκτη CPI της Διεθνούς Διαφάνειας, μετρά το βαθμό ελευθερίας από τη διαφθορά αξιολογώντας τα επίπεδα του κράτους δικαίου αλλά και το βαθμό στον οποίο εφαρμόζονται οι νόμοι κάθε χώρας, σε μία κλίμακα από το 0-100. Συνεπώς,</p>

	<p>τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τις μετρήσεις του συγκεκριμένου δείκτη είναι σημαντικά για τη συγκριτική ανάλυση σε επίπεδο χωρών του βαθμού εφαρμοστικότητας λειτουργικών και αποτελεσματικών κανόνων, ικανών να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητα μιας οικονομίας στο διεθνές περιβάλλον.</p>
<p>Business Freedom Index (Business-freedom)</p>	<p>Ο δείκτης ελευθερίας των επιχειρήσεων (Business Freedom Index) δημοσιεύεται από το Heritage Foundation και μετρά το βαθμό στον οποίο τα ρυθμιστικά περιβάλλοντα και τα περιβάλλοντα υποδομής περιορίζουν την αποτελεσματική λειτουργία των επιχειρήσεων. Η ποσοτική βαθμολογία προέρχεται από μια σειρά παραγόντων που επηρεάζουν την ευκολία έναρξης, λειτουργίας και κλεισίματος μιας επιχείρησης. Ο βαθμός ελευθερίας των επιχειρήσεων για κάθε χώρα είναι ένας αριθμός μεταξύ 0 και 100, με το 100 να αντιπροσωπεύει ένα πιο ελεύθερο επιχειρηματικό περιβάλλον. Η βαθμολογία βασίζεται σε 13 υπό-παράγοντες, οι οποίοι σταθμίζονται εξίσου, χρησιμοποιώντας δεδομένα από την έκθεση Doing Business της Παγκόσμιας Τράπεζας: Συγκεκριμένα, περιλαμβάνει δεδομένα όπως: • Έναρξη διαδικασιών επιχειρήσεων (αριθμός). • Έναρξη επιχειρηματικού χρόνου (ημέρες) • Έναρξη επιχειρηματικού κόστους (% του εισοδήματος ανά κάτοικο) • Έναρξη ελάχιστου κεφαλαίου (% του κατά κεφαλήν εισοδήματος) • Λήψη διαδικασιών αδειών (αριθμός) • Απόκτηση χρόνου άδειας (ημέρες) • Απόκτηση κόστους άδειας (% του κατά κεφαλήν εισοδήματος) • Κλείσιμο επιχειρηματικού χρόνου (έτη) • Κλείσιμο επιχειρηματικού κόστους (% περιουσίας) • Κλείσιμο επιχείρησης (Σεντ για το δολάριο), • Λήψη διαδικασιών ηλεκτρικής ενέργειας (αριθμός), • Λήψη ηλεκτρικού ρεύματος (ημέρες) • κόστος ηλεκτρικής ενέργειας (% του κατά κεφαλήν εισοδήματος). Κάθε ένας από αυτούς τους υπό-παράγοντες μετατρέπεται σε κλίμακα από 0 έως 100, μετά τον οποίο υπολογίζεται ο μέσος όρος των μετατρεπόμενων τιμών. Το αποτέλεσμα αντιπροσωπεύει τη βαθμολογία της επιχειρηματικής ελευθερίας της χώρας σε σύγκριση με τα αποτελέσματα της επιχειρηματικής ελευθερίας άλλων χωρών.</p>
<p>Freedom to Trade Internationally (R-Trade-barriers)</p>	<p>Η ελευθερία του εμπορίου αποτελεί ένα σύνθετο μέτρο της έκτασης των δασμολογικών και μη δασμολογικών φραγμών που επηρεάζουν τις εισαγωγές και τις εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών, το οποίο συντάσσεται από το Heritage Foundation και το Fraser Institute. Η βαθμολογία για την ελευθερία του εμπορίου βασίζεται σε δύο εισροές: 1) το σταθμισμένο μέσο δασμολογικό συντελεστή και 2) τα μη δασμολογικά εμπόδια (NTBs). Οι διαφορετικές εισαγωγές που εισέρχονται σε μια χώρα μπορούν (και συχνά τυγχάνει) να αντιμετωπίσουν διαφορετικά τιμολόγια. Ο μέσος σταθμισμένος δασμολογικός συντελεστής χρησιμοποιεί τα βάρη για κάθε τιμολόγιο</p>

	βάσει του μεριδίου των εισαγωγών για κάθε αγαθό.
Regulatory Quality (Regulatory-Quality)	Ο Δείκτης Ποιότητας Ρυθμιστικού Πλαισίου (Regulatory-Quality) εξάγεται από τη βάση δεδομένων των Παγκόσμιων Δεικτών Διακυβέρνησης (Worldwide Governance Indicators) οι οποίοι καταρτίζονται από τους Kaufmann (Natural Resource Governance Institute and Brooking Institute) και Kraay (World Bank Development Research Group). Ειδικότερα, ο δείκτης αυτός εκτιμά την ικανότητα της κυβέρνησης να σχεδιάσει και να εφαρμόσει ορθές πολιτικές παρεμβάσεις και κανονιστικές ρυθμίσεις ικανές να προάγουν την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα. Η κανονιστική ποιότητα καταγράφει τις αντιλήψεις για την ικανότητα της κυβέρνησης να διαμορφώνει και να εφαρμόζει υγιείς πολιτικές και κανονισμούς που επιτρέπουν και προάγουν την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα. Η εκτίμηση διαμορφώνει και τη βαθμολογία της χώρας στον συνολικό δείκτη, η οποία μπορεί να κυμανθεί από περίπου -2,5 έως 2,5.
Economic Freedom (Econ-freedom)	Ο Δείκτης Παγκόσμιας Οικονομικής Ελευθερίας (Econ-freedom) εξάγεται από τη βάση δεδομένων των Heritage Foundation και Fraser Institute αξιολογώντας το βαθμό ελευθερίας των χωρών μέσα από την εκτίμηση του μεγέθους της κυβέρνησης, του νομοθετικού συστήματος, της προστασίας των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, της ελευθερίας των συναλλαγών και της παρεμβατικότητας του κράτους στην οικονομία. Συνολικά, ο συγκεκριμένος δείκτης καταρτίζεται από 42 διακριτές μεταβλητές που εξάγονται από βάσεις δεδομένων των International Country Risk Guide, Global Competitiveness Report και από το Doing Business της Παγκόσμιας Τράπεζας.
Voice and Accountability (Voice-Countab)	Ο Δείκτης ελευθερίας του λόγου, έκφρασης, εκλέγειν-εκλέγεσθαι και λογοδοσίας των διοικούντων (Voice-Countab) εξάγεται από τη βάση δεδομένων των Παγκόσμιων Δεικτών Διακυβέρνησης (Worldwide Governance Indicators) που καταρτίζονται από τους Kaufmann (Natural Resource Governance Institute and Brooking Institute) και Kraay (World Bank Development Research Group) εκτιμώντας το βάθος και την ωριμότητα της δημοκρατίας. Ειδικότερα, ο συγκεκριμένος δείκτης αντανάκλα τα επίπεδα ελευθερίας της έκφρασης, το βαθμό στον οποίο οι πολίτες μια χώρας δικαιούνται να συμμετέχουν στις εκλογικές διαδικασίες, καθώς και τη συχνότητα λογοδοσίας των κυβερνώντων.

<p>Press freedom index (A-Press-Freedom)</p>	<p>ο Δείκτης Ελευθερίας του Τύπου συντάσσεται από τους Reporters Without Borders και μετρά το βαθμό ελευθερίας της δημοσιογραφίας για 180 χώρες (Press Freedom Index by RSF).</p>
<p>Freedom to Trade (Trade-Freedom) Heritage Foundation (2017) Fraser Institute</p>	<p>Η ελευθερία του εμπορίου αποτελεί σύνθετο μέτρο της έκτασης των δασμολογικών και μη δασμολογικών φραγμών που επηρεάζουν τις εισαγωγές και τις εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών. Η βαθμολογία για την ελευθερία του εμπορίου βασίζεται σε δύο εισροές: 1) το σταθμισμένο μέσο δασμολογικό συντελεστή και 2) Τα μη δασμολογικά εμπόδια (NTBs). Οι διαφορετικές εισαγωγές που εισέρχονται σε μια χώρα μπορούν (και συχνά τυγχάνει) να αντιμετωπίσουν διαφορετικά τιμολόγια. Ο μέσος σταθμισμένος δασμολογικός συντελεστής χρησιμοποιεί τα βάρη για κάθε τιμολόγιο βάσει του μεριδίου των εισαγωγών για κάθε αγαθό. Συγκεκριμένα, ο δείκτης αυτός εκτιμά την επίδραση της μέσης φορολογίας, σταθμισμένης με το αντίστοιχο ποσοστό των εισαγόμενων προϊόντων.</p>
<p>GINI coefficient (GINI coefficient) United Nations Development Program (2017)</p>	<p>Ο συντελεστής Gini (GINI coefficient) αντλείται από τη δεξαμενή δεδομένων των Ηνωμένων Εθνών αποτελώντας το πιο συχνά χρησιμοποιούμενο μέτρο της ανισότητας. Συγκεκριμένα, μετρά τη στατιστική διασπορά που προορίζεται να αντιπροσωπεύει την κατανομή του εισοδήματος ή του πλούτου των κατοίκων μιας χώρας. Η κλίμακα κατάταξης του συντελεστή Gini κυμαίνεται από 0-1. Εάν λοιπόν η τιμή του συντελεστή Gini είναι 0, τότε συγκλίνουμε στην τέλεια ισότητα, ενώ όταν η τιμή του συντελεστή Gini είναι 1, τότε προκύπτει μέγιστη ανισότητα.</p>
<p>Life expectancy in years (Life-expectancy-years). United Nations Development Program (2017)</p>	<p>το Προσδόκιμο ζωής εξάγεται από τη βάση δεδομένων των Ηνωμένων Εθνών (Life-expectancy-years). Ο συγκεκριμένος δείκτης, αποτελεί μία από τις βασικές συνιστώσες μέτρησης της θνησιμότητας. Συγκεκριμένα, όσο υψηλότερη είναι η θνησιμότητα, τόσο μικρότερος είναι ο δείκτης του προσδόκιμου ζωής (ο αριθμός δηλαδή των ετών, τα οποία άτομα ορισμένης ηλικίας ελπίζεται να ζήσουν κατά μέσο όρο). Οι δείκτες του προσδόκιμου ζωής αναπτύχθηκαν αρχικά με σκοπό να απαντηθεί το ερώτημα εάν η αύξηση των συνολικών ετών ζωής συνοδεύεται και από ανάλογη αύξηση των ετών ζωής με «καλή» (μείωση της νοσηρότητας) ή με «κακή» υγεία (αύξηση της νοσηρότητας). Επομένως, οι δείκτες αυτοί χώριζαν το προσδόκιμο ζωής σε έτη ζωής όπου η κατάσταση υγείας κυμαινόταν, για παράδειγμα, από καλή μέχρι κακή. Ο δείκτης Life expectancy in years αποτελεί βασική παράμετρο</p>

	και για την εξαγωγή του Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης (Human Development Index – HDI) που υιοθετήθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη.
Human Development index (Undp_hdi-Hum-Dev) United Nations Development Program (2017)	Ο πιο διαδεδομένος από τους διεθνείς δείκτες ανάπτυξης, είναι ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (Human Development Index – HDI) που προτάθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1990 από τον οικονομολόγο Mahbub ul Haq (1995) και υιοθετήθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη. Στα πλαίσια του Προγράμματος Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Development Programme – UNDP), δημοσιεύεται κάθε χρόνο η ετήσια Έκθεση Ανθρώπινης Ανάπτυξης (The Human Development 188 Report), η οποία συνοδεύεται από τεχνικά δελτία, δεδομένα και πίνακες με τις τιμές των δεικτών ανάπτυξης και των συνιστωσών τους. Παρόλο που ο δείκτης HDI έχει προταθεί για την εκτίμηση του επιπέδου ανάπτυξης μεταξύ των κρατών του κόσμου, οι συντάκτες του ενθαρρύνουν τους ερευνητές να τον υπολογίσουν και σε περιφερειακό επίπεδο εντός μιας χώρας, με την προϋπόθεση ότι υπάρχουν ή μπορούν να υπολογιστούν τα επιμέρους δεδομένα. Ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης αποτελεί ένα συνθετικό περιγραφικό μέτρο που βασίζεται σε τρεις κύριες συνιστώσες: 1) στην υγιή μακροζωία που μπορεί να μετρηθεί με το προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση (IHealth), 2) στη γνώση που μπορεί να μετρηθεί με τη συμμετοχή στην εκπαίδευση του πληθυσμού (IEducation), και 3) σε ένα αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο που μπορεί να μετρηθεί με το κατά κεφαλήν εθνικό προϊόν (Income). Ο τελικός δείκτης είναι ο γεωμετρικός μέσος των τριών συνιστωσών. Σύμφωνα με τις τεχνικές σημειώσεις της Έκθεσης Ανθρώπινης Ανάπτυξης, ο Συνθετικός Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης υπολογίζεται ως εξής: $HDI = (IHealth \cdot IEducation \cdot Income)$, όπου Ij είναι η κάθε συνιστώσα και υπολογίζεται ως $[xi - minimum(xi)] / [maximum(xi) - minimum(xi)]$, και xi είναι η τιμή μιας μεταβλητής X στη γεωγραφική περιοχή i
GDP per capita, constant 2010 US\$) (GDP-per-capita-constant 2010 US\$), World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files	Το σημαντικότερο μακροοικονομικό μέγεθος είναι το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ). Το ΑΕΠ ορίζεται ως η αξία των τελικών παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών κατά την διάρκεια μιας χρονικής περιόδου π.χ. τρίμηνο ή έτος. Η διαχρονική μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ ή ΑΕΠ σε σταθερές τιμές, προσδιορίζει τους αναπτυξιακούς ρυθμούς της οικονομίας μιας χώρας. Αν το πραγματικό ΑΕΠ αυξάνεται, η χώρα αναπτύσσεται και αντίθετα αν το πραγματικό ΑΕΠ μειώνεται, η οικονομία της χώρας οπισθοδρομεί. Όταν το πραγματικό ΑΕΠ μιας χώρας αυξάνεται με γρηγορότερους ρυθμούς από το πραγματικό ΑΕΠ άλλων χωρών, συνάγεται ότι η συγκεκριμένη χώρα έχει ανταγωνιστικότερη οικονομία συγκριτικά με τα οικονομικά συστήματα των άλλων χωρών. Όσο ταχύτερα αυξάνεται

	<p>το πραγματικό ΑΕΠ μιας χώρας, τόσο ταχύτερα προάγεται το επίπεδο ανταγωνιστικότητας του οικονομικού της συστήματος. Ικανή και αναγκαία συνθήκη για την επίτευξη αξιόλογων αναπτυξιακών επιδόσεων από την οποιαδήποτε χώρα του κόσμου και ανεξάρτητα της μορφής του πολιτικού της συστήματος, είναι η αναβάθμιση του επιπέδου ανταγωνιστικότητας της εθνικής της οικονομίας. Αν διαιρέσουμε το ΑΕΠ με τον συνολικό πληθυσμό μιας χώρας, βρίσκουμε το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (GDP per capita), που είναι ο μέσος όρος εισοδήματος. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ δημοσιεύεται από την Παγκόσμια Τράπεζα και αποτελεί τον αντιπροσωπευτικότερο δείκτη οικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας. Τα δεδομένα εδώ είναι εκφρασμένα σε δολάρια U.S με έτος βάσης το 2010.</p>
<p>General government final consumption expenditure (Govern-fin-consum-%GDP).</p>	<p>Τα στοιχεία για τις δαπάνες γενικής κυβέρνησης για τελική κατανάλωση ως ποσοστό του ΑΕΠ (Govern-fin-consum-%GDP) δημοσιεύονται από την Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files) και περιλαμβάνουν όλες τις τρέχουσες δαπάνες της κυβέρνησης για αγορές αγαθών και υπηρεσιών (συμπεριλαμβανομένης της αποζημίωσης των εργαζομένων). Στις δαπάνες γενικής κυβέρνησης για τελική κατανάλωση περιλαμβάνονται επίσης οι περισσότερες δαπάνες για την εθνική άμυνα και ασφάλεια, ενώ δεν περιλαμβάνονται οι κυβερνητικές στρατιωτικές δαπάνες οι οποίες αποτελούν μέρος του σχηματισμού δημοσίου κεφαλαίου.</p>
<p>Tax revenue (Tax-revenue-%-of GDP) International Monetary Fund,</p>	<p>Τα στοιχεία για τα φορολογικά έσοδα (Tax-revenue-%-of GDP) δημοσιεύονται από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και αφορούν τις υποχρεωτικές μεταβιβάσεις προς την κεντρική κυβέρνηση για δημόσιους σκοπούς, εξαιρουμένων των προστίμων, των ποινών και των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης.</p>
<p>Taxes on goods and services (A-taxes-on good-sales%revenue) International Monetary Fund,</p>	<p>Τα στοιχεία για τη φορολόγηση αγαθών και υπηρεσιών ως ποσοστό των φορολογικών εσόδων (A-taxes-on good-sales%revenue) δημοσιεύονται από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και περιλαμβάνουν το Φόρο Προστιθέμενης Αξίας, ειδικούς φόρους κατανάλωσης, τη φορολόγηση της χρήσης των αγαθών ή της ιδιοκτησίας, κέρδη δημοσιονομικών μονοπωλίων, φόρους για την εξόρυξη και παραγωγή ορυκτών.</p>
<p>GNI per capita, constant 2010 US\$ (GNI-per-capita- constant-2010-US\$)</p>	<p>Το Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα δημοσιεύεται από την Παγκόσμια Τράπεζα. Αποτελεί το άθροισμα του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος και του καθαρού εισοδήματος από το εξωτερικό σε τιμές συντελεστών παραγωγής, στο οποίο εάν προστεθούν οι καθαροί έμμεσοι φόροι έχουμε το ΑΕΠ σε αγοραίες τιμές. Το καθαρό</p>

World Bank OECD	εισόδημα από το εξωτερικό αναφέρεται στη ροή εισοδημάτων από και προς την αλλοδαπή, τα οποία προέρχονται από επενδύσεις ή απασχόληση. Η έκταση αυτών των εισοδηματικών εισροών-εκροών καθορίζει και την απόκλιση μεταξύ εγχώριου και εθνικού προϊόντος μιας χώρας. Αν διαιρέσουμε το Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα με τον συνολικό πληθυσμό μιας χώρας βρίσκουμε το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα (GNI per capita). Τα δεδομένα εδώ για Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα είναι εκφρασμένα σε δολάρια U.S με έτος βάσης το 2010.
--------------------	--

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Aburime, T.U., 2009. Impact of corruption on bank profitability in Nigeria, Proceedings of FIKUSZ '09 Symposium for Young Researchers, pp. 7–16.
- Acemoglu, D., Verdier, T., 1998. Property rights, corruption and the allocation of talent: a general equilibrium approach. *Econ. J.* 108, 1381–1403.
- Asiedu, E., Freeman, J., 2009. The effect of corruption on investment growth: evidence from firms in Latin America, Sub-Saharan Africa, and transition countries. *Rev. Dev. Econ.* 13, 200–214.
- Azlar, O., Nelson, W., 2007. Transparency, Wages and the Separation of Powers: an Experimental Analysis of Corruption, *Public Choice*, Vol. 130, No. 3-4, pp. 471-493.
- Barclay, D. W., Higgins, C., & Thompson, R., 1995, The partial least squares approach to causal modeling: Personal computer adoption and use as illustration. *Technology Studies*, 2(2), 285–309.
- Barro, R. 2000, 03. Inequality and growth in a panel of countries. *Journal of Economic Growth*, 5, pp. 5-32.
- Barro, R.J., 1991. Economic growth in a cross-section of countries. *Q. J. Econ.* 106, 407–443.
- Becker, G. S. 1964. Human capital theory. New York: Columbia University Press.
- Becker, G., 1968. Crime and Punishment: An Economic Approach, *Journal of Political Economy*, Vol. 76 (March/April), pp. 169 – 217.
- Becker, G. S. & Tomes, N., 1979. An equilibrium theory of the distribution of income and intergenerational mobility. *Journal of Political Economy*, 87 (6), pp. 1153-1189.
- Bollen, K. A., 1989. Structural equations with latent variables, New York, NY: Wiley.
- Caiden, G., Dwivedi, O. και Jabbra, J., 2001. Where Corruption Lives, Kumarian Press Inc., Conecticut USA.
- Chin, W. W., 1998. The partial least squares approach to structural equation modeling. In: G. A. Marcoulides (Ed.), *Modern Methods for Business Research* (pp. 295–358). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Chin, W. W., και Newsted, P. R., 1999. Structural equation modeling analysis with small samples using partial least squares. In: R. H. Hoyle (Ed.), *Statistical strategies for small sample research* (pp. 307–342). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Dalton, H., 1920. The measurement of the inequality of incomes. *The Economic Journal*, 30 (119), pp. 348-361.
- Dell'Anno, 2018. Estimating Corruption Around the World: An analysis by Partial Least Square-Structural Equation Modelling.
- Della Porta και Vanucci, 1999. Corrupt exchanges: Actors, resources, and mechanisms of political corruption.
- Diamantopoulos, A., και Winklhofer, H., 2001. Index construction with formative indicators: An alternative to scale development. *Journal of Marketing Research*, 38(2), 269–277.
- Domar, E. D. & Musgrave, R. A., 1944. Proportional income taxation and risk-taking. *Quarterly Journal of Economics*, 58 (3), pp. 388-422.
- Ehrlich Isaac and Francis T. Lui, 1999. Bureaucratic Corruption and Endogenous Economic Growth, *Journal of Political Economy*, Vol. 107, No. S6, pp. S270-S293
- Edgeworth, F. Y. ,1897. The pure theory of taxation. *The Economic Journal*, 7 (25), pp. 46-70.

- Eurostat. Annual macro-economic database of the European Commission's Directorate General for Economic and Financial Affairs (AMECO). http://ec.europa.eu/economy_finance/ameco/user/serie/SelectSerie.cfm.
- Fielding, D. & Torres, S., 2005. A simultaneous equation model of economic development and income inequality. *Journal of Economic Inequality*, 4, pp. 279-301.
- Fornell, C., και Larcker, D. F., 1981, Structural equation models with unobservable variables and measurement error: Algebra and statistics. *Journal of Marketing Research*, 18(3), 328–388.
- Friedrich, J., Carl, 1989. *Corruption Concepts*.
- Gerth, H. H. and Mills, C.Wright, 1948, *From Max Weber: Essays in Sociology*.
- Gupta, S., Davoodi, H., Alonso-Terme, R., 1998. Does corruption affect income inequality and poverty? International Monetary Fund, Working Paper No. 76.
- Gurgur, T., Shah, A., 2000. *Localization and Corruption; Panacea or Pandora's Box*, World Bank.
- Gustafsson, B. & Johansson, M., 1999. In search of smoking guns: What makes income inequality vary over time in different countries? *American Sociological Review*, 64 (4), pp. 585-605.
- Gyimah-Brempong, K., 1993. Defense Spending and Economic Growth in Sub-Saharan Africa: Comment on Gyimah-Brempong: A Reply. *Journal of Peace Research*, 30(1), 97-99. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/424726>
- Gyimah-Brempong, K., & Samaria Muñoz De Camacho., 1998. Political Instability, Human Capital, and Economic Growth in Latin America. *The Journal of Developing Areas*, 32(4), 449-466. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/4192803>
- Hardoon, D., Finn, H., 2015. *Global Corruption Barometer 2013. Public Survey*, Berlin: Transparency International.
- Henseler, Jörg, Ringle, Christian M. Sinkovics, Rudolf R., 2015. "The use of partial least squares path modeling in international marketing" In *New Challenges to International Marketing*
- Hulland, J. S., 1999. Use of partial least squares (PLS) in strategic management research: A review of four recent studies, *Strategic Management Journal*, 20(4), 195–204.
- Huntington, R.E., 1968. *Political Order in Changing Societies*. Yale University Press.
- International Transparency Report (2018), www.transparency.org.
- Johnston, R.A., 2004. *The struggle against corruption: a comparative study*, Palgrave Macmillan.
- Kaufmann, D. I and Kraay, A. 2002. Growth Without Governance, *Economia* 169 (Fall 2002).
- Kaufmann, D., Kraay, A. and Mastruzzi, M., 2006. *Measuring Corruption: Myths and Realities*, the World Bank, Draft.
- Keramidou, 2015. Preventing the Risks of Corruption: A Partial Least Squares Path Modelling Approach, article submitted for publication in *Journal of Public Economics*.
- Lambsdorff, Johann Graf, 2007. *The Institutional Economics of Corruption and Reform Theory, Evidence, and Policy*.
- Leff, N., 1964. Economic development through bureaucratic corruption, *Am. Behav. Sci.* 8, 8–14.
- Lohmöller, J.-B., 1989. *Latent variable path modeling with partial least squares*. Heidelberg: Physica.
- Lui, F., 1985. An equilibrium queuing model of bribery. *J. Polit. Econ.* 93, 760–781

- Mauro, Paolo, 1995. Corruption and Growth. *Quarterly Journal of Economics* (August), p. 681 – 711.
- Mauro, Paolo, 1996. International Monetary Fund – Working Paper - Policy Development and Review Department - The Effects of Corruption on Growth, Investment and Government Expenditure.
- Mauro, P., 1997. The effects of corruption on growth, investment, and government expenditure: a cross-country analysis, Institute for International Economics.
- Mauro, Paolo, 2004. The Persistence of Corruption and Slow Economic Growth, Why Worry about Corruption, IMF Staff Papers.
- Merat, J. and Roth, D.A., 2008. Effectivity of Institutions in the Fight against Corruption: the Strategy of Transparency Pacts in Colombia, Mimeo.
- MO, P. 2009. Income Distribution Polarization and Economic Growth: Channels and Effects. *Indian Economic Review*, 44(1), new series, 107-123. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/29793930>
- Nye, J., S., 1967, Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis.
- Pedersen, Hilmer, K. and Lars, J., 2008. Corruption: Commonality, causes and consciences. Comparing 15 ex-communist countries, Paper prepared for the 13th NISPAcee.
- Pigou, A. C., 1920. The economics of welfare. London: Macmillan.
- Piketty, T., 2014. Capital in the Twenty-First Century. Cambridge: Harvard University Press.
- Rijkeghem, Van, C. and Weder, B., 1997. Corruption and the Rate of Temptation; do Low Wages in the Civil Service Cause Corruption?, International Monetary Fund, WP/97/73-EAWP/97/73.
- Rose - Ackerman, S., 1978. Corruption; a study in Political Economy, Academic Press Inc.
- Shabbir, G., Anwar, T., 2007. Determinants of corruption in developing economies. *Pak. Dev. Rev.* 46, 751–764.
- Shahbaz, M., 2012. Does trade openness affect long run growth? cointegration, causality and forecast error variance decomposition tests for Pakistan. *Econ. Model.* 29, 2325–2339.
- Screpanti, E. & Zamagni, S., 2005. An Outline of the History of Economic Thought, Oxford University Press
- Tanzi, V., 1998. Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures. Staff Papers (International Monetary Fund), 45(4), 559-594. doi:10.2307/3867585
- Tanzi, V., Davoodi, H., 1997. Corruption. Public Investment and Growth, IMF Working Paper, WP/97/139.
- Van Klaveren, J., 2000. The Concept of Corruption, Heidenheimer, A. and Johnston, M.
- Wicksell, K., 1896. Finanztheoretische Untersuchungen. Jena: Fischer. Translated in part as “A new principle of just taxation”. In Musgrave, Richard A. & A. T. Peacock, eds. (1958), *Classics in the Theory of Public Finance*. London: Macmillan.
- Wold, H. O., 1985. Partial least squares. In: S. Kotz & N. L. Johnson (Eds), *Encyclopedia of statistical sciences* (Vol. 6, pp. 581–591), New York, NY: Wiley.
- Wold, H. O., 1989. Introduction to the second generation of multivariate analysis. In: H. O. Wold (Ed.), *Theoretical empiricism: A general rationale for scientific model-building* (pp. VIII–XL). New York, NY: Paragon House.
- World Bank, 2013. World development indicators.
- World Income Inequality Database. UNU-WIDER. <https://www.wider.unu.edu/data>.

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αργυριάδης, Δ., Ράικος, Δ., Ρακιντζής, Λ., Καββαδία, Ε., Βαβούρας, Ι., Μανωλάς, Α., Συρμαλή, Μ., Χλέτσος, Μ., 2011. Διακυβέρνηση και Διαφθορά, Εκδ. Παπαζήση.
- Γιαννακόπουλος, Α., 2005. Ερευνητικό Πρόγραμμα: «Η διαφθορά ως πρόβλημα κουλτούρας. Μια συγκριτική πολιτισμική μελέτη μεταξύ των υποψηφίων μελών της Ε.Ε. και των κρατών – μελών Γερμανίας και Ελλάδας».
- Έκθεση της ΕΕ για την καταπολέμηση της διαφθοράς, 2014, Έκθεση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.
- Καράγιωργας, 1979. Δημόσια οικονομική Ι: Οι οικονομικές λειτουργίες του κράτους (Τόμος 1). Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Κεραμίδου, Ι. 2002. Κρίσεις και Παγκοσμιότητα, η Περίπτωση της Ελλάδας. Αθήνα: Εκδόσεις Στοχαστής.
- Κεραμίδου, Ι., 2015. Οι θεωρίες της διανομής, από τον Α. Σμιθ έως τις αρχές του 21ου αιώνα. Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Κιτρομηλίδης, Μ., Πασχάλης, 2000. Η νεότερη πολιτική θεωρία, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα.
- Κουτσούκης, Κ. και Σκλιάς, Π., 2005. Διαφθορά και Σκάνδαλα στη Δημόσια Διοίκηση και Πολιτική, Ι. Σιδέρης, Αθήνα.
- Λαμπροπούλου, Παπαμανώλης, Μπακιρλή, Αγγελή, Μπακάλη, 2008. Ο δημόσιος λόγος περί «διαφθοράς» και οι προσωπικές αντιλήψεις των επίσημων φορέων και λειτουργών, Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας, Τομ. 20.
- Νικολοπούλου, Α., 1998. Κράτος και Διαφθορά, εκδ. Σιδέρης, Αθήνα.
- Οικονόμου, 2016. Η διαφθορά στη δημόσια διοίκηση και ο θεσμός του μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος, Καλαμάτα: Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.
- Ράικος, Δ., 2006. Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά, από τη Σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη.
- Σεραφετινίδου, Μ., 2010. Το φαινόμενο της γραφειοκρατίας, Gutenberg, Αθήνα.
- Χρηστίδου, Α., 2017. Η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ Οικονομικής Μεγέθυνσης και Εισοδηματικών Ανισοτήτων, Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.